

రాగమంజరి

గ్రంథకర్త:-
కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

నాల్గవ కూర్పు

ప్రకాశకులు:-
హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము
1950

ఈ నాటకమునందువచ్చు పాత్రములు

పురుషులు

1. సుదర్శనవర్మ—విజయవర్మకును, భానుమతికిని తండ్రి.
2. విజయవర్మ—సుదర్శనవర్మకొడుకు· సుదంతప్రియుఁడు.
3. కామపాలుడు—భానుమతిప్రియుఁడు.
4. వసుకాముఁడు—భానుమతిని వివాహమాడఁగోరినవాఁడు.
5. చంద్రకేతుఁడు—వసుకాముని మిత్రుఁడు.
6. నారాయణశర్మ—పురోహితుఁడు.
7. గండభేరుండాచార్యులు—కేశవస్వామి యర్చకుఁడు.
8. కంఠీరవాచార్యులు—రెండవయర్చకుఁడు.
9. దామోదరుఁడు—విజయవర్మసేవకులలో నొకఁడు.
10. దారకుఁడు—సుదర్శనవర్మసేవకులలో నొకఁడు.
11. ఘటకుఁడు—సుదర్శనవర్మసేవకులలో నొకఁడు.

స్త్రీలు

12. భానుమతి—సుదర్శనవర్మకూతురు; కామపాలునిప్రియురాలు.
13. సుదంత—విజయవర్మప్రియురాలు; మాధవసేనునికూతురు.
14. రాగమంజరి—భానుమతి పరిచారిక.
15. చతురిక—భానుమతి పరిచారిక.
16. సుదంతపరిచారిక.

స్థలము—ఉజ్జయినీనగరము.

రాగమంజరి

ప్రథమాంకము

౧ రంగము — సుదర్శనశర్మ గృహముముందరి వీధి

[లాంతరు పట్టుకొని దామోదరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దామో — ఏమిరా! అప్పుడే మూఁడుగంటలు దాటిపోయిన దిగా! ఉజ్జయినీనగరవీధులలో నొంటిగా నిశాచరునివలె తిరుగుటకు నావంటిదూతకిది తగినసమయమే. అన్నికొలువులలోను పడుచుతన ములో నున్న నాయకునికొలువు కొలుచుట బహుకష్టము. ఇట్లు చెప్పుట నేను వలపుసంగతి యెఱుఁగకపోవుటచేత కాదు. నావలపునకును నా యజమానునివలపునకును కావలసినంతవ్యత్యాస మున్నది. నాప్రభు వైనవిజయవర్మ వలపు నిద్రాహారములను తలపెట్టనియ్యదు: ఇఁక నావలపో కడుపునిండ తిని హాయిగా నిద్రపోయినతరువాత కలలోఁ గాని బయలుదేఱదు. ఇప్పుడీతలపోతల కవకాశము లేదు. నాప్రభు వక్కడ తనప్రియురాలయిన సుదంతగదిలోనుండి తప్పించుకొని వచ్చుటకయి నాసాహాయ్యము కోరి యెదురు చూచుచుండును. (వెలపల సంగీతము) ఇది యేమి? సంగీతము వినఁబడుచున్నది! ఎవరు వచ్చియుందురు? నాయజమానుని మిత్రుఁడయిన కామపాలుఁడు మాప్రభువుసోదరి యైన భానుమతికి వినఁబడునట్లుగా పాటపాడుట కయి యిప్పుడు మహావేశముతో వచ్చియుండును. ఇఁక నాముసలి యజమానుఁడు లేచిరాకమానఁడు. అతఁడు తనకొడుకింటఁ లేఁడని యనుమానపడకుండ నాస్థానమునకు పోయి నేను నిలిచియుండెదను.

(అని పోవుచున్నాఁడు)

[అప్పుడు తనమిత్రుని నొకని తోడుచేసికొని కామపాలుఁడు మాఱువేషముతో ప్రవేశించి పాడుచున్నాఁడు.]

ద్విపద. చెప్పవెమా వీణియ! చెచ్చెరనాకు
ఇప్పుడు వెడలు నీమృదులస్వరంబు
నీయజమానుని నెమ్మదిలోని
పాయని వెతయెల్లఁ బల్కఁగాఁగలదె?
పటుమతి నిటఁగ్రిందఁ బాడువా రెవరో
పుటపుటనిట్టూర్పు పుచ్చువా రెవరో
నలువొందనిద్రించు నాప్రియురాలు
తెలిసికోవలసిన, తెగువమైనామె
కమ్మనినిద్దుర కనుఁబాయకుండ
నిమ్మళంబుగఁ బాడి నిట్టూర్పు లిమ్ము.
ఏ నింతకంటెను హెచ్చుగాఁ దెల్పఁ
బూని తెగింపకముందె స్వప్నమున
నాభాగ్యదేవత నళినాక్షి చెవిని
సాభిలాషగబోధ సలుపునుగాక!

మిత్రు—కామపాలా! నీవీలాగున దీనముగా పాడుచున్న యెడల నీప్రియురా లెప్పటికిని మేలుకొనదు. ఉయ్యాలలోనున్న పసిబిడ్డవలె వలపుసహితము జాలికొలుపు పాటలచేత జోకొట్టఁబడి మఱింత నిద్రపోవును.

కామ—ఆమెకు నిద్రాభంగముచేయ నామనసు కొలుపదు.

మిత్రు—మేలుకొల్పినయెడల లేచివచ్చి పల్కరించునంతటి గౌరవమామెకు నీయందు లేదని యెఱుఁగుదువు గనుకనే నీ వామె నిద్రాభంగమున కింత భయపడు చున్నావు.

కామ—అట్లయిన నీకిప్పు డాసందేహము తీర్చి నమ్మకము పుట్టించెదను చూడు. (అని పాడుచున్నాఁడు.)

ఉ. వేకువ చేరవచ్చి యిదె వేగమె రాత్రిని సాగనంపెడున్;
నీ కమనీయనేత్రముల నీవిఁక విప్పుము, సుందరీమణీ!
యీకడ నీసురూప మనునింపగు ప్రొద్దుదయించు నంతకున్
నాకు వెలుంగు గన్పడను, నాకుఁబగల్ గనిపించ దింతయున్

భానుమతి—(ఒకగవాక్షమునుండి బదులు పాడుచున్నది.)
సుగంధివృత్తము. విన్నదాన లేచి నన్ను వేఁడు నీదుగీతమున్;
కన్నదాన నేత్రరంజకంబుగాఁ బ్రభాతమున్;
నన్నుఁ బాటపాడి వేఁడు నాయకున్ మనంబులో
నెన్నుకొంటిఁ గాముఁ డంచు నిమ్మహీజనంబులో.

సుదర్శనవర్మ—(మఱియొక గవాక్షమునుండి) ఎవరురా తులువలు గాణలతోను వీణలతోను రాగములతోను భోగములతోను ఆటలతోను పాటలతోను మావీధిని జేరి యల్లరి చేయుచున్నారు? పొండి. పాటకులారా! పరుగెత్తిపొండి.

భాను—నాన్నగారూ! వృథాగా మీ రేల యిట్లాగ్రహపడెదరు? ఊరకుండుఁడు.

కామ—ప్రియురాలా! నేను నీవిధేయసేవకుఁడను.

సుద—అమ్మాయీ! ఆమోసపుమాటలను నీవు చెవియొగ్గి యేల వినెదవు? గవాక్షములోనుండి లేచి రా.

భాను—ఓప్రియుఁడా! అనుజ్ఞ వేఁడుకొనెదను.

కామ—నీవు పోకతీఱదా?

భాను—మన మొకవేళ మరలశీఘ్రముగా నేకలిసికోవచ్చును. మనకు దురదృష్ట మొకగొప్పశత్రువుగా నున్నను, మనపక్షమున

దానితో పోరాడి విజయము నిచ్చుటకు మిత్రుఁడయి, కాముఁడున్నాఁడు.

సుద—ఓరీ! తుపాకి యిటు తెమ్ము.

కాము—మన మనోవేదన నెఱిఁగిన మా దేవుఁడు—

సుద—పొండి. పోకుండినయెడల, ఈగుండు తిన్నగా మీతల లోనుండి దూఱిపోవును.

(అందఱును వేఱువేఱుగా నిష్క్రమించుచున్నారు.)

---

౨ రంగము—వీధిలో విజయుని పడకటింటి ప్రక్క.

[విజయవర్మయు, దామోదరుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

దామో—అయ్యా! వారము కొక్కసారి కొంచెమునిద్ర—

విజ—ఓరి జడుఁడా! ఊరకుండుము. నావద్ద నిద్రపేరు తలపెట్టకు.

దామో—స్వామీ! దేవరవారివిషయములో నేను మనవి చేయవచ్చునది నావంటిదరిద్రులకు పట్టెడు తుచ్ఛము నగాధనిద్ర మాట కాదు. కొంచెము కావలసియున్నయెడల వేడుకకొఱ కొక్కసారి గడియసేపు కన్నుమూసెడిప్రభువుల దిఱుగుదలను గుఱించియే నేను దేవరవారితో విన్నపము చేయుచున్నాను.

విజ—ఓరిమూర్ఖుఁడా! నోరు మూయుము. ఓసుదంతా! ఓప్రియురాలా! నీ వెంత నిర్దయురాలవై నాకన్నులనుండి నిద్రను దొంగిలించినావు!

దామో—(తనలో) నానిద్రనుకూడ దొంగిలించినది.

విజ—ఇటువంటి సమయములో నామనోరథమును వ్యర్థపుచ్చుట నాకు మరణప్రాయముగా నున్నది. మఱి యూదలనిమిత్తము చూచుకొనుట కిదా సమయము? ఇది ప్రేమగలిగినయువకు

లక్షణమా? నీ వెప్పుడును నన్ను మనసార ప్రేమించితి వని నే ననుకోను.

దామో—(తనలో) నేనును అనుకోను.

విజ—అట్లుగాక స్త్రీజనస్వాభావిక మయినచపలత్వమును బట్టి మనస్సు గడియ గడియకును మాఱుచుండుటచేత నిట్లని యుండునా?

దామో—(తనలో) స్త్రీలచిత్తములు క్షణక్షణమునుమాఱు చున్నను వారుమాత్ర మది యొప్పుకోరు.

విజ—ప్రపంచములో సుదంతవలె నవివేకిను లగువారు మఱియెవ్వరైన నున్నారా?

దామో—(తనలో) వాఁకొక్కఁడు కనఁబడు చున్నాఁడు!

విజ—ఉన్నారు. ఆమె చపలత్వమునకు దాసుఁడయి యున్న యీబుద్ధిహీనుఁ డటువంటివాఁడే. (అని తన్ను చూపుకొనుచున్నాఁడు)

దామో—(తనలో) ఈసంగతి యితఁడు తెలిసికోఁగలఁడని నేనీవఱకే యనుకొన్నాను.

విజ—ఓహో! నీ వెంత చంచలురాలవు! ఓదయావిహీనురాలా! తెలివిమాలిన నీమూర్ఖత్వముచేత నన్నెంత దుఃఖపెట్టు చున్నావు? నాదృష్టికి నీవిప్పుడు దోషరాశివిగాఁ దోఁచుచున్నావు. నీచూపులే కావలసినంత తిరస్కారమును వెడలఁగ్రక్కుచున్నవి. ఒక్కచూపులే కావు నీచిఱునవ్వులును. అయ్యో! నేనిప్పుడా చిఱు నవ్వుల నేల తలపెట్టితిని? ఆమె సుందరమందహాసములోనే దృష్టిని మిఱుమిట్లు గొల్పెడు సోయగమును హృదయమును మరులుగొల్పెడు విభ్రమమును నామనస్సునకు పొడకట్టుచున్నవి. సాకిప్పుడు మరణో

స్వాదము లాసన్న మగుచున్నవి. నాప్రియురాలు లభింపక పోయిన యెడల నేనిఁక ప్రాణత్యాగము చేసికొనెదను.

దామో—(తనలో) ఔరా! ఆవిషపుననువ్వాలే యందఱిని జెఱచుచున్నవి.

విజ—(పాడుచున్నాఁడు)

ద్విపద. సుగుణసంపదయెల్ల సొరిదిని మఱచి
మగువదోషంబులె మదిని నిల్పంగఁ
జాలుదు నేని, నిప్పతుపాతమునఁ
గ్రాలువివేకంబు కడు వేగఁ గామిఁ
దామ దుర్బలుఁగాఁగఁ దప్పక చేయు;
కాని, కోపమువచ్చి కాంతదోషముల
నెన్నంగ మదిలోన నేఁ బూనినపుడు
క్రన్నన నడుమను గాముండు వచ్చి
కలికిసద్గుణములఁ గాన్పించి నాకు
నల వివేకము నిట్టె యంధంబుఁ జేయు.

దామో—స్వామీ! కామపాలుఁ డిటువచ్చుచున్నాఁడు.

విజ—మంచిది. నీవింటికిపొమ్ము. నేనును నీ వెనుక నే వచ్చెదను.

దామో—ఆహా! ఆకుత్సితపునవ్వులు!

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[అప్పుడు కామపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

విజ—కామపాలా! నీవు మాఁగుమ్మమువద్ద పాడుచుండఁగా మిమ్ము విడిచివచ్చినానని దామోదరుఁడు చెప్పినాఁడు. మాతండ్రి గారు లేవలేదుగదా?

కామ—లేచినారు. ఆయన సంగీతప్రియులు గనుక, ఇనుప కమ్ములు వేసిన గవాక్షములో నిలుచుండి బోనులోని పంజరములోని పక్షివలె కావలసినంతసేపు గొంతు బద్దలుచేసి కొండని లేచివచ్చినాను. నీ వింత పెందలకడనే యిల్లుబెలు దేఱివచ్చుటకు కారణమేమి?

విజ—నీతో చెప్పినానో లేదో కాని సుదంతసవతితల్లి తనభర్తయైన మాధవసేనుని సొత్తంతయు తాను గన్నకొమార్తెకే యిప్పించవలెనని తంత్రముచేసి తండ్రి నొడంబఱిచి సుదంతను యోగినినిగా మఠమున కర్పింప నిర్ణయించుకొన్న దినము రేపేసుమా. అందుచేత నేను సర్వమునకు తెగించి, వీధితలుపు తాళముచెవి కష్టపడిసంపాదించి, లోపల గడియ వేయకుండ సుదంత పరిచారికకు లంచమిచ్చి, తెల్లవాఱుజామున రెండుగంటలకు రెండవకంటివారెఱుంగకుండ లోపల ప్రవేశించి, సుదంతగదిలో దొంగతనముగా దూఱినాను. అప్పుడు నాప్రియురాలు మేలుకొని కూరుచుండి కన్నులనీరు పెట్టుకొనుచున్నది.

కామ—ఓవిజయవర్మా! నీ వదృష్టవంతుఁడవు.

విజ—తొందరపడక పర్యవసానము వినుము. రాత్రిపూట వేళగాని వేళను వచ్చి తనగదిలో ప్రవేశింప సాహసించినందుకు నన్నామె పరమ సాహసికుఁడయిన దుష్టవర్తనునితో సరిచేసినది.

విజ—ఇది యారంభదశలోనిది. అదే యంత్యదశ. అటుతరువాత నామాట యొక్కటియైనను వినిపించుకొనక తత్క్షణము గదివిడిచి లేచిపోనిపక్షమున తనతల్లిని లేపెదనని బెదరించినది.

కామ—మంచిది కడపట నేమిజరిగినది ?

విజ—కడపటనా? మొదట నేను లోపలప్రవేశించినట్టుగానే

మరల చేతు లూఁచుకొనుచు మాఱుమాటాడక లోపలినుండి వెలు పలికివచ్చుట జరిగినది.

కామ—ఆమెకు కోపమువచ్చునని నీవక్కడ నేమియు చేయ లేదుగదా?

విజ—దైవముతోడు! నే నేమియు చేయలేదు. పది పం డ్రెండుసారులు మాత్రము బలవంతముగా బుగ్గలు ముద్దుపెట్టు కొన్నాను.

కామ—అంతేకద? అటువంటి మోటుతనము నే నీవలె కెన్నఁడును వినియుండలేదు.

విజ—చీచీ! నేనుమోటుతన మింతమాత్రమును జూప లేదు. నామాటనమ్ము. నే నామెయెడల మిక్కిలి గౌరవముతో నే నడచుకొన్నాను.

కామ—ఈశ్వరసాక్షి! నీవిషయమయి చెప్పలేదు. నే నది సుదంతవిషయమయి చెప్పినాను. విజయవర్మా! నీవు తలుపు తాళము చెవి వారివద్ద నిచ్చియే వచ్చినావుగదా?

విజ—ఇచ్చివచ్చినాను. నన్ను సాగనంపుటకయి వెలుపలికి వచ్చిన పరిచారిక తీసికొనిపోయినది.

కామ—అట్లయినపక్షమున, సుదంత రూఢిగా నీవెనుక నే యిల్లువిడిచివచ్చునని నేనిప్పుడు ప్రమాణముచేసి చెప్పఁగలను.

విజ—ఒకవేళ నాప్రతిపక్షి నెవ్వరినైన ధన్యునిజేయుటకయి వచ్చునేమో! నాప్రస్తుతస్థితినిబట్టి విచారింపఁగా నాకిప్పు డందఱి యందును సందేహము కలుగుచున్నది. వెనుక నీవుకూడ సుదంతను కామించి, నావలెనే యామెను భాగ్యదేవతనుగా భావించుకొను చుంటివికాదా?

కామ.—ఆమెకు నామీఁద ననురాగము లేదని తెలిసికొను వఱకును నేనామెను మోహించినాను. కాని నేనటుతరువాతవరింపఁ దగినశుభలక్షణ మొక్కటియు నామెముఖమునందు లేదనుకొనితుదకభావ విరక్తి చేసికొని మరలుకొన్నాను.

ద్విపద. కాంక్షతోడను నన్నుఁ గాంచనికనుల
నీక్షింప ఘనశోభ నెప్పుడును నేను;
ఏనానఁగా లభియింపనిమోవి
నేను సుధారస మెప్పుడుఁ జూడ;
తద్దయు ననుఁగోరు తరళాయతాక్షి
నిద్దపుఁజెక్కుల నెఱిమించు నేని,
పలుముద్దు లిడి నేను పరికించుదాక
తళుకుఁజెక్కు లటంచుఁ దలఁపను నేను
ఏణాక్షిహస్తంబు మృదువందురేని,
పాణినంటుచు నేనె పరికింపవలయు;
మరలఁ గృతజ్ఞత మగువ నాచేయి
కరుణఁబట్టినదాఁక కనినమ్మ నేను.
పొలఁతినిట్టూర్పులు పుచ్చుచునుంట
తిలకింపవలసినఁ దేటగా నేను,
యువతి నన్నాశించి యూర్పుచున్నట్టు
లవగతమైనఁగా కరయులే నేను.

అంతేకాక నీచెల్లియందు నాకు గాఢానురాగ మున్నసంగతి నీకు దృఢముగా తెలియునుగదా? ఆవిషయములో నాకు నీవు తోడుపడుము. సుదంతవిషయములో నీకెంతమాత్రమును నేను శ్రమ కలుగనియ్యను.

విజ—మాకుటుంబగౌరవమునకు హానిరాకుండ నాకు సాధ్యమయినంతవఱకు నేనావిషయములో నీకు సదుపాయము చేసెదను. కాని యింటినుండిమాత్రము నీవు భానుమతిని లేవఁదీయఁగూడదు సుమా.

కామ—ఇంటినుండి సుదంతనుమాత్రము నీవు లేవఁదీయ ప్రయత్నము చేయవచ్చునా?

విజ—అది వేఱేసంగతి. పరులవిషయములో మనము జరిగించునట్టుగా మనభార్యలవిషయములోను మనతోఁబుట్టువులవిషయములోను పరులు జరిగించుటకు మన మొప్పుకోము. ఇక్కడ మఱియొకసంగతికూడ నున్నది. రేపటిదినము సుదంతను బలాత్కారముగా యోగినిని జేయఁబోవుచున్నారు.

కామ—సరే. ఇప్పుడు నేనుమాత్ర మటువంటి నిర్భాగ్యస్థితిలో లేనా? రేపటిదినము మీతండ్రియు భానుమతిని బలవంతముగా వసుకాముసకిచ్చి వివాహము చేయఁబోవుచున్నాఁడు. నాతోరా. మన మేదయిన మంచియుపాయము నాలోచింతము.

విజ—నే నింటికి పోవలెను.

కామ—మంచిది. నాకు సెల విమ్ము.

విజ—అవునుగాని, కామపాలా! నీకొక వేళ నాచెల్లెలిమీఁద ననురాగము లేకపోయినను మర్యాదయు మనస్నేహమును విచారించి సుదంతవిషయములో నీ వేమియు విఘ్నము తలపెట్టకూడదుసుమా.

కామ—గీ. ధర్మమూలంబు మైత్రి యిద్ధరణిమీఁద;
మనుజులను జేరి వలపు పైకొనియె నేని,
వలపునకుఁ దాము ననుకూలపడకయున్న
నిలువవే ధర్మములు నొక్కనిమిషమైన.

గీ. నేను జెలులకుఁ జేయు వాగ్దానములను
లౌక్యధర్మంబులంచుఁ దలంతు నెపుడు;
వలపునకుఁ జేయు నల ప్రొక్కుబడుల నెల్ల
నేను మతధర్మము లటంచు నెంతు మదిని.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

విజ—ఈవిషయమయి కామపాలునితో నేనెప్పుడు ప్రసంగము చేసినను నాకీతనిచర్య యేమో వక్రముగా నేకనఁబడుచున్నది. అందువలన నామనస్సునకారాటము హెచ్చుచున్నది. ఇంతకువచ్చిన మీఁదట సుదంత యీతనిని వరించునేని నేను నిశ్చయముగా ప్రాణములు విడువవలసినవాఁడనే.

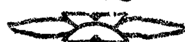
మ. అనుమానింపఁగ హేతువున్న, నను నాయుద్భ్రాంతి కామించునం
చును దెల్పంగ నిదర్శనంబులె కనుంజూపట్టు; నాశంక యిం
కను సత్యంబగునేని నేను జెడితిన్; గాదేని నే సౌఖ్యముం
గన నర్హుండనుగాను; లోనఁబెనుసంతాపాశ్రుదుఃఖంబులన్

ఉ. నా యెడ నాటిమిన్న చెలువవ్వాలయించిన నెంతపూజ నేఁ
జేయఁగఁజెల్లునో యెఱుఁగఁ; జేడియ నవ్వులె యన్యుఁ జేరినన్
బాయఁగఁజెల్లు నావలపు; నామదివేదన యెట్లుతీఱెడున్
బ్రేయసి నన్నిటుల్ వెతలఁబెట్టుకొలందిని ప్రేమ హెచ్చఁగన్?

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

---

3. రంగము—సుదర్శనవర్మ గృహములోని గది.

[భానుమతియు, రాగమంజరియు ప్రవేశించుచున్నారు]

భాను—ఓ చెలీ! రాగమంజరీ! మన మాలోచించిన యుపాయము నిరపాయముగా సాగునని నీకు నమ్మకమున్నదా?

రాగ—భానుమతీ! వినుము.. నా కావిషయములో నెంత మాత్రమును సందేహము లేదు. కాని మనమాలోచించిన యుపాయ మును వెంటనే ప్రయోగింపవలెను. నీకదిగో నేను చేయవలసినది సర్వమును సిద్ధము చేసినాను; ఇఁక ముందు జరగవలసినదానికి మనము మనభాగ్యదేవతను నమ్ముకొని యుండవలెను.

భాను—తాను నిర్ణయించినవానిని వివాహమాడుటకు నే నంగీకరించువఱకును నాముఖము చూడనని నాతండ్రి ప్రతిజ్ఞ చేసినాఁడు.

రాగ—ఈవిషయమే యతఁడు తనమిత్రుఁ డయినజయపాలు నితో మాటాడుచుండఁగా నేనును పొంచుండి విన్నాను.—"నా కూఁతురు వసుకాముని పెండ్లియాడుట కొప్పుకొనునో లేదో రేపు గట్టిగా కడసారి యడిగి చూచెదను; భానుమతి యొప్పుకొనుట కను మానించినయెడల, నాకూఁతురు నాకు మరల విధేయురాలయి నా యాజ్ఞ శిరసావహించువఱకును నేను దానిని కన్నెత్తిచూడను; దానితో నోరు తెఱచి మాటాడను."—అని నీతండ్రి చెప్పినాఁడు.

భాను—అతఁ డన్నమాట తిరుగక యెప్పుడును పట్టినపట్టు విడువని కఠినస్వభావుఁడని యెఱిఁగియే నేను తప్పించుకొనిపోవుట కయి నీవీయుక్తి పన్నినావుగదా. ఈకృషిలో మనపరిచారిక మన కనుకూలురాలుగా నుండునట్లు పదిలపఱిచినావా?

రాగ—అది యీమంత్రములో మొదటినుండియు నాతో చేరియే యున్నది. నీప్రయత్నము సఫలమయిన పక్షమున, వసుకా ముని విషయములో నీకున్న స్వాతంత్ర్యమును బాధ్యతయు సర్వ మును నాకు విడిచిపెట్టెద నని నీవు వెనుక చేసినవాగ్దానమును మఱ వక చెల్లింపవలయును జుమా.

భాను—నేనది సంతోషపూర్వకముగా చెల్లించెదను. సాధ్యమయినయెడల నీవాతనిని దక్కించుకొమ్ము. మీరుభయులును చిరసుఖ మనుభవింపవలయుననికోరి నిరంతరమును పరమేశ్వరునిప్రార్థించెదను. అతఁడు నాప్రియుఁడయిన కామపాలునికంటెను పదిరెట్లు ధనమెక్కువగలవాఁడు సుమా.

పంచచామరము. ధనంబు గల్గుదానవంచుఁ దారు నన్ను నెంచినన్,
జనుల్తలంపఁబోరు నిన్నుఁ జానరో! ధనాఢ్యఁగన్;
పెనంగొనున్మదంబు నీవు పెదదానవౌటకున్,
ఘనంబుగా ధనంబు నియ్యఁగల్గు దేనుగావునన్.

పంచచామరము. వెలందిమిన్న! నీకు నాదువిత్తమెల్ల నిచ్చినన్,
జెలంగి నాదువల్లభుండు చిత్తమం దెతెంగెడున్
గొలందిలేని యట్టివస్తుకోటియున్ ధనంబునున్
దలంపఁ దన్నె కోరియున్నదాన నంచుఁబిమ్మటన్.

పంచచామరము. వరుండు నాదుచెట్టఁబట్టు భాగ్య మింత యబ్బినన్
స్మరింపఁ గల్మి లేకయుంట స్వప్నమందు నేనియున్;
కరంబు తన్నె కోరికొంటిఁగాని యన్య మేదియున్
వరింపలేదటంచు నప్పువల్లభుండు నమ్మెడున్.

రాగ—భానుమతీ! నీతండ్రి వచ్చుచున్నాఁడు. కామపాలుని యొద్దనుండి నేను కట్టకడపట తెచ్చిన యుత్తరము వేగిరము నాచేతి కిమ్ము. నన్ను మీయింటినుండి పంపివేయుట రాజాబే కారణము కాఁబోవునుజుమా. నీకీవలఁ కియ్యనట్టుగా దీనికి లక్కముద్ర వేసి తెచ్చి నేనిది యిక్కడ జాఱవిడిచెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

[సుదర్శనవర్మయు, విజయవర్మయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుద—ఓయీ! నీవుకూడ రాత్రులయందు వీధులలోబయలు దేఱి ప్రియురాండ్రనిమిత్తమయి పాటలు పాడుచున్నట్టున్నావే! పాపము! నీపనికిమాలినయీలాలలతోను కామగీతములతోను,నీవెక్కడ చుట్టుపట్లవారికి నిద్రపట్టకుండఁ జేయుచున్నావు? నీనడతవల్ల నీవు నీచెల్లెలికిఁగూడ మంచిమార్గమునే యుపదేశించుచున్నావు. ఓసీ! అమ్మాయీ! నీకొక్కసంగతి చెప్పవచ్చినాను. ఇఁక రాత్రులయందు మీకామవికారములును మీమాటలును పాటలును నేను సాగ నియ్యను; మీపాటలును పద్యములును విన్నవారికెల్లను మతి పోవు చున్నది. అయినను నీవెఱ్ఱిచేష్టలు రేటిటితో కట్టువడిపోవునులే. ఇఁక కొంచెముసేపటికి వసుకాముఁ డిక్కడకు వచ్చును. రేపటిదినము నీ వాతనిని వివాహము చేసుకోవలెను.

భాను—నాబొందిలో ప్రాణ ముండఁగా నేనాతనిని పెండ్లి చేసికోను.

విజ—నాన్నగారూ! అటువంటివానిని అల్లునిగా కోరి తెచ్చుటకు మీకెట్లు బుద్ధి పుట్టినది?

సుద—పిలువనిపేరంటముగావచ్చి నీయంతటనీవే మాకుహిత బోధచేయ కరుణించుచున్నావుగనుక, నాయందు దయచేసి నీకతని యం దేమిలోపము కనఁబడినదో చెప్పు.

విజ—మొదటమాట అతఁడు విదేశస్థుఁడు.

సుద—ఆసందేహముతో పనిలేదు. అతఁడు స్వదేశమువిడిచి తండ్రినాటినుండియు ఇక్కడనే యుండుటచేత ఈ దేశస్థుఁడే యయినాఁడు.

విజ—అతనిది శివమతము,

సుద—ఇది మఱియొక తెలియనిమాట, అతఁడీరెండుమాస ములనుండియు విష్ణుమతస్థుఁడయినాఁడు.

విజ—అవునవును. అతఁడు ధనమునిమిత్తము పూర్వుల నుండియు వచ్చుచున్నస్వమతమును వదలిపెట్టినాఁడు. ఈక్రొత్తమత మును మార్చుకొనుట కింకను ఆవశ్యకము రాలేదు కాఁబోలును!

భాను—అతఁడిప్పుడేమతములోనులేక దేవాలయమునకును మసీదునకును మధ్య నూఁగులాడుచున్నాఁడు.

సుద—ఇదికాక మఱి యేమైనను న్నదా?

విజ—మఱి యేమియు లేదుగాని, అతఁడు మోసములయం దును జిత్తులయందును విచిత్రమైన యాసక్తికలవాఁడఁట.

భాను—లోకములో మోసగాండ్రే తెలివితక్కువవారిని మాయచేసి లాభము పొందుచున్నను, అతఁడుమాత్రము సాధారణ ముగా తనజిత్తులచేత తానే మోసపోవు చుండుననీ వినుచున్నాను.

విజ—అది సత్యము. నేర్పుచాలని విలుకానివలెనే యితఁ డెప్పుడును పెట్టిన గుఱి తప్పిపోయినను, తనచేతికి మాత్రము నారి దెబ్బ తగిలించుకొనుచుండును.

సుధ—ఇంతటితో సరిపోయినదా?

భాను—వీని నన్నిటిని మించినది యితనివద్ద భర్తయగుటకు పనికిరాని ప్రధానమైన లోప మింకొకటి యున్నది. అది వివాహ మాడవలసినదానవైన నామనస్సునకు సరిపడినవాఁడు కాకపోవుట.

సుద—నీ కతఁడు మనసు రాకపోయినను నీవాతని మనస్సు నకు నచ్చినదానవు. వధూవరులలో నెవ్వరో యొక రనురాగము కలవారయి యుండుట చాలును. పెండ్లికిద్దఱునుపరస్పరానురాగము గలవా రెప్పుడును దొరకరు, నీవెంత వెగటుగానున్నను, అతఁడు

మాత్రము తియ్యని స్వభావముగలవాఁడు. పుల్లచెట్టును తియ్యచెట్టు మీఁద నంటు కట్టినట్టుగా నిన్నటువంటివాని కంటఁగట్టినంగాని సత్ఫలము కలుగదు.

భాను—మొదల నతఁడు నన్ను కామించుననుటచేత నేనాతల కంటగించుచున్నది; అందుమీఁద నా కతఁడు భర్తయగునన్న పదిరెట్లధికముగా నాతల నొచ్చుచున్నది.

సుద—అది యంతయు నాకు తెలియదు. వివాహ మయిన తరువాత సామాన్యముగా సమస్తమును మాఱిపోవును. ఇప్పుడు నీతో నాకు వాగ్వాద మెందుకు? నేను చెప్పినట్టు విని నీ వాతనిని వివాహము చేసికొనెదవా? చేసికోవా?

భాను—ఈవిషయములో తప్ప మఱి యేవిషయములోను నేను మీయాజ్ఞ మీఱను.

సుద—నీవు నీతండ్రి సుఖమును చూడవా?

భాను—కావలసినంత చూచెదను. జనితైకపుత్రికను యావజ్జీవము సుఖహీనురాలినిగాఁ జేయు దుఃఖ మాతనికి కలుగనియ్యను.

సుద—అమ్మాయీ! మేలుమేలు! నీబుద్ధికిసంతోషించినాను. ఇటుచూడు. నీవు బుద్ధితెచ్చుకొని నాయాజ్ఞకు లోఁబడువఱకును నే నిఁక మొగము చూచి యెప్పుడును నీతో మాటాడను—ఏమి? బదులు చెప్పవేమి?—ఈచావడియు గదియు దాఁటి నిన్నివలకు రానియ్యను. నీవింటిలోనే రాత్రింబగళ్లు పడియుండవలెను. నేను వెలుపలకు పోవలసివచ్చునప్పుడు నిన్ను గదిలోపెట్టి తాళము వేసికొని కాని యిల్లుకదలను. నేనింట నున్నప్పు డెవ్వరునీయొద్దకుపోవలసినను నాపడకగదిలోనుండి పోవలసినట్లు చేసెదను. ఇఁక మన యిద్దఱిలో నెవరు గెల్తురో చూతము. ఏమి! మాటాడవేమి? నీవువాదుచుట

నుండి లేచి పో. పుత్రికాధర్మమును నీవు తెలిసికొని యుక్తముగా ప్రవర్తించు నంతవఱకును వెలుపలనుండు.

(అని వెలుపలకుత్రోసి వేయుచున్నాఁడు)

విజ—నాన్నగారూ! ఇటువంటివిషయములో తప్పక మీరు నా చెల్లెలియిష్టముకూడ కొంచెమాలోచించవలెను. అదిగాక కాము పాలుఁడు నామిత్రుఁడైన సంగతికూడ మీరుకొంతవిచారించవలెను.

సుద—అతఁడు నీకు మిత్రుఁడగుట యొక గొప్పయోగ్యత! అందుచేత నే నతనిని తప్పక గౌరవింపవలసినదే!

విజ—బావమఱఁదియగుటకు నామనస్సుకునచ్చినవాఁడతఁడొక్కఁడుతప్ప మఱియెవ్వరు నాకంటికగపడరు.

సుత—అగపడరు. అదినిశ్చయమే. నాకు కూతురుకాని చెల్లెలు నీకెప్పుడైన నుండ తటస్థించినయెడల, ఆతనితో వియ్యమందుటకు నేను నీకప్పు డడ్డమురాను. ప్రస్తుతముమాత్రము దయచేసి యిఁక నీ ప్రసంగము కట్టిపెట్టు.

విజ—సరేకాని నాచెల్లెలియెడలఁగల గౌరవముచేత నే నొక్కమాటమాత్రము చెప్పెదను.

సుద—చాలును. నీతండ్రియెడలఁగల గౌరవముచేత నీవా మాటను నీ మనసులోనే యుంచుకొని యిప్పుడు నోరుమూసుకొమ్ము.

విజ—ఇఁక నేను చెప్పవలసినదయిపోయినది. ఇప్పుడెవరివిషయములో మీ రింత క్రూరముగానున్నారో యాభానుమతియొక్క తల్లివిషయములో మీ కప్పుడున్న ప్రేమకు మీతండ్రి యడ్డమువచ్చినయెడల మాయీాడున మీ కెట్లుండియుండునోమాత్రము స్మరణకు తెచ్చుకొండి.

సుద—అబ్బాయీ! మంచిమాట చెప్పినావు. నేను నిజము

చెప్పెదను విను. వయఃకాలములో నాకొక్క నీతల్లిధనముమీఁదనే యెంతో మక్కువయుండినది. అంతకంటె మఱియేమియు లేదు. ధనమునిమిత్తము నేనామెను వివాహమాడినాను; తనతండ్రియాజ్ఞ ననుసరించి నన్నామె వివాహమాడినది. అంతకంటె మఱియేమియు లేదు. అయినను మాది అనుకూలదాంపత్యమయినందుకు లేశమును సందేహములేదు. వివాహమునకు పూర్వము మేమొకరినుండి యొకరము విశేషానురాగము నపేక్షించియెఱుఁగము గనుక, మా కాశాభంగ మెప్పుడును కలుగలేదు. మాలోమా కెప్పుడైన కొంచెము వివాదము సంభవించినను, మాయిద్దఱిలో నెవ్వరము కలహప్రియులము కానందున మరల మేమప్పుడే సమాధానపడుచువచ్చెడివారము. ఆదొడ్డయిల్లాలికి మరణ మాసన్నమయినప్పుడు—ఆమె యెల్లకాలమును జీవించుగాకయని దైవమును ప్రార్థించితిని. ఈయుజ్జయినీనగరములోని కళత్రవిహీను లందఱును తమభార్యలవిషయమయి యిట్లు ప్రశంసింపగలుగుదురుగాక! ఇప్పుడు నేను లోపలికిపోయి యాగది తాళము పట్టుకొనివచ్చెదను. ఇంతలో తండ్రియాజ్ఞ మీఱుమని నీవేదైన నీ చెల్లెలి కుపదేశము చేయవలసియున్నయెడల, నీయుపన్యాసమును మిక్కిలి సంగ్రహపఱుపవలెను. కాలము వ్యర్థపుచ్చక నీపనిచూచుకో. విన్నావా; (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

విజ—నామిత్రుఁడయినకామపాలుఁడిఁక నిరాశచేసుకో వలసినదే; అయినను భానుమతిమాత్రము చలింపక దృఢముగానున్నది. నాతండ్రికోపమువలన ప్రియునిమీఁద దాని కనురాగము మఱింత యెక్కువే కావచ్చును. ప్రపంచములో సాధారణముగా ననుద్దేశపూర్వకముగానైనను మనమనోవేదనకు హేతుభూతులయిన పక్షముః, మనక్షేమము కోరినవారియెడలసహితము మనకు ద్వేషము

కలుగుట సహజము. తమమనఃప్రియులయి యున్నవారినిమిత్తమయి తాము శ్రమపడవలసివచ్చువఱకును స్త్రీలెప్పుడును వారియెడల నధికానురాగమును గనఁబఱుపరు. (లోపల సందడి) ఓహోహో! ఆగడబిడ యేమి? మాతండ్రిగారికిని రాగమంజరికిని నేదో దొమ్మిలాట పొసఁగినది. ఇఁక నేనిక్కడ నిలువఁగూడదు. పోయెదను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[చేత జాబొకటి పట్టుకొని, రాగమంజరిని లాగుచు సుదర్శనవర్మ ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సుద—నా కద్భుతముగా నున్నది! నా కాశ్చర్యముగా నున్నది! ఏమి యీద్రోహము! ఏమి యీమోసము! ఓకామపాలుని తొత్తా! వెఱ్ఱిబొమ్మ నుంచినట్లు నిన్నిక్కడ నుంచినందుకు నా కొమార్తెను లేవఁదీయుటకే దుస్తంత్రము నడుపుచున్నావా?

రాగ—ఇప్పుడు న న్నేమన్నారూ!

సుద—వెఱ్ఱిబొమ్మ వన్నాను. తెలివిమాలిన వయసువారినివలలోఁ బడఁద్రోచెడి పరమవంచకురాలా రా! నీవుదీని కేమిచెప్పెదవో చెప్పు.

రాగ—మీరీయుత్తరము నాచేతినుండి పెనఁగులాడి పుచ్చుకొని నాగుట్టు తెలిసికొన్నారు గనుక, నేనిప్పుడేదియు లేదనను. మీ రన్నట్లు నేను కామపాలుని కనుకూలురాలనే. వివేకము లేక కఠినచిత్తులై యుండు ముసలితలిదండ్రులకెల్లను బుద్ధివచ్చునట్లుగా వారి యెడల తిరస్కారము చూపెడు లోకములోని పడుచుపుత్రికలవలెనే మీకొమార్తెయు మీయెడలను నడుచుకోవలె ననియే నాకోఁక. ఆమె సుకుమారమైన యనురాగమునకు నా కానంద మగుచున్నది. ఆయనురాగపోషణమునకయి నాచేతనయిన సాయము చేయుటయే నాయభిమతము.

సుద—ఆఁ! సుకుమారమైన యనురాగమా! మిమ్ము శిలలవలె నింతకఠిన మతులనుచేసినది యీసుకుమారానురాగమే. మోసములకు పుట్టినిల్లవైన ఓముసలితొత్తా! నాకోమార్తె సౌందర్యమునకు రక్షకురాలవుగా నుండుటకు నిన్ను కావలి యుంచినాను. పెద్దపులివంటి నిన్నుచూచి చెంతచేరక శృంగారనాయకులు బెదరి పాఱిపోవుదురని నేను నమ్మినాను. పరులకు భీతికొల్పెడు క్రూరలక్షణములన్నియు నీముఖముమీఁదనే యిప్పుడును వ్రాసియున్నట్లు కనఁబడుచున్నవి. ఓసి కృతఘ్నురాలా! తక్షణము నీవు మాయిల్లువిడిచిపెట్టిపో. ఇది నిస్సందేహముగా సుకుమారానురాగమే. పోపో! ఓతుంటరికుంటెనకత్తెకానా! పో.

రాగ—ఓయి తిట్టుఁబోతు ముసలి — నీపే రుచ్చరించి నానోరు చెఱుపుకోను. ఓకిరాతుఁడా! చెఱసాలనుబోలిన నీయిల్లిప్పుడు విడిచిపోయెదను. నాబట్టలైనను నన్ను తెచ్చుకోనిచ్చెదవా? లేదా? నావస్తువులు నేను తీసికొని పోవచ్చునా?

సుద—మాయింటికి వచ్చినప్పుడు నీవు కట్టుచీరతో వచ్చినావు. ఇంతలో నీవే వస్తువులు దొంగిలించినావు?

రాగ—నాయజమానురాలివద్ద నేను సెలవుపుచ్చుకొనికూడ రావలెను. నావస్తువు లామెవద్ద నున్నవి. నామేలిముసుఁగుకూడ ఆమె గదిలోనే యున్నది.

సుద—నీయందముసకు మేలిముసుఁగుకూడ కావలసివచ్చినదా? శృంగారనాయకు లెవ్వరైన నీమొగ మూశపడి చూచెదరని భయపడుచున్నావా? లేక నీకు దృష్టి తగులునని భయపడుచున్నావా? లోపలికిపోయి నీయజమానురాలివద్ద సెలవుపుచ్చుకొని, నీమేలి ముసుఁగును బట్టలను తెచ్చుకొని వేగిరము రా. అయిదునిమిషము

లలో నీవు మాయిల్లు విడిచిపోవలెను. ఊఁ! వేగిరము, వేగిరము! లోపలికి పదవు.

రాగ——(లోపలికి పోవుచున్నది.)

సుద——ఓహో! బెలూవుచేయుటకిది యెంతగొప్పతంత్రమువన్ని నది! పెద్దతనములో జనకులకు కొమార్తెలు తెచ్చు సుఖము లిటు వంటివే.

ఉ. పుత్రిక యుద్భవిల్లిననె పోవును సౌఖ్యము కొంత తండ్రికిన్;
చిత్రము! శాంతియుండదటు చిత్తములో క్షణకాలమేనియున్
ధాత్రిని సర్వదండ్రి కడదాఁటెడువానె చెప్పబుద్ధులన్
బుత్రిక లిట్టిపాటి కరమున్ వెతగూర్తురు కన్నవారికిన్

గీ. కటకటా! తండ్రి కెంత దుఃఖంబు గలుగు!
తిరుగఁబడుచును గన్నీరు తెచ్చుకొనుచుఁ
బలుకు వినకుండఁ బుత్రికల్ మెలఁగిరేని,
కటకటా! తండ్రి కెంత దుఃఖంబు గలుగు!

ఉ. యుక్తులుపల్కుచుం బుడమి నహో నెఱిప్రాయము రాకమున్నె; యా
సక్తిని బుత్రికల్ ప్రియులఁ జక్కఁగఁ గూర్చి కలంతు రుల్లముల్;
యుక్తవిచారముల్ సలిపి యొక్కటఁ దండ్రికినుచ్చసద్వచన్
శక్తికొలంది వంకలిడి చాఁగతిఁ వలదంచు రేఁచుచున్

గీ. కటకటా! తండ్రి కెంత దుఃఖంబు గలుగు!
విట్టివీఁగుచు లోలోన విసుఁగుకొనుచు
మొఱకుఁదనమునఁ బుత్రికల్ మొఱఁగిరేని,
కటకటా! తండ్రి కెంత దుఃఖంబు గలుగు!

[భానుమతి రాగమంజరి వేషముతో మేలిముసుఁగు వేసికొని
బట్టలమూట చంకఁ బెట్టుకొని వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచు
ప్రవేశించు చున్నది.]

సుద—రాగమంజరీ! ఈదారిని. ఈదారిని. అహా! ఇప్పుడెంత దుఃఖముతో మాయిల్లు విడిచి పోవుచున్నావు! నీరెండుచెక్కల మీఁద కన్నీరు కాఱుటకు కంటఁ మిరపకాయ పెట్టుకున్నావా యేమి? నీవీలాగున తల యెవ్వరికిని చూపక ముసుఁగులో దాఁచుకొనిపోవల సినదే. ఇఁక నీవు నీమనసువచ్చినంత సేపేడువు. ఇఁక నీ వెన్ని శపథాల్ప ణాలు చెప్పినను నేనొక్కటియు వినెడువాఁడను గాను. కాఁబట్టి నీ విప్పుడు మౌనము ధరించి పోవుచుండుటయే మంచిపని చేసినావు. ఈదారిని. ఈదారిని. (ముందు భానుమతియు వెనుక సుదర్శనవర్మయు నిష్క్రమించు చున్నారు.)

[అప్పుడు రాగమంజరి మరల ప్రవేశించుచున్నది.]

రాగ—ఓ మహాబుద్ధిమంతుఁడవైన సుదర్శనవర్మా! పొమ్ము! పొమ్ము! నీదురాగ్రహమునకును ముష్కరత్వమునకును తగినఫలము కలిగినది! ఇప్పుడు నేనే నాయజమానురాలనయి, ఆమెవలె నటింపఁ గలుగుట కయి నాసామర్థ్యము చూపవలెను. నాభాగ్యముచేత నా యుపాయము నిరంతరాయముగా కొనసాగెనా, ఇఁక యావజ్జీవమును నేను నిజముగా గృహయజమానురాలనే యగుదును. నే నిప్పుడు పోయి నాయజమానురాలు నాకిచ్చిపోయిన నగలు మొదలైనవలంక రించుకోవలెను. (అని నిష్క్రమించు చున్నది.)

---

౮ రంగము—సుదర్శనవర్మ గృహముయొక్క వీధిసావిడి.

[సుదర్శనవర్మయు, రాగమంజరి వేషముతో నున్న భానుమతియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుద—రాగమంజరీ! అదిగో నీవు వీధిలోనికి పోవుటకు మార్గము. ఇఁక ప్రపంచ మంతయు నీవువిచ్చలవిడిగాతిరుగవచ్చును. పరుగెత్తు. ఓపాపాత్మురాలా! పరుగెత్తు. ఆముందెవడో నీవంక చూచుచు తారుచున్నాఁడు. కామపాలుఁడయి యుండవచ్చును. అతనివద్దకేపో. విన్నావా? నీశ్రమ కతనికే పరిహార మడుగు. నిన్ను మాయింటినుండి పంపివేయుట కతఁడే కారకుఁడు గనుక, నిన్నతఁడు స్వీకరించుట న్యాయమని యతనితోనే మొఱ్ఱపెట్టుకో.

భాను—(నిష్క్రమించుచున్నది.)

సుద—ఇప్పటికి దీనిని వదల్చుకొన్నాను. దైవానుగ్రహము చేతనే నిఁక నాప్రతిజ్ఞను నిలుపుకొని, సురక్షితముగానాకోమార్తెను నిరోధములో నుంచఁగలను. నేను పోయి గదితలుపీవల తాళము వేసి వచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

---

౯. రంగము వీధిలోని వినోదమంటపము.

[సుదంతయు, పరిచారికయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

పరి—అమ్మా! నీవిప్పు డెక్కడకు పోఁదలఁచుకొన్నావు?

సుదం—నాగవతితల్లియొక్క దార్ఢ్యమును విజయవర్మయొక్క దుడుకుతనమును తప్పించుకొనుటకయి యెక్కడికి పోయినను సరే.

పరి—అమ్మా! విజయవర్మయిచ్చిన తాళము చెవిమూలమునగా

మనము తప్పించుకొని యీవలఁ బడఁగలిగితిమిగనుక, మనమాతనిని వెదకి కనుఁగొని మనవందనము లర్పింపఁ బోవుదమా?

సుద—అతనియొద్దకు పోవద్దు. అతఁడు నా కతికోపము తెప్పించినాఁడు. (అని ప్రక్కకు తిరుగుచున్నది.)

[అప్పుడు భానుమతి ప్రవేశించుచున్నది.]

భాను—ఇప్పు డింటినుండి వెడలఁగొట్టఁబడుకొనఁబడు నంత వఱకు మాయుపాయము సఫలమైనదనిగాని యింక కామపాలుఁడు నాకగపడుట యెట్లు సంభవించును? అతనిపేరు చెప్పి యడిగినపక్షమున నన్నెవ్వ రానవాలు పట్టుదురోయని నాకుఁ జింతగలిగించి విచారించుటకే భయమగుచున్నది. ఇప్పుడు నా చెలియైనసుదంతయొద్దకు పోవలెనని యున్నదికాని; అనంగనాథ నామీఁద తప్పులెన్ని చీవాట్లు పెట్టునేమో యని భయమగుచున్నది.

పరి—అమ్మా! అట్లయినపక్షమున, నీసఖియైనభానుమతి నిన్నాదరించి లోపల పెట్టుకొనునేమో ప్రయత్నముచేసి చూచెదవా?

సుదం—అక్కడకు పోఁగూడదు. పితృభక్తి దాని కతివిస్తారముగనుక రహస్యము బయలఁబెట్టి నన్నది రవ్వపెట్టునేమో!

భాను—సుదంతది కొంత శాంతస్వభావము; నేనుచేసిన దతిసాహసకార్యమని యెంచును.

సుద—భానుమతికి తండ్రియెడల గౌరవము మెండు; అది నాక్రూరత్వమును మన్నింపదు.

భాను—(ప్రక్కకుతిరిగి సుదంతను పరిచారికను జూచి) ఓహో! ఈవచ్చెడువా రెవరు? వీరిలో నొకతె నిశ్చయముగా సుదంత. అయినపక్షమున, నేనుదానియందు నమస్కారము చేసెదను. ఓసుదంతా! (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

సుదం—భానుమతీ! ఏమియీవింత! నీవు మేలిముసుఁగు కూడ వేసికొన్నావు!

భాను—నేను మాతండ్రిగారియింటనుండి పాఱిపోయివచ్చితి నన్నవార్త విన్నపక్షమున నీకింతకంటెను మహాద్భుతముగా నుండును.

సుదం—నిశ్చయముగా నాకత్యద్భుత మగుచున్నది. ఇప్పుడు నేనుకూడ మాతండ్రి యింటినుండి పాఱిపోయి రాకుండిన పక్షమున ఈయవివేక కార్యము చేసినందుకు నిన్ను తప్పక తలవాచునట్లు చీవాట్లు పెట్టియుందును.

భాను—ఓచెలీ! సుదంతా! (అని కౌఁగిలించుకొనుచున్నది.)

సుదం—ఓపిఱికి చెల్లెలా! నీవెక్కడకు పోవుచున్నావు?

భాను—నా ప్రియుని వెదకుటకయి పోవుచున్నాను. ఇప్పుడు నాయన్నగారిని కలిసికొనుట నీకసమ్మతము కాదనుకొనెదను.

సుదం—నిశ్చయముగా నా కసమ్మతమే. అతఁడు నావద్ద మిక్కిలి పచ్చిగా ప్రవర్తించినాఁడు గనుక, ఇఁక నేనాతని నెప్పుడును క్షమింతు ననుకోను.

ద్విపద. గాఢాంధకారంబు గ్రమ్మియెల్లెడల
గాఢనిద్రనుబూని కాముకుల్ కూడ
బడలిక యుడఁగంగఁ బఱపుపై నొక్క
గడియునే పొఱగెడు ఘనరాత్రివేళ,
తనయుని గోల్పడ్డ తల్లికై వడిని
వనట నొందుచు శోకభరమున మునిఁగి
వాడిన లేఁదీగవలె సొమ్మసిల్లి
పీడనివ్యథతోడ వేవేగ నేను
నించుకసేపు కన్నిట్టె మూయంగ

నెంచి మంచముచేర నింతలోఁ బ్రియుఁడు
వచ్చి కౌఁగిట నన్ను వడిఁ గదియించి
హెచ్చెర బలిమినై చెక్కు ముద్దాడి
చెడుబంధువులు పెట్టు చెఱనుండి తాను
వడి నన్ను రక్షింప వచ్చితి నంచుఁ,
బలుమాఱు చెక్కులు పట్టి ముద్దాడి
బలవంతముగ నన్ను బాధింపఁ జొచ్చె.
అతనిపై నప్పుడే నలుక వహించి
యతివేగ గదినుండి యవలఁ బొమ్మంటి;
ఒకసారి చను వప్పు డొసఁగితి నేని,
మొకమోడక ప్రియుండు మొనసి మఱింత
పీడించి బెడదలు పెట్టి కార్యంబు
పాడుచేయునోయంచు భయ మయ్యె నాకు.

భాను—ఈ ప్రకారముగాఁ జేసినందుకు క్షమింప వేఁడుకొన్నాని యిప్పుడే యతనిని నీవద్దకుఁ బంపుదునుగాని, నే నిల్లువెడలి వచ్చితి ననిమఱికొంత సేపటివఱకును నాయన్నగారికి తెలియనిచ్చుట నాకిష్ట ము లేదు. సుదంతా! నీవిప్పు డెక్కడకుఁబోయి తలదాఁచుకొనెదవు?

సుదం—ఇక్కడ శారదామఠమునందుండు పరివ్రాజిక నా కాప్తురాలు. నేనామెయొద్ద సురక్షితముగా నుండెదను. అక్కడకు నీవు కూడ నాతో రమ్ము.

భాను—నేను రాను. నేను మొట్టమొదట కామపాలునిఁ జూడవలెనని నిశ్చయించుకొన్నాను. నానిమిత్తమయి నాప్రియుని వెదక నియమింపవలసిన ప్రధానపురుషుఁడే యిప్పుడు మనదిక్కునకు వచ్చుచున్నాఁడు.

సుదం—భానుమతీ ! అతఁ డెవఁడు? అతని దేదో క్రొత్తముఖముగాఁ గనఁబడు చున్నది.

భాను—అతఁడు తనచేత నేనిప్పుడు నాకార్యమును చేయించుకొనుటకు ముఖ్యముగా తగినవాఁడు. రేపే యతనిని నేను వివాహమాడవలెనని ముహూర్తనిశ్చయము చేయఁబడినను ఈయుజ్జయినీనగరవాసులలోనెల్ల నామొగ మెప్పుడును చూడని వాఁ డతఁ డొక్కఁడే.

సుదం—అతనిని నీవుమాత్ర మెట్లెఱుఁగుదువు?

భాను—అతఁడు నిన్నమధ్యాహ్నము మాతండ్రిగారితో మాటాడవచ్చినప్పుడు నాచెలికత్తె చూపఁగా నేను నాగదికిటికీలోనుండి చూచినాను.

సుదం—మంచిది. ఇఁక నేను పోయెదను.

భాను—సుదంతా! నిమిషము నిలువుము. నామనస్సున కొక యాలోచన తోఁచుచున్నది. ఆవశ్యకము వచ్చినయెడల నీపేరు పెట్టుకొనుటకు నాకు సెల విచ్చెదవా?

సుదం—నాపేరు పెట్టుకొనుటవలన నీగౌరవము చెడునేమో! అయినను నీ కాక్షేపణ లేకపోయినయెడల నీయిష్టమువచ్చినట్లు నీవు నాపే రుపయోగించుకో వచ్చును. నే నిఁక నిలువఁగూడదు. (అని పోవుచు) ఓభానుమతీ! నీయన్నగారిని నీవు చూడ తటస్థించిన పక్షమున కాళికాశక్తి గుడివీధిలో కుడివరుసను నాలుగిండ్లు దాఁటిన తరువాత రథమున కెదురుగా నున్న శారదామఠములోని గౌతమియను పరివ్రాజికవద్ద నే నున్నానని నీ వతనితో చెప్పుకుమా.

భాను—అహాహాహాహా! ఆతఁడు నిన్ను చూడకుండుటకయి నీవు చెప్పినగుఱుతుల నన్నిటిని నేను మఱచిపోక శ్రద్ధతో జ్ఞాపక

ముంచుకొనెదనులే.

(సుదంతయు, పరిచారికయు, నిష్క్రమించుచున్నారు.)

భాను—ఆవచ్చుచున్న నాదూత ఆత్మస్తుతి ముగించి సమీపమునకు వచ్చుచున్నాఁడు. (అని మరలుచున్నది.)

[వసుకాముఁడును, చంద్రకేతుఁడును, ప్రవేశించుచున్నారు]

వసు—(తనముఖమును చిన్నయద్దములో చూచుకొనుచు) ఓయీ! చంద్రకేతుఁడా! నామీసములసొగసు చూచుకొఁగా నా మనస్సులో నాకే సంతోషము గలుగుచున్నది.

చంద్ర—అవునుగాని యిటువంటిముఖముతో పోయి నీవు నీప్రియురాలిని నెట్లు సంతోషపెట్టఁగలవు?

వసు—ఏమి? నా మొగములో నేమి యందము తక్కువ యున్నది? నాకన్నులతో చూడఁగా నావదనారవిందము సుందరుల హృదయముల నాకర్షించునదిగా నే కనఁబడుచున్నదే! ఈ మెలిమీసములనుజూచి కూడ మోహింపకపోయిన యెడల, నే యువతి వివేకురా లనుకోను. (భానుమతిని జూచి) అదిగో చూడుము. ఈ మీసములను జూచి వలచి యాసుందరి యెట్లు సమీపించుచున్నదో!

భాను—అయ్యో! మీసాలు మోహించి వచ్చిన యీసుందరిని కొంచె మనుగ్రహించి రక్షించెదరా?

(అని మొగము తెర తీయుచున్నది.)

వసు—ఓహో! ఈమె సౌందర్యరాశిగానున్నదే! మిత్రుఁడా! తప్పక యీచక్కనిచిన్నది నన్ను వలచియే వచ్చినదిసుమా. ఓసుందరీ ముందుగా నేను నీపేరు తెలియఁగోరెదను.

భాను—(తనలో) ముందుగా నేనే యాలోచించుకొని మెలఁకువ పడుట మంచిదే యయినది. (ప్రకాశముగా) నాపేరు సుదంత.

వసు—ఏమీ! నీవు మాధవసేనుని కూతురవా? నీవింటి నుండి పాఱిపోయినావని త్రోవలో నేనింతకుముందే విన్నాను.

భాను—నేను కామాతుర నయి వచ్చినదాననే. ఇదే నా యెడగల తప్పిదము. రసికశిఖామణివయిన నీవు కామార్తనయివచ్చిన నన్ను పరులకు పట్టి యొప్పగింపవని నమ్మి నీపాలఁ బడినాను.

వసు—ఓయీ! చూచినావా? పాపము! ఈచిన్నది నన్ను కామించి వచ్చినది—ఓసుందరీ! నిన్నన్యుల కప్పగించుటవలన నా కేమిలాభ మున్నది? నన్నావిషయములో నీవు నమ్మకొనియుండుము. నీవు కామార్త వని చెప్పుచున్నావే, కామవిషయములో మాత్రము నీకోరిక సఫలము కానేరదని చింతిల్లుచున్నాను.

భాను—అయ్యో! ఎందుచేత?

వసు—ఈవఱకే నాకు వివాహనిశ్చయ మయినది. ఓచంద్రకేతూ! కాలేదా?

భాను—ఆమాట సత్యమే కాని, నాప్రార్థన వినుము.

వసు—నేను వినను వినను. నేను విన్నప్రయోజన మేమి? ఇఁక నిన్ను నేను వివాహపూర్వకముగా పరిగ్రహించుట సంభవింపనేరదు. మఱియొకవిధముగా నీయభిమతమును తీర్చుటకు నేనొడఁబడినయెడల, నీకన్నగారో తమ్ముఁడో యొకఁడుండి నేను చేసిన యుపకారమును చింతింపక కృతఘ్నుఁడయి మీఁదిమిక్కిలి నా గొంతుక కోయరావచ్చును. కాఁబట్టి నీవుమాఱుమాటాడక మరల వచ్చినదారినే యింటికి విజయం చేయుము.

భాను—(తనలో) ఓరి పరమచండాలుఁడా! (ప్రకాశముగా) అయ్యో! నేనిల్లువిడిచి వచ్చినది కామపాలుని నిమిత్తము.

వసు—ఏమేమీ! నానిమిత్తము కానేకాదా? నీవు నను

కామింపనే లేదు?

భాను—లేదు. నిన్ను కామింపనే లేదు.

వసు—అట్లయినపక్షమున నీవు పరమసాహసికురాల వయిన పాపచింత లేనిమూఢురాలవుగా నున్నావే. నేనీసంగతి తప్పక నీ తండ్రితోఁ జెప్పెదను.

భాను—ఇదేనా నీరసికత్వము?

వసు—చెప్పెదను తాళు. నీవు కామపాలుఁ డని కాదా యిప్పుడు చెప్పినావు? దీనివల్ల నేను కొంతలాభము పొందవచ్చును. కామపాలుఁడా!

భాను—నిస్సందేహముగా నీవు కామించెడుసుందరిని నీవెప్పుడయిన దక్కించుకోఁ దలఁచినయెడల, తప్పక నీవు కామపాలుని నా యొద్దకు తెచ్చి నాకొప్పగింపనే యొప్పగించెదవు.

వసు—అవును నేనాపని చేసెదను. చెలికాఁడా! భానుమతి విషయములో కామపాలుఁడు నాకక్కడ ప్రతిపక్షిగా నున్నాఁడు. అతనిని నేనిప్పు డీచిన్నదాని కంటఁగట్టఁ గలిగితినా, ఇఁక నక్కడ నాకడ్డువచ్చువాఁ డెవ్వఁడును లేక నే నప్రతిహతమనోరథుఁడ నగుదును. చెలికాఁడా! ఇది మంచి ఆలోచన కాదా? కాదా?

చంద్ర—అవును, నిరుపమానమైనయాలోచన.

వసు—నా కుపాయముల కెప్పుడును తక్కువలేదు. ఈమన స్సుపాయములపుట్ట నాబుద్ధిసూక్ష్మత కనిపెట్టినావా? సుదంతా! నామిత్రునియందు విశ్వాసముంచి కొంచెము సేపు నీవీతనివశమున నుండెదవా?

భాను—అయ్యో! నేనునిన్ను నమ్ముకొని యుండవచ్చును గదా?

చంద్ర—ఓ సుందరీ! నేను నిన్ను మోసపుచ్చుట యెప్పుడును సంభవింపనేరదు.

ద్విపద. కడుపునిండను నాకుఁ గల్లలుండినను,
చెడుగుచేయఁగలేను, చెలువరో నీకు;
నమ్మికేదియు నీవు ననుఁ గోరకున్న,
నమ్ము నీ చెలువమ్మ నను సాధుఁజేయు.
వంచింప రెవ్వరు వసుధలో నిన్ను·
నెంచఁడే యెగ్గు నీకెంతయన్యుఁడును;
బద్ధానురాగులై పడుచువారొప్ప,
వృద్ధులు మిత్రత వెలయింత్రు నీకు.
భవదీయహృదయంబు పరునిపై నింత
తవిలి యున్నదటంచుఁ దా మెఱింగినను,
తరుణవయస్కులు తమయీర్ష్య విడిచి
ధరియింత్రు సోదరత్వంబు నీయెడను.
ముదిత! కల్గదు నీకు మోసమన్మాట,
యొదవ దేకీడు నీ కువిద యిచ్చోట.
ఆదరి వృద్ధులు మిత్రు లౌదురు నీకు;
పడుచువా రెల్లను భ్రాత లయ్యెదరు.

వసు—ఓ చంద్రకేతూ! నీ వీమెను మాయింటికి తీసికొని పొమ్ము. నేను వేగిరము సుదర్శనవర్మ యింటికి పోవలెను. ఓసుందరీ! నీవు భానుమతి నెఱిఁగి యుండవచ్చును. ఆమె సౌందర్యముచేత దేవతాకన్యలను మించి యుండు నఁట! సత్యమేకదా?

భాను—ఈవిషయములో నేను నీతో నేకీభవింపఁజాలనందుకు నన్ను క్షమింపవలెను.

వసు—అట్లనెదవేమి? నా కామె సౌందర్యమును గుఱించి యందఱును నేకవాక్యముగాఁ జెప్పుచున్నారే.

భాను—ఆమెయందు తండ్రికి కతిపక్షపాతము. అందుచేత నతఁ డందఱితో నట్లు చెప్పుచుండును. ఆమెది కొంచెము మురుగు ముఖమైనమాట నీవు పోయి చూచినప్పుడు నీకే తేటపడును.

వసు—చెలికాఁడా! ఇది యంతయు కేవలాసూయ సుమా. ఓ సుందరీ! మీవంటిపడుచుకన్య లొకరినొక రెప్పుడును చక్కనివా రని యొప్పుకోరు. ఓమిత్రుఁడా! నామాట విను. నీవు కామపాలుని వెదకి తెమ్ము; నేనీసంకిలి యతనికి తగిలించెదను. నే నెంతో భాగ్యశాలిని గనుక నా కీయుపాయము తోఁచినది. ఓ సుదంతా! నేను నీకు పరమవిధేయుఁడను. ఓమిత్రుఁడా! నీవు నీపనిమీఁద నుండుము. ఓ సుందరీ! నాప్రియురాలు నారాక కయి యెదురు చూచుచుండును; నేనామెవద్దకు పోవలెను. నేనిప్పు డామెనవ్వు మొగము చూడక యెట్లు తాళఁగలను?

భాను—నీవు పెండ్లికొడుక వయి శీఘ్రముగా రమ్ము. అయినను నీ వాపెండ్లి సంతోషములో నేనిక్కడ నాప్రియునికి దూరస్థురాలనయి యొంటిపాటున పరులను నమ్మి వారికి శరీర మప్పగించి యీ యవస్థలో నున్న మాటమాత్రము మఱచిపోకుము.

వసు—సుందరీమణీ! నీవు సర్వమునకును నామిత్రుని నే నమ్ముకొని యుండుము. ఇతఁడే నీకు సేవకుఁడును రక్షకుఁడును మార్గదర్శియు నగును.

చంద్ర—ఓసాధ్వీ! నామీఁద నీవేల యనుమాన పడెదవు? ముందుగా నాచేత సేవ చేయించుకొని మఱి నన్ను నిరాకరింపుము. నీవు నన్ను నమ్మినప్పుడు నిన్ను మోసపుత్తునా? నీవు వ్యసనముగా

నున్నప్పుడు నిన్ను దుఃఖపెట్టుదునా? ఓసాధ్వీ! నాయందు నీకీసందేహమేల? నాచేత నీయిచ్చవచ్చినపని చేయించుకొమ్ము.

భాను—ఏవిషయమునందైనను నాకు ద్రోహము తలఁచిన యెడల, నీ వెప్పుడును సుఖపడకుందువుగాక!

వసు—ఏవిషయమునందైనను నాకు ద్రోహము తలఁచిన యెడల, ఇతఁ డెప్పుడును సుఖపడకుండునుగాక!

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము

౧. రంగము సుదర్శనవర్మ పడకగదితోఁ జేరిన పుస్తకనిలయము.

[సుదర్శనవర్మయు, వసుకాముఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుద—ఆహాహా! తండ్రిని టక్కుపెట్టి పాఱిపోయినదా? ఎంతపనిచేసినది! కూఁతు రిల్లు విడిచి జాఱువఱకునుతండ్రికి తెలియనే లేదుగా! అయ్యో! పాపము! మాధవసేనున కెంతదురవస్థ పట్టినది!

వసు—అవును. ఆమెను నేనే కామపాలునియొద్దకు తీసికొని పోవలెను. ఈ యుపాయముచేత నీకూఁతురివిషయమయినాకిఁకముందతఁ డేమియు తొందర కలుగఁ జేయకుండ నేనతనికాళ్ళకు బంధము తగిలించెదను. అతనిని నేనెట్లు వలలో పడవేయుచున్నానో చూచినారా? నాది మంచియుపాయము గాదా? ఇది మహేంద్రజాలము.

సుద—నిస్సంశయముగా నీది నిరుపమానమయిన మాయో పాయము. దానిని వానియొద్దకు తీసికొనిపోయి తప్పక వలలో పడ వేయుము. హాహాహా! వృద్ధదశలో మాధవసేనున కెంతగతి పట్టినది! పడుచుకుట్టి దాముసలివాని నిట్టే మోసము చేసినదే.

వసు—స్త్రీలు నక్కలవలె మాయలమారులు. దానిలో నున్న మర్మమిది.

సుద—వారి మాయలమారితనము బుద్ధిహీనులవద్ద పనికి వచ్చునుగాని మనవంటివారివద్ద పాఱదు. నాకూఁతు రెందుచేత నావద్ద నట్లు మాయచేయదు? ఏదీ? అది నన్ను మోసపుచ్చుమను చూతము.

వసు—మీరన్నది సత్యము. తెలివిగలవారివద్ద వారియాటలు సాగవు. జగత్తులోని యేస్త్రీవచ్చి నన్ను మోసముచేయునో చేయు మనండి. ఎప్పటికిని చేయలేదు. నామేనత్త చిన్నప్పుడు నాకు బృహస్పతియని పేరు పెట్టినది. ఈభూలోకబృహస్పతికి నెఱజాణలను మించిన మాయలు తెలియును.

సుద—ఒక్క మాధవసేనునివంటి వెంగలిమాత్రమే సులభముగా మోసపోవును.

వసు—కామపాలునివంటి యమాయకుఁడును మోసపోవును.

సుద—సత్యము. వీరిద్దఱును తప్ప లోకములో నింతసులభముగా మోసపోవు తెలివిమాలినవారు నాకీవఱ కెక్కడను కనఁబడలేదు. రమ్ము; నీవుపోయి నాకొమార్తెను చూచుట కిది మంచిసమయము. ఓవసుకామా! ఇప్పు డీశానుమతియొక్క మనోదుర్గమును నీవొంటిగా ముట్టడివేయవలెను.

వసు—మీరు నావెంటవచ్చి నన్నామెకొప్పగించి—

సుద—నేను రాను. తన తిరుగుబాటుతనమును విడిచిపెట్టువఱకును దానిముఖము చూడ ననియు దానితో మాటాడననియు నే నొట్టుపెట్టుకొన్నాను. నీశక్తిచేత దానిని నాయాజ్ఞకు బద్ధురాలగునట్లుచేయుము. దానికిప్పుడు తండ్రియు భర్తయు నొక్కసారిగా నే లభింతురు.

వసు—నే నొంటిగా నామెతో మాటాడి యొప్పింపలేను. అటువంటి యసమానసౌందర్యమును జూచినప్పుడు భయగౌరవముల చేత నానోట మాటరాదు. కురూపముగలవారిని జూచినప్పుడో మనస్సున కంతశంకలేక మాటాడుట కొకవిధముగా ధైర్యముకలుగును.

ద్విపద. అందమంతగ లేని యదియైన నాకు
మందహాసము గల్గు మగువయె చాలు;
సకియ లావంచును సన్నం బటంచు
వికలాంగికాదేని, విడనాడ నేను
ఇంతి నల్లనిదైన నెఱ్ఱనిదైన
నింతయుశంకింప హృదయమందేను.
కలికికన్నులు నల్లకల్వలెయైన
వెలిదమ్ములైనను వెనుదీయ నేను
ఆసతి నెమ్మొగం బది యెట్టిదైన
మీసముల్ లేవేని మెత్తు నేనదను
కులకాంత కందంబు కోరి పల్మాఱుఁ
దలపోయఁగా నేల? దక్కినఁజాలు.

సుద—ఓవసుకామా! భానుమతిని జూచినతరువాత నీవీయభిప్రాయముఁను మార్చుకొందువులే.

వసు—ఓసుదర్శనవర్మా! మీతోడి బంధుత్వగౌరవమే—

సుద—ఆసౌందర్యమునుజూచి నీవానందపరవశుఁడవగుదువు. తండ్రినయిన నే ననవలసినమాట కాదుగాని, నిజముగా నాకూతురు సౌందర్యమునం దద్వితీయురాలు సుమా! నీవు నాకన్నులతోఁ జూడఁ గలిగినపక్షమున, సొగలయినభానుమతి వెలిదళుకు చూపుల యందొక వింతయైన జాణతనముకనఁబడి నీకిప్పుడది నాకూఁతురగుట స్మరణకు రాకపోవుసుమా.

వసు—ఆమె నామనసువచ్చిన జాణ.

సుద—అది మందహాసము చేసినప్పుడు బుగ్గలు కొంచెము సొట్టలు పడి మొగమున కొక వింతయందమును దెచ్చును. సొట్టలు పడినప్పుడే బుగ్గలు విశేషసుందరముగా నుండునో పడనప్పుడే యుండునో నీవు కనిపెట్టలేవు.

వసు—ఆమె నామనసువచ్చిన యందకత్తె.

సుద—నిగ్గుటద్దములవంటి నునుతళుకుచెక్కులమీఁద వెలి బెళుకు చూపులు వ్యాపించి చెక్కులకొకక్రొత్తకాంతినిగూర్చి నీ దృష్టిని మిఱుమిట్లు కొలుపును.

వసు—ఆమె నామనసువచ్చిన శోభావతి.

సుద—దానిశరీరము బంగారుచాయనుమించి, కరచరణాదుల యందున్న శుద్ధసువర్ణభూషణములను కాంతిమంతములనుగాఁ జేయు చుండును.

వసు—ఆమె నామనసువచ్చిన సమ్మోహనయంత్రము. ఇఁక నాకామెకంఠస్వర మెట్లుండునో మాత్రము తెలిపి కర్ణోత్సవము చేయుఁడు.

సుద—శ్రావ్యతమముగా నుండును. నీవు దానిచేత నొక్క సారి కంఠ మెత్తి పాట పాడింపఁ గలిగితివా, నీ వత్యంతసంతోషపర

వశుఁడ వగుదువు. భానుమతి భూమికి దిగివచ్చినసరస్వతి. రూపము ధరించిన కేవల గాంధర్వవిద్య. ఈవర్ణనతో నిఁక పనిలేదు. నీవు లెమ్ము. దానిపరిచారిక యిప్పుడు గదిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి నిన్న చ్చట విడిచి వచ్చును.

వసు—నే నిఁక ధైర్య మవలంబించి, యామెకటాక్షచూపు లకు నిర్భయముగా తల యొగ్గెదను.

సుద—ఓ యభినవబృహస్పతీ! నీవు పోయి చిత్తవృత్తి నను సరించి దాని నుపసర్పించి, నీవశము చేసికొనివచ్చి, నాకిప్పుడే నీ బుద్ధికుశలతకు నిదర్శనము కనఁబఱుపవలెను సుమా.

వసు—నామిత్రుఁ డయిన చంద్రకేతుఁ డిప్పుడే నాకొఱ కిక్కడకు రావలెను. రాఁగా నే నాతఁ దెలియఁబఱిచెదరా!

సుద—అలాగున నే తెలియఁబఱిచెదను. ఓచతురికా! ఇటురా.

చతు—(ప్రవేశించి) అయ్యా! వచ్చినాను.

సుద—అది నీకు గది చూపును. దానివెంటఁబొమ్ము. ఏమి! నీవు తల వ్రేలవేసికొన్నావేమి? ఈరసికుఁడు ప్రియురాలిని వరించు టకు దీనముఖముతోఁ బోవుచున్నాఁడు!

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు)

---

౨. రంగము—భానుమతియొక్క గది.

[వసుకాముఁడును, పరిచారికయు ప్రవేశించుచున్నారు]

పరి—నాయజమానురా లిప్పుడే మీసన్నిధికి వచ్చును.

(అని తలుపువద్దకు పోవుచున్నది)

వసు—తొందరపెట్టఁబోకు. ఆమెసావకాశముగా నేరావచ్చును.

పరి——(నిష్క్రమించుచున్నది)

వసు——ఈవఱకెన్నఁడును నేనువలపువిషయములో స్త్రీలతో ముచ్చటించి యెఱిఁగినవాఁడను కాను. నేనిప్పుడు పరిహాసపాత్రుఁడ నగుదునేమోయని భయమగుచున్నది. విచారణనిమిత్తము నన్ను ధర్మాధికారివద్దకుఁ గొనిపోయి యెదుట నిలిపినప్పుడును నాకింతభయ ముండదు. అదిగో తలుపుచప్పు డగుచున్నది. అవు నామె లోపలి నుండి తలుపు తీసికొని వచ్చుచున్నది. వెళవెళలాడుచున్న యామె చీరచప్పుడే నాచెవికి తిరస్కారశబ్దముగా వినఁబడుచున్నది.

రాగమంజరి——(భానుమతి వేషముతో ప్రవేశించుచున్నది)

వసు——(తలవంచుకొని) నాప్రాణపద మైనయామెముఖము వంక తేఱిచూచుటకే నాకిప్పుడు సిగ్గగుచున్నది. ఒకవేళ మొగము వంకఁ జూడఁగలిగినను, ఆమె సౌందర్యమును పొడగన్న విస్మృత నాకు మాటాడుటకే నోరు లేవదు. నన్నామెయే ముందుగా పలుక రించునని కోరెదను.

రాగ——అయ్యా! మీసెల వయినదని వచ్చినాను.

వసు——(తనలో) ఇక్కడికి మబ్బు విడిపోయినది. ఇంతవఱ కారంభము మర్యాదగానే యున్నది. (ప్రకాశముగా) శ్రీమతీ! ప్రియురాలా! నే నవధానుఁడనయి యున్నాను.

రాగ——అయ్యా! సంభాషణ జరపవలసినవారు మీరు; విన వలసినదానను నేను.

వసు——(తనలో) ఈమాటలోఁగూడ నాయెడ తిరస్కార భావమేదియు లేదు. ఇఁక నేను తలయెత్తి చూడవచ్చును. ఇంత వేగిరము చూడఁగూడదు. ఈటక్కరి ప్రియురాలి సౌందర్యవీక్ష ణమువల్ల మరల నోటినుండి మాట రాదేమో!

రాగ—అయ్యా! మీలో మీ రేదో యాలోచించుకొను చున్నారు. ఈపాటి పీఠమును స్వీకరింపుఁడని నేను మిమ్ము వేఁడ వచ్చునా?

వసు—(తనలో) అంతకంతకు నాయం దీమెకు దయ హెచ్చుచున్నట్టున్నది. నారూపము చూడఁగానే యీమె కాశ పుట్టినది. నాయొయ్యార మిక్కడ నిష్ఫలము కాలేదు.

రాగ—అయ్యా! మీరు పీఠముమీఁద దయచేయుఁడు.

వసు—ఓకాంతా! నీసౌజన్యాతిశయము నన్నిప్పుడు సంతోష సాగరమగ్ననిగాఁ జేయు చున్నది. ఇటువంటి సుందరీతిలకము తన సుందరకటాక్ష వీక్షణములను నాయందు ప్రసరింపఁజేయుటచేత నేను ధన్యుఁడ నయినాను.

రాగ—(చేయి పట్టుకొనుచున్నది.)

వసు—(ఆమెకేసి తిరిగి కన్నెత్తి చూచుచున్నాఁడు)

రాగ—మీరు నాశ్రమత కద్భుతపడుచున్నట్టున్నారు.

వసు—అవును. నాకిది కొంతయద్భుతముగానే యున్నది. (తనలో) చెప్పి! ఇది భానుమతి కాదు. దీనికి మాతల్లికున్నంత వయస్సున్నట్టున్న దే!

రాగ—మాతండ్రిగారి యాజ్ఞాబలముచేత నేనునాపూర్వాభిమానము నంతను విడువవలసినదాన నయినాను.

వసు—(తనలో) తండ్రిగారా! అవును. ఈమెభానుమతియే. ఓయీశ్వరా! లోకములో తండ్రులు కొందఱెంత కన్నుగాననివారుగా నుందురు!

రాగ—అయ్యా! వసుకామా!

వసు—(తనలో) ఈమెనిజముగా దొడ్డయిల్లాలు, నాయం దీమె యిప్పుడు తల్లిప్రేమ కనఁబఱుచుచున్నది. మొదటినుండియు నేనీమెరూపమునఁ కాశపడక ధనమునకే యాశపడుట మంచిపనియే జరిగినది.

రాగ—అయ్యా! మీరాసీనులు కారా!

(అని కూరుచున్నది.)

వసు—ఓయిల్లాలా! నన్ను మన్నింపుము. నీసౌజన్యమువల నఁగలిగిన యద్భుతరసములో మునిఁగి నేనింకను తేలుకొలేదు. (తనలో) దయ్యమువలె దీనిముఖమునిండను సొట్టలేయున్నవే!

రాగ—నాసౌలభ్యముచూచి మీరు వింతపడుచుండుట నా కద్భుతముగా లేదు. వెనుక మీమీఁద నాకపరిమిత ద్వేష మున్న మాట వాస్తవమే యని నేనిప్పుడు మీయొద్దనే యొప్పుకొనెదను. నాతండ్రి నన్ను మిక్కిలి పీడించుటచేత, కామపాలునికి నే నప్పుడు కొంతప్రోత్సాహము కలిగించినాను. అప్పుడు మీరూపవిషయమయి నాకు వేఱువిధముగా చెప్పినారు.

వసు—ఈశ్వరసాక్షిగా నీరూపవిషయ మయి నాకును వేఱు విధముగానే చెప్పినారు.

రాగ—మీరూపమిప్పుడు చూడఁగానేయచ్చునఁబొడిచినట్లు నామనస్సున నాటుకొన్నది.

వసు—అలాగుననే నీరూపమును నామనస్సున నాటుకొన్నది. నీరూపము పదియచ్చులను బొడిచినట్లు నాహృదయములో లగ్న మయి నన్ను విడువకున్నది.

రాగ—ఈపటికి మనమిద్దఱమును సమానముగానే భ్రమ పడినాము. ఇప్పుడు ప్రత్యక్షమున మన యిరువుర సందేహములును

తీఱిపోయినవి. నేడు గర్విష్ఠురాల ననియు ప్రతికూలురాల ననియు మీా రనుకొన్నారు; మీారు రూపమును మర్యాదయు రసికత్వ మును లేని చప్పిడిముక్కు నల్లమొద్దు లని నే ననుకొన్నాను.

వసు—(తనలో) ఈమె యీప్రకారముగా తనసౌందర్యాభి వర్ణనమునుకూడ చేసికొన్న బాగుండును.

రాగ—మీాది గంభీర మయిన విగ్రహము. మీా చుఱుకు చూపులేమి! వలపు గొలుపు చిఱునవ్వు లేమి! నాదృష్టికి మీారు ధీరోదాత్తనాయకులుగాఁ గనఁబడు చున్నారు.

వసు—(తనలో) నేనిప్పుడీమెవంక తిన్నగా మఱియొకసారి చూడవలెను. మొదట కనఁబడ్డంత వికారముగా నాకిప్పు డీమె కనఁబడదు.

రాగ—శైవులయం దుండుపామండలక్షణము మీా మొగ మున వీసమంతయినఁ గనఁబడదు. మీాయం దన్నియు మహాకులీనుఁ డయినదొడ్డగృహస్థు లక్షణములే యున్నవి.

వసు—(తనలో) మంచిది. ఈమెకంఠమునందు నిశ్చయముగ కావలసినంత మాధుర్య మున్నది.

రాగ—స్త్రీజనోచిత మయిన మర్యాదనతిక్రమించి మిమ్మీా ప్రకారముగా ముఖస్తుతి చేసినందుకు దాసురాలిని క్షమింప వలెను. ఈవఱకు విపరీతముగా విని మోసపోయి యున్న నేను మీామూర్తి విశేషమును జూడఁగానే కలిగిననిర్భరానందమును మనస్సులో నిలు పుకోలేక నా మనోగతమును వెలిపుచ్చినాను.

వసు—ఓప్రాణేశ్వరీ! ఇటువంటి ప్రియవాక్యములను పలికిన యీచిన్నపెదవులను నేనొక్కసారి కృతజ్ఞతాసూచకముగా ముద్దు

పెట్టుకోవచ్చునా? (అని యామె చేయి ముద్దుపెట్టుకొని) ఏమి! ఈ హస్తము దూదికంటెను మెత్తగా నున్నది!

రాగ—అయ్యా! మీయొద్ద మంచి లాలనశక్తి యున్నది. అయినను పెద్ద రేసుపందిముండ్లవలె నున్న మీశరముల మీసములను మాత్రము మీరు శీఘ్రముగా వదల్చుకోవలెను.

వసు—(తనలో) మంగలకత్తి నా కశరముమీసములకును నీ బిరుసు కేశములకును కూడ సమానముగానే పనికివచ్చును. (ప్రకాశముగా) ఒకచిన్న పాట పాడి నాచెవుల కొక్కసారి విందు చేయఁ గలవా?

రాగ—నాది కొంచెము బొంగురుగొంతు కయినను, మీ యానందముకొఱకు నేను సంతోషపూర్వకముగా పాడెదను.
(కొంచెము దగ్గి గొంతు సవరించుకొని పాడుట కారంభించుచున్నది)

వసు—(తనలో) ఈమె తప్పక భూలోకసరస్వతిగా నేయున్నది. ఏ వాయూస పడఁబోరు.

రాగ—నాకాయాస మెంతమాత్రమును లేదు. ఆలకింపుము.

ద్విపద. కుసుమకోమలి నోర్తుఁ గోరి తొల్దొల్త
వెసనాయకుఁ డొకండు వేడ్కతోఁ జేరి
పరిశోధనము చేయుపట్టున నతఁడు
పరువడిఁ దనమనోవ్యథ తేటపడఁగఁ
జురుకుచూపులు మీఁదఁ జొప్పించె నేని
తరళాక్షికిని సిగ్గు తల మున్కగా దె?
కర మాతఁడు గ్రహింపఁ గడు గంప మొందు;
అరపంటఁ గెమ్మోవినంట మూర్ఛిల్లు;

గుండెలు తటతట కొట్టుకొనంగ
నిండుభీతిని దేల్పు నెలఁత డెందంబు.
కాని యంతంతకుఁ గ్రమముగా భీతి
తానె యుల్లములోన తగ్గుచునుండు;
తరుణి నాయకుఁ జూచు ధైర్యంబుతోడ;
వర్షుఁ డామోహాస్త్రంబు వచ్చి పట్టినను,
కరముఁ గూరిమితోడఁ గౌఁగిలించినను,
బాలయు దింతయును సిగ్గు పొలఁతి యామీఁద.
ముద్దియ చిఱునవ్వు మోదంబుఁ దెల్ప
నిద్దఱుఁ బెండ్లికి నేగుదు రొకట;
గుండెలు తటతట కొట్టుకొనంగ
నిండుప్రేమను దెల్పు నెలత డెందంబు.

వసు—ఆహా! నీపాట నాకెంత కర్ణరసాయనముగా నున్నది! ఇప్పుడు నిజముగా నీకంఠస్వరము నాకు ప్రేమాస్పదురాలయి నన్నుఁ బోలి యున్నయొకయిల్లాలిని స్మరణకుఁ దెచ్చుచున్నది.

రాగ—అట్లయిన, నీకు ప్రేమాస్పదురాలు మఱియొకతె కూడ నున్నదా?

వసు—ఓ సుందరీ! నీవు నాయభిప్రాయమును గ్రహింపలేక భ్రమ పడుచున్నావు. నేను మాతల్లిమాట చెప్పినాను.

రాగ—రమ్ము. ఓప్రియుఁడా! ఇటు రమ్ము. నే నింత సులభముగా వశ్యురాల నయినందున కద్భుతప్రమోదములలో మునిగి పోయి నీమనసు కలఁగి యుండుటచేత నీ వేమిచెప్పవలెనో తెలియక తడఁబాటు పడుచున్నావు.

వసు—ఆమాట సత్యము. నీవువశ్యురా లయినవార్త సుదర్శనవర్మతో మనవి చేసి వచ్చుట కయి నన్ను నీవు సంపూర్ణమనోరథుని జేయుట కెప్పుడనుగ్రహింతువో యాశుభవేళ నడుగక జాగు చేసినందుకు నాకిది శిక్ష యనుకొనెదను.

రాగ—ఇప్పుడు నామనస్సులోనున్నది నీతో నిష్కపటముగా చెప్పి వేయవలెను. నాతండ్రియనుమతిమీఁద, నే నెప్పుడును నీసొమ్ము కాఁగలదానను గాను.

వసు—ఏమి? ఎందుచేత;

రాగ—నాతండ్రి కోపావేశముచేత నేను తనయిష్టములో మెలఁగువఱకును నామొగము చూడనని ప్రతిజ్ఞ పట్టినాఁడు; అతని చేతిమీఁదుగా భర్తను చేసికోనని నేనును పంతము పట్టినాను. ఏది యేమయినను నాప్రతిజ్ఞ నేను తప్పను. అతనియెఱుక లేకుండ నన్ను తీసికొనిపోయెడునంతపుణ్యమును సాహసమును నీయొద్ద నున్నయెడల నేను నీదానను.

వసు—అది యుక్తము కాదు.

రాగ—నాకు మఱియొకమాట సరిపడదు. నీవనుమానించెదు పక్షమున—

వసు—(తనలో)ఇది యంతపిచ్చపనిగాఁ గనఁబడదు. ఈమాట ప్రకారముగా నేనీమెను పాణిగ్రహణము చేసికొన్నయెడల, నేనీమె కేమియు బదులు వ్రాసి యియ్యనక్కఱలేకయే యీమెధనమును దక్కించుకోవచ్చును. అప్పు డీమెకొక్కదానిని మాత్రమే కాక యీమెతండ్రినిసహితము నేను మోసము చేయఁగలిగినవాఁడ నగుదును. ఓహో! నాయుపాయముచేత నే నిప్పు డెంతటియదృష్టవంతుడ నగుదును! ఈయాలోచన నేను పరుల కెవ్వరికిని తెలియనియ్యక

నా మనస్సులోనే యుంచుకొనెదను. మంచిది. ఈమెను గాంధర్వవివా
హామున వరించెదను.

రాగ — మంచిది, ఏమి నిశ్చయము చేసినారు?

వసు — ఓ హృదయేశ్వరీ! మేరమీఱినసంతోషము చేత నోటి
నుండి మాటరాక యూరకున్నాను. నీసాహసమునకు నాకు మెచ్చు
పుట్టుచున్నది. నీసంకల్పము సంతోషకరముగాముగియును గాక! నీవు
చెప్పినయాలోచనకయి నాకృతజ్ఞత తేటపడునట్లుగా నీకెందామర
వంటిహస్తము నాకొక్కసారి ముద్దిమ్ము.

రాగ — అట్లయినపక్షమున నీవు నాతోనుద్యానవనమునందు
విహరించుటకు మాత్రము మాతండ్రిగారివద్ద సెలవు పొందిరావలెను.
ఇక్కడ నీయెడల నేను జూపినయనురాగమును గుఱించి మాత్రము
నీవాతనితో లేశమైనను ప్రశంస చేయరాదు.

వసు — అనురాగమును ప్రశంసింపను. ఈప్రశంసయెక్కడ
తెచ్చిన యెడల మన యాలోచన సర్వము చెడిపోదా? యుక్తి
పన్నవలసినప్పు డెప్పుడును నీవు నాబుద్ధి నమ్మి యుండుము. ఆవల
నొక చిన్న మాయోపాయము నిర్వహింపవలసి యున్నది గనుక
కొంచెము నీవు నన్ను విడిచిపెట్టుము. నిస్సందేహముగా నేఁడే నీవు
నీతండ్రి నిర్బంధమునుండి తప్పించుకొని పోదువు.

రాగ — ఈకార్యనిర్వాహణభార మంతయు నీమీఁదనే నేను
విడిచి పెట్టెదను. నీ వొకప్పుడును మోసపోవువాఁడవు కావని స్పష్ట
ముగా నే నిప్పుడు కనిపెట్టినాను.

వసు — నీవు బుద్ధిమంతురాలవు. నాసామర్థ్యమును నిమిష
ములో కనిపెట్టినావు. నీ వన్నది సత్యము.

[అప్పుడు పరిచారిక ప్రవేశించుచున్నది.]

పరి—అమ్మా! వసుకామునితో మాటాడవలసినపని యున్న దని యెవరో యొకగృహస్థు వచ్చి గుమ్మమువద్ద నిలిచియున్నాఁడు.

వసు—ప్రాణేశ్వరీ! అతఁడు నామిత్రుఁడు. నా ప్రాణమిత్రుఁడు—ఓ పరిచారికా! నీ వాతనిని లోపలికి రానియ్యవచ్చును.

పరి—మంచిది. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

వసు—సమస్తవిషయములలోను మన మాతనిని నమ్మకొనవచ్చును.

[అంతట చంద్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వసు—(మిత్రునితో నేకాంతముగా) అన్నా! ఏమి సమాచారము?

చంద్ర—(ఏకాంతముగా) సుదంతుఁడు మీ యింటివద్ద నుంచి వచ్చినాను. నా కెక్కడను కామపాలుఁడు కనఁబడలేదు.

వసు—పోనిమ్ము. అతనిని నేనే వెదకెదను లే. ఓ మిత్రుఁడా! ఇక్కడ నాయంత్రము పాఱుచున్నది. నేను కృతార్థుఁడ నయ్యెదను.

చంద్ర—నీ ప్రియురా లెక్కడ ?

వసు—అదిగో! అక్కడ నిలుచున్నది.

చంద్ర—ఓహో! ఈమె చెడ్డకురూపినిగా నున్నదే !

వసు—ఊరకుండు. (అని మిత్రునినోరు మూయుచున్నాడు.)

రాగ—అయ్యా! నీమిత్రుఁడు నన్నుగూర్చి యేమో యనుచున్నట్టున్నాఁడు.

వసు—ఇటువంటిరూపమును మున్నెప్పుడును చూచి యుండ

లేదని యత్యంతవ్యథతపడి తనసంతోషమును నాతో తెలుపుచున్నాఁడు. మిత్రుఁడా, కాదా?

చంద్ర—ఇట్టి రూపమును నిశ్చయముగా నే నీవఱ కెన్నఁడును చూచి యుండలేదు.

రాగ—అయ్యో! నాయందు మీకు దయ గనుక, అట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు. ఓవసుకామా! మనమింతట విడిపోవుట మంచిదనుకొనెదను. మన యుపాయమును మఱవకుమా.

వసు—ఓ ప్రాణేశ్వరీ! మఱనిపోను. నీ దివ్యసుందర విగ్రహమువలెనే యీ యుపాయమును నా మనస్సులో శిలాక్షరమువలె నాటుకొని యున్నది. నా భాగ్యదేవతా! పోయి వచ్చెదను సెలవిమ్ము. ఇం కొక్కసారి యీసేవకు ననుగ్రహింపుము.

(అని చేయి ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నాఁడు)

రాగ—ఓ మనోవల్లభా! సెలవు గైకొనెదను.

వసు—నేను నీకు సంపూర్ణదాసుఁడను. ఓ చెలికాఁడా! మనము సెలవు పుచ్చుకొనుచున్నాము గనుక నీ విప్పు డేదయిన మంగళవాక్యము పలుకుము.

చంద్ర—ఓ వసుకామా! నేనుజూచిన సుందరులలో నెల్ల నా వర్ణన పనికిరాని దీమె యొక్కతయే నాకు కనఁబడు చున్నది. అయినను నే నిప్పుడు చూచినదానినిబట్టి సమయోచితముగాఁ గొంచెము కల్పించి పాడెదను:—

చ. ఇలపయి నిట్టిదంపతుల నెప్పుడు నెవ్వరుఁ జూడఁ బోరికన్;
బెలుచన రూపసంపదల బిత్తరిమించెదుఁ గాంతుఁ డిత్తరిన్;
వలచి పరస్పరంబు నిటువైఁ బడు మీ దెసుఖంబు ధారుణిన్;
జెలువకు నిన్ను నీకు నలచెల్వను దైవము చేసె నింతగన్,

సుగంధి. మీదు శాంతదృష్టిచూచి మీకుఁ బుట్టు బిడ్డలున్
మీఁద నేర్పుఁగొందురుగాక మేటియా విధేయతఁ;
మీదు పుత్రు లెల్లఁ దండ్రిమించఁ దెల్వితేటలన్,
మీదుకూఁతు లెల్లఁ దల్లిమించఁ జెల్లు రూపునన్,
తే. గీ. ఎంతపుణ్యంబు! సంతాన మించుకంత
యిట్టిబుద్ధియు నందంబు నెలమిఁగనుట!
వసుధ జీవించియున్నంతవఱకు మీదు
యోగ్యతకు మీకుఁ దగిన మే లొదవుఁగాక!
(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

---

3. రంగము—సుదర్శనవర్మ గృహములోని పుస్తకనిలయము.

[సుదర్శనవర్మయు, విజయవర్మయు ప్రవేశించుచున్నారు]

సుద—కామపాలున కిచ్చుట కాక్షేపణా? అతని బీదతనము. అతఁడు ధనహీనుఁడు కాఁడని నీవు చెప్పఁగలవా?

విజ—అతఁడు ధనాధికుఁడు కానిమాట సత్యమే. కాని యతఁడు మొదటినుండియు గౌరవముతోఁ బ్రతికిన ప్రాచీనసద్వంశమున బుట్టినవాఁడు.

సుద—ప్రతిరాష్ట్రమునందును గల బిచ్చగాండ్రందఱును ప్రాచీనకుటుంబములోఁ బుట్టినవారే. వారికిప్పుడు పేరుప్రతిష్ఠలును మాత్ర ముండవు.

విజ—కామపాలుఁడు విశేషసుగుణసంపత్తి కలవాఁడు.

సుద—ఎన్నిసుగుణము లున్ననేమి? ధనవంతుఁడుమాత్రము కాఁడుగదా? అతఁ డుల్లాసపురుషుఁడయి కన్నుగానక పూర్వ

లార్జించిన ధనమంతయును పాడుచేసికొనుచున్న దుర్వ్యయపరాయణుఁడు గాఁడా ?

విజ—అతనికి మొట్టమొదట పిత్రార్జితధనమే విస్తారముగా లేదు. ఆయున్నవిత్తమును దానధర్మములకు వినియోగించుచున్నాఁడు కాని యెప్పుడును దుర్వ్యయముమాత్రమును చేయలేదు. అతఁడెప్పుడయిన నీతిమాలినపనులలో ప్రవేశించి మర్యాద చెడఁగొట్టుకున్నాఁడా?

సుద—నీవు వట్టిబుద్ధిహీనునివలె మాటాడుచున్నావు. లోకములో ధనము లేనిమర్యాద యెవనికి కావలెను ? ముతకబట్టమీఁది సరిగంచువలెనే ధనములేని గొప్పతనమును పరిహాసపాత్ర మగును.

విజ—మీరు చెప్పినమాట వాణిజ్యము చేసికొనెడు కోమటినోటినుండి రావలసినదికాని క్షత్రియుఁడు పలుకఁదగినది కాదు.

సుద—ఆకోమటులే యిప్పుడు మనకంటె బుద్ధిమంతులు. క్షాత్రమును మానవలెనే పూర్వకాలము నందు గౌరవమునిమిత్తము చూచుకొనుచుండిరి కాని యిటీవల ధనమునందున్నమహిమను తెలిసికొని యిప్పుడొక్క ధనమునే కాని మఱి దేనిని చూడరు. ఓహో! వసుకాముఁడు వచ్చుచున్నాఁడు! ఇతఁ డిప్పుడు వధూవరణ కార్యములో కృతార్థుఁ డయ్యెనో నెఱుఁగను.

విజ—ఏల కాకుండును? ఏసుందరి యీతని రూపమును జూచిన వలచి పైఁబడదు ? ఈ దివ్యమంగళవిగ్రహము వధూవరణమున కద్భుతముగా తోడుపడి యుండవచ్చును.

(అని నవ్వుపట్టలేక యావలికి లేచి పోవుచున్నాఁడు.)

[అంతట వసుకాముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సుద—ఓయీ ! వసుకామా ! నీవు భానుమతిని ప్రసన్నహృదయురాలిని చేసినావా ?

వసు—నేనామెను ప్రసన్నచిత్తురాలిని చేసినాను.

సుద—దానిగుణ మెంతవఱకు కుదిరినది?

వసు—కొంతవఱకుకుదిరినది. ఆమె నేనను కొన్నదానికంటెనిశ్చయముగా నాయందు బహుగుణము లెక్కువ ప్రేమ నేకనఁబఱిచినది.

సుద—నాకన్నతల్లి నీయెడల గౌరవముతో నడుచుకొన్నదా?

వసు—అవు నాకన్నతల్లి నాయెదుట నత్యంతగౌరవముతో నడిచినది.

సుద—ఈమాట వినఁగలుగుటచేత నేను పరమానంద భరితుఁడ నగుచున్నాను. దాని సౌందర్యము చూడఁగా నీ కాశ్చర్యము కలుగలేదా?

వసు—నిశ్చయముగా నేనత్యాశ్చర్యపడినాను. మీకోమార్తె కిప్పుడు వయ స్సెంత?

సుద—వయస్సా? పందొమ్మిదింటిలో మూడు తగ్గించు. పదునాఱు సంవత్సరము లున్నవి.

వసు—పదునాఱా?

సుద—అంతకంటె నొక్కమాసమయినను హెచ్చులేదు.

వసు—అంతకంటె నొక్కమాసమయినను హెచ్చులేదు.

వసు—అట్లయిన పక్షమున, ఆయీడు కామెది మిక్కిలి ముద్దుముఖముగా కనఁబడుచున్నది.

సుద—అలాగా? కానిమ్ము. అంతకంటె చక్కనిదానిని నీ వెక్కడను జూచి యుండవు.

వసు—అప్పుడప్పుడో కానొకతెను మాత్రము చూచుచుందును.

సుద—నీకు భానుమతియందు మూకుటుంబలక్షణము లగపడ లేదా?

వసు—(తనలో) కావలసినన్ని కుటుంబలక్షణములు కనబడి నవి. నా కామె కేవలకుటుంబినిగానే తోఁచినది.

సుద—దాని కన్నులయందు తండ్రిపోలిక లేదా?

వసు—(తనలో) తండ్రిపోలికకు సులోచనములు మాత్రము తక్కువ.

సుద—దానిముక్కు మేనత్తను, నొసలు ముత్తవతల్లిని పోలి యుండలేదా?

వసు—(తనలో) ఒక్కనొసలేకాదు ముఖ మంతయు ముత్త వనే పోలియున్నది.

సుద—ఓ వసుకామా! పనుపు భానుమతి యెంతసుందరు రాలో యంత విధేయురాలుగా కూడ నయినపక్షమున, దానిది పయి యలంకారములచేత తాత్కాలికముగా వచ్చిన యందముగాక స్థిర మయిన స్వాభావిక సౌందర్య మని నీకే యనుభవము కాఁగలదు.

వసు—అట్లే యనుభవ మగును. ఆమెప్రాయము పదియాఱు సంవత్సరములే యయినపక్షమున, ఆమె తనకంటె రెట్టింపువయస్సు దాని ముఖసౌందర్యమును పొంది యున్నదని నాకిప్పుడే యనుభవ మగుచున్నది.

సుద—ఏమీ? వసుకామా! నీవు భానుమతిని పరిహాసము చేయుచున్నావా యేమి?

వసు—పరిహాసము కాదు. సత్యమే పలుకుచున్నాను. నిజ ముగా నీవు నీకొమార్తె సౌందర్యవతియనియే తలఁచుచున్నావా?

సుద—నాకన్నులతో చూచినమేడల, దానికంటె సౌందర్య వతి యీ యుజ్జయినీనగరములో నుండదు.

వసు—నేను నాకన్నులతోఁ జూచినాను నీవు వీధులలోఁ

జూచెడు సామాన్యస్త్రీలకంటె నాకామెయందు నాధిక్య మేమియుఁ గనఁబడలేదు.

సుద—అట్లయిన నీవు గుడ్డివాఁడవు.

వసు—కాదు, నీవు తప్పక పుత్రికాపక్షపాతివి.

సుద—ఏమీ! నాకు మాత్రము కన్నులు లేవా? మేలిమి బంగారువంటిశరీరమును, కలువలనుమించిన కన్నులను, చంద్రబింబమువంటి ముద్దుమొగమును, మల్లెమొగ్గలవంటి పలువరుసయు, కిన్నరవంటి మృదుమధురస్వరమును, సౌందర్యము కాకపోయిన యెడల మఱి యేది సౌందర్యమగునో నాకు తెలియకున్నది.

వసు—ఔరా! బిడ్డను తండ్రి యెటువంటికన్నులతోఁ జూచు చున్నాఁడు! ఆమెయందు నీవిప్పు డ్వర్ణించినలక్షణము లన్నియు విపరీతములుగా నున్నవి. ఆమె శరీరము మాగ్గవముకంబళిగుడ్డవలె నున్నది ఆమె నేత్రములయందు మొల్లను మొలకన్నులు కాకపోవుటయేం; ఆమె దంతములు మల్లెమొగ్గలవలె లేకపోయినను పీనెమొగ్గలవలె నెగుడు దిగుడుగా నున్నవి; ఇంక నామెమధ్యని కిన్నరస్వరము బొంగురుపోయి సిల్లలూదెడుబూరను మించి యున్నది.

సుద—ఓరి చండాలుఁడా! నీవిక్కడ నన్నవమానపఱుప వచ్చినావురా? తత్క్షణము మాయిల్లు విడిచి లేచిపో.

విజ—(వెలుపలనుండి వచ్చి) బాబయ్యగారూ! ఈవివాద మెందుకు?

సుద—వినావా? ఈపాపాత్ముఁడు సిగ్గులేక నీ చెల్లెలు చక్కనిది కాదనుచున్నాఁడు.

విజ—ఇతఁడు గుడ్డివాఁడయినను కావలెను; లేదా నవయౌవనమదోన్మత్తుఁడయినను కావలెను.

వసు—(తనలో) నామీఁద నీ కిద్దఱు నేక మగుచున్నారు. ఈవిషయములో నే నతిదూరము పోయినాను.

విజ—ఇందులో తప్పక యేదో పొరపా టున్నది. ఇతఁడు చూచిన దొకవేళ నాచెల్లెలు కాదేమో?

సుద—ఇతనివలెనే నీవును పెద్దమతిమాలినవాఁడ వగు చున్నావు. ఇక్కడ భ్రమ కవకాశ మేమున్నది? భానుమతిని గదిలో పెట్టి తాళము వేసి తాళముచెవి నాయొద్ద నుంచుకోలేదా? మనపరి చారిక తీసికొనిపోయి యితనిని నీచెల్లెలిగదిలో విడిచి రాలేదా? ఇందులో పొరపా టేమున్నది? లేశమును లేదు. ఈపాషండుఁడు బుద్ధిపూర్వకముగానే నన్ను పరాభవపఱుపఁ దలఁచుకొన్నాఁడు. మన గృహమున కతిథియై పోయినాఁడుకాని లేనియెడల న న్నిట్లవ మాన పఱిచినందుకు నామునలికత్తె యీపాటి యితనిని యమ గృహమున కతిథిని జేసియుండును.

వసు—(తనలో) ఈగొడవలోనుండి నే నేలాగున నైనను బయలఁబడవలెను. భానుమతి చక్కనిది కాకపోయినను, భానుమతి తెచ్చెడియరణము మిక్కిలి చక్కనిది. అరణము పోనియ్యకూడదు. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! నిన్ను పరిభవపఱచవలెనని నాయుద్దేశ మెంతమాత్రమును కాదు. నాప్రియురాలిమీఁద నాకెంతో ప్రేమ యున్నది. మేలు కలిగినను కీడు కలిగినను తప్పక మీకొమార్తెను వశపఱుచుకొని వివాహమాడవలెననియే నానిరంతరప్రార్థన. నేను పరిహాసము చేయలేదని ప్రమాణముచేసి చెప్పఁగలను.

సుద—చీ చీ! అతిప్రసంగముచేసి నాకు మఱింతకోపము తెప్పించకు. నీవాలకము చూచిన నాదేహము మండుచున్నది.

వసు—బాపా! ఈయన కాగ్రహము హెచ్చుచున్నది.

ఈయనను గట్టిగా పట్టుకొమ్ము. అయ్యో! మీరు కోపావేశవివశు లయి యున్నారు. నేనిక్కడనుండి పాఱిపోవలెను.

సుద—నీవు దొంగవు. వట్టిపనికిమాలినవాఁడవు. ఇక్కడ నుండి లేచి పో.

వసు—మామా! రమ్ము. ఇఁక పరియాచకము చాలించి మనము కార్యాంశమును మాటాడుకొందము.

సుద—ఏమీ!

వసు—అహహహహా! నేను నవ్వులాటకు మీకొమార్తెను చేసినయీదూషణ మీరు నిజముచేసి తప్పపట్టినయెడల, నేను చెడిన వాఁడనేకదా!

సుద—నీయుద్దేశ మది కాదా?

వసు—ఎంతమాత్రమును కాదు. మీకెంతకోపము వచ్చునో చూడవలెనని యీయెగతాళిమాట లన్నాను.

సుద—సరిసరి. అంతేకదా! నీవు పరిహాసకుఁడవుకూడ నని నేనీవఱ కెఱుఁగనే యెఱుఁగను. అహహహహా! దైవముతోడు! నీ వన్నమాటలకు నాదేహము తెలియనంతకోపము వచ్చినది. ఇప్పుడు భానుమతి నీమనసువచ్చిన చక్కనియొయ్యారియేకదా?

వసు—చక్కనిదా యని నేజెయడుగవలెనా? రంభ నీకొమార్తె కాలికి దాస్యము చేయుటకు పనికిరాదు.

సుద—ఓ జిత్తులమారి పెండ్లికొడుకా! దగ్గఱగా వచ్చి నా కొక్కసారి నీ కౌఁగిలి యిమ్ము. ఈవిఘ్నమువల్ల కార్యము భగ్న మయిన దనుకొన్నాను. కాలేదు.

విజ—(తనలో) ఈకలహము ముదిరి కార్యవిఘాత మగునని

నే నెంతో యాశ పడినాను. ఈమాయలమారి పాపండుఁడు నా కాశాభంగము కలుగఁజేసినాఁడు.

సుద—కోపవేగముచేత నాలుక తడిఎండిపోయినది. లోపలికిఁ బోయి దాహశాంతి చేసికోవలెను. భానుమతీ! నీవందగత్తెవు కావఁట? అహాహాహా! ఇది మంచి పరిహాసము.

వసు—(తనలో) ఇదిపరిహాసమే కాదు సత్యమే.

సుద—ఓవిజయవర్మా! నీ కాఁబోవుబావకు విజయము కోరుము.

విజ—ఓ కాఁబోవుబావా! నీకు నేఁ డవాంఛితార్థసిద్ధి యగును గాక!

సుద—ఓ యభినవబృహస్పతీ! మనకు భోజనవేళ యయినది. నామనస్సులో నీమీఁది కోపమేమాయిన దిగబడినయెడల, అప్యాయనముగా భోజనముచేయఁగా నే యడుగున బడిపోవును. పోదములెమ్ము.

గీ. సరససల్లాపములకన్న శాంతవచన
సముదయముకన్నఁ గడు వేగఁ జల్లపఱుచుఁ
బుష్టికరమైన యిష్టాన్నభోజనంబు
కాఁకనొందిన మనసును గడియలోన.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

---

౪. రంగము—వసుకామునిగృహము.

[భానుమతి ప్రవేశించుచున్నది.]

భాను—తండ్రియింటనుండి పాఱిపోయివచ్చి మనస్స్వస్థత లేక నావలె పరితపించు కొమార్తె లోకములో మఱియెవ్వతె యైన నుండునా? నాకు భర్త కాఁగోరియున్నవానిచేతనే నేనిప్పుడు నాప్రియుని వెదకించుచున్నాను. నాతండ్రి మెచ్చినవరుఁడు నేను మెచ్చినవరుని దెచ్చుటకయి పోయినాఁడు. ఆహా! ఇష్టులరాకను కోరినిరీక్షించుచున్న కాలము దుస్సహమయి మనము నెంతవ్యాకుల పెట్టుచుండును!

ద్విపద. కాలమా! ఱెక్కలు గట్టుకొంచీవు
హేలాగతిని నిల్వ కెగసెద వంచు
నేకవి నినుఁ దొల్త నిలను వర్ణించె
నో కాని యాతఁ డీయుర్విలోఁ దాను
బ్రియురాలి నెన్నఁడు నెడఁబాయనట్టి
వయసువాఁ డయియుండవచ్చు సత్యముగ
దినమొక్కటేనియుఁ దిన్నఁగాఁ దాను
బెనుపొందువలపుతోఁ బ్రియురాలిఁ బాసి
విరహాగ్ని వేఁగినవెంగలి యెవఁడు
పరుగెత్తుదు వటంచుఁ బలుకును నిన్ను?

[అప్పుడు చంద్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

భాను—అన్నా! కామపాలుఁడు దొరికినాఁడా?

చంద్ర—సోదరీ! నా కతఁ డెక్కడను కనఁబడలేదు. నా

మిత్రుఁడయిన వసుకాముఁడిప్పు డాతని నేలాగునైన పట్టుకొని యిక్కడకు తీసికొని రాకమానఁడు.

భాను—ఎంతసిగ్గుపాటు! అతనిజాడ తీయుట కయి నీవు నీ చమత్కృతిని యుపయోగింపలేదా? నీప్రాపు నమ్ముకొనియున్న యీ సహోదరికి చూపవలసిన యుపచార మదేకద?

చంద్ర—ఓ సోదరీ! నీపనిలో నే నశ్రద్ధ యెంతమాత్రమును చేయలేదు.

భాను—కామార్త యయి ప్రియుని రాక వేచియున్ననాయకి మనస్సునకు జాగు చేసిన యొక్కొక్కనిమిష మొక్కొక్కయుగముగా తోఁచి యెంతదుర్భరముగా నుండునో మీయిద్దఱిలో నెవ్వరికైన తెలిసియుండినపక్షమున మీరిట్లు కాలహరణము చేసియుండరు.

చంద్ర—అయ్యో! నాకాయవస్థ పూర్ణముగా తెలిసినదే.

భాను—అట్లయిన, నీ వొకసుందరిని కామించియుంటివి కాఁబోలును.

చంద్ర—ఓసోదరీ! పూర్వ మొకసారి నేనును శృంగారనాయకుఁడ నయి తిరిగిన వాఁడనే. ముందెప్పుడును స్త్రీపేరు తలపెట్టకుండ నా కాయొక్కసారితోనే బుద్ధి వచ్చినది.

భాను—నీప్రియురా లంత నిర్దయురాలుగా నుండినదా?

చంద్ర—ఆమె యెల్లప్పుడును దయావిహీనురాలుగానే యుండినయెడల నేను సుఖినే యయి యుందును.

సీ. నాప్రియురా లెప్డు నామీఁదఁ జాలునవ్వు
పొలయింపకున్న నేఁ బాగుల నింత
కృశియింప వలదంచు, నిదె వరించెద నంచు,
నగమాఱు కామాగ్ని రగులు కొలిపి

యెంతనిర్దయురాలో యెఱుఁగు మాపల నింతి
తాను బెంచినయాశ తటిగివేసె
నటునిటు గాలికి నల్లలనాడెడు
పగిలిపోయినయోడపయిని నిలిచి
దాని విడనాడి క్రిందిసంద్రంబులోన
పడఁగ నుంకించి దరియంచు బదుగు భార్వఁ
బ్రాణములు వచ్చి యొడ్డు చేరకయె యోడ
మునుఁగుచున్నవాఁడును నింత వనట గనఁడు.

భాను—అదుగో నీమిత్రుఁడు కామపాలుని తీసికొని వచ్చు చున్నాఁడు. నేనొక్కనిమిష మీగదిలో దాఁగియుండి వారిని భ్రమింపఁ జేసెదను. (అని నిష్క్రమించు చున్నది)

[అప్పుడు వసుకాముఁడును కామపాలుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

కామ—ఓయీ! నీవు నిశ్చయముగా పొరపడి యుందువు. నన్ను సుదంత కామించి వెదకి తెమ్మని నిన్ను పంపినదా? ఇట్లెంత మాత్రమును జరిగి యుండదు.

వసు—వృథావాద మెందుకు? ఇంకొక్కనిమిషములో సర్వ మును నీకే తేటపడును. ఓ చంద్రకేతుఁడా! ఆమె యెక్కడనున్నది?

చంద్ర—(వ్రేలితో తలుపువంకఁ జూపుచున్నాఁడు.)

వసు—ఆగదిలోనా?

కామ—ఆమె నిజముగానే యిక్కడ నున్నపక్షమున, చిర కాలమునుండి తనమనోహరుఁడుగా నున్ననాప్రియమిత్రునియొద్దకుఁ దన్ను తీసికొనిపొమ్మని వేఁడుకొను నిమిత్తమయి నన్నిక్కడకు రప్పించి యుండును.

వసు—అందునిమిత్తము కాదని నేను దృఢముగాఁ జెప్పఁగలను. ఆమెనోఁ గావలసినవాఁడవు నీవే. నీవుతప్ప మఱి యెవ్వరును కారు. నీనిమిత్తమయి ప్రాణములు విడుచుచున్నసంపూర్ణయౌవనవతియైనసుందరీతిలకమువద్దకు నిన్ను బోధించి పంపుటకే మా కిక్కడ శ్రమపడవలసి వచ్చుచున్నది.

కామ—న న్నెందుకు నిర్బంధపఱిచెదవు? నా కాసుందరిమీఁద ననురాగము లేదు.

వసు—భానుమతిమీఁద నున్నది కాఁబోలు! నామాట నమ్ముము. ఇప్పు డక్కడ లేశ మయినను నీయాంశ కవ కాశము లేదు. రెంటికిని చెడక నామాట విని నిన్ను వెదకికొనుచు వచ్చినయీభాగ్యదేవతనైనను దక్కించుకొమ్ము.

కామ—మిత్రున కాశాభంగము కలుగఁజేయుట నాకు న్యాయమా?

వసు—రాజ్యాంగవిషయములోవలెనే కామవిషయములోను న్యాయముతో పని లేదు. వలపునిన్ను దొంగనుగాఁ జేయు లేకపోయినపక్షమున, నీవు తిన్ననివలపు కలవాఁడవు కానేకావు. రమ్ము నీవొక్కసారి లోపలికి పోయి యామెతో మాటాడియైనను రమ్ము.

కామ—అంతపని చేయుటకు నా కాక్షేపణయేదియు లేదు.

వసు—(తలుపులు తీసి) అదిగో! అదిగో! ఆమె కిటికీవద్దనున్నది. లోపలికి పొమ్ము. (అని కామపాలుని లోపలికి త్రోచి తలు పోరగా వేసి) ఓ చంద్రకేతూ! ఇప్పుడు నే నీతనిని బోనులో త్రోసినాను. ఇఁక లోపల వీ రేమిచేయుదురో నేనిక్కడనుండి తొంగి చూచుచుండెదను. అతఁడు దిగ్భ్రమనొంది వెఱ్ఱివానివలె చూచుచున్నాఁడు—ఆమె వచ్చి బుజ్జగించుచున్నది—మిత్రుఁడా! చూడు, చూడు,

అతఁడు దారికి వచ్చుచున్నాఁడు—అవు నవును. అతఁ డిఁక తన న్యాయమును గీయమును శీఘ్రముగానే మఱచిపోవునులే.

చంద్ర—చూడు! ఇప్పుడు వారిద్దఱును నవ్వుకొనుచున్నారు.

వసు—అవు నవును. వారు నవ్వుకొనుచున్నారు. అతఁడిప్పుడు చెప్పినప్రియమిత్రుని దురదృష్టమును తలఁచుకొని నవ్వుచున్నారు కాఁబోలును. అయ్యో! పాపము వీ రతనికొంప తీసినారు.

చంద్ర—అతఁడిప్పు డామె చేయి ముద్దుపెట్టుకొనుచున్నాఁడు.

వసు—అవు నవును. వీ రిద్దఱును సమాధానపడినారు. ఇతఁడు వలలో తగులుకొన్నాఁడు; ఉరులలో చిక్కుకొన్నాఁడు. ఓ ప్రియమిత్రుఁడా! మనకృషి ఫలించినది; నాబుద్ధి పనికివచ్చినది. నేనిఁక బృహస్పతి నే; అపరబృహస్పతిని.

చంద్ర—ఆవల నెవరో నీవున్నావా యని యడుగుచున్నారు. నేను పోయి చూచివచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

[కాముపాలుఁడును, భానుమతియు ప్రవేశించు చున్నారు.]

కామ—ఓయీ! వసుకామా? సుదర్శనవర్మ గృహమునందు నీకు విజయము కలుగుట నిశ్చయ మని యీామె నాకు నమ్మకము పుట్టించినది గనుక, ఇఁక నేనక్కడ నాప్రయత్నమును పూర్ణముగా వదలుకొనెదను.

వసు—అంతకంటె తెలివిగలపని మఱియొకటి లేదు. నీమిత్రుని మోసము చేయుట నీవిప్పుడంత గొప్పగా విచారింపవలసినపని లేదు. కామవిషయములో మోసము చేయుట నింద్యార్హము కాదు? అవునా? సుందరీ!

భాను—ఎంతమాత్రమును నిందార్హము కాదు. నీవిట్టియభి

ప్రియము గలవాఁడ వయినందుకు నేను ముఖ్యముగా సంతోషించు చున్నాను.

వసు—ఆమాట నిశ్చయము. చేతనయినపక్షమున నన్నవ్వారైనను వచ్చి యిప్పుడు మోసము చేయుమనును. ఓ యదృష్టవంతు రాలా! నే నిప్పుడు నిన్నాశీర్వదించెదను. మీరు వివాహము చేసి కొని సుఖ మనుభవింతురు గాక యని నామనఃపూర్తిగా కోరు చున్నాను.

భాను—మీ కటువంటి కోరిక యున్నపక్షమున, మాసుఖ మున కడ్డమువచ్చువారు మఱియెవ్వరును లేరు.

వసు—ఓ కామపాలా! ఇఁక మనము ప్రతిపక్షులము కాము. ఇప్పుడు మన మిద్దఱమును మిత్రుల మగుదము.

కామ—ఆవశ్యకముగా నగుదము.

వసు—ప్రతిపక్షి విషయమై యింత దయ గలిగి నావలె నీలాగున శ్రయపడువాఁ డెక్కడనో యొకానొకఁ డుండును గాని యందఱు నట్టివారు కారు సుమా.

కామ—అందుకుసందేహ మేమి? అటువంటివాఁడీభరతఖండ మునందు నీవొక్కఁడవుతప్ప మఱియెవ్వఁడు నుండు నని నేనునమ్మను.

వసు—మంచిది. ఆసుందరియెడల నీకుఁగల సంబంధమంతయు వదలివేసెదవు గదా?

కామ—నిశ్చయముగా వదలియే వేసినాను.

వసు—అక్కడ నీకింకను కొంచె మాశ విడువక బాధించు చున్న దేమోయని నాకు శంక కలుగుచున్నది.

కామ—నీతోడు! లేదు. ఆ యాశ నేను బొత్తిగా వదలు కొన్నాను.

వసు—ఆమె ధనముమీఁది యాశ యని నాయభిప్రాయము.

కామ—నా కదియు లేదు. ఆమె కున్నది సర్వమును నీవు యథేచ్ఛముగా పుచ్చుకోవచ్చును.

వసు—ఈ బేరములో నీకే లాభమున్నది. అక్కడ కొంచెము ధననష్టము కలిగినను నీకిక్కడ ధనమున కిరువదిరెట్లెక్కువ సౌందర్యలాభము దొరకినది. ఓసుందరీ! ఇప్పుడు నీకొక్క రహస్యము చెప్పెదను. నే నీ సాయంకాలము లోపలనే భానుమతి నెత్తుకొని వత్తును సుమా!

భాను—ఆలాగునా?

వసు—అవును. తండ్రిచేతిమీఁదుగా తాను భర్తను గ్రహింపనని యామె యొట్టు పెట్టుకొన్నది. ఆమెతోఁ గలిసి నన్నుద్యానవనములో సంచారము చేయనిచ్చుటకు తండ్రి నొడంబఱిచి తాళము చెవి తెచ్చినాను. అక్కడనుండియే మే మిద్దఱమును ముసలివాని కన్నులు కప్పి మెల్లగా తప్పించుకొని జాఱఁ దలఁచుకొన్నాము.

భాను—సుదర్శనవర్మ కీసంగతి తెలియనే తెలియనియ్యరా?

వసు—ఎంతమాత్రము తెలియనియ్యము. మా మెలఁకువ యంతయు నిందులోనే యున్నది. ఈ యుపాయముచేత నే నతని నెట్లు మోసము చేయుచున్నానో నా చమత్కారము కనిపెట్టితివా? ఓలి యొక్క చిల్లిగవ్వయు నియ్యనక్కఱలేకుండ నే నా ముద్దరాలి ధనమంతయు దక్కించుకొనుచున్నాను. నామంత్రాంగశక్తి యిప్పుడు నీకు స్పష్టమయినదిగదా? నావద్ద నింద్రజాల మహేంద్రజాలము లున్నవి.

కామ—అహాహాహా! నీవెక్కడ? మటుమాయలమారివి. మాయలయందు నీ వాశంబరాసురుని చంపి పుట్టితివు.

వసు—ఒకవేళ నీ విది మోసమందువేమో! అందు నైనను నా తెలివికి మెచ్చుకొన్నావా? నేను శంబరాదులను మించిన మోసగాఁడను.

కామ—నీ వెంతవాఁడ వయిన నగుదువు. నీ వఖండ ప్రజ్ఞావంతుఁడవు.

వసు—నిజము తెలిసినతరువాత సుదర్శనవర్మ యింటివద్ద కడుపు లుబ్బ నవ్వుటకు మన కెంత వినోదమయినను కలుగును.

భాను—కావలసినంతవినోదము కలుగు నని నేను వ్రాసి యియ్యఁగలను. నిజము వెల్లడి యయినప్పుడు మాకు పట్టరాని సంతోషము కలుగును. అహాహాహా!

[అప్పుడు చంద్రకేతుఁడు మరల ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

చంద్ర—ఓవసుకామా! భానుమతి వేడుకనిమిత్త మయి నీవు పాడింపఁ దలఁచుకొన్న వీణెపాటకులు వచ్చి వాకిట నిలిచి యున్నారు.

వసు—వారిపని యిప్పుడు లేదు. ఆపాటకులకు నేను కొంచెము సొమ్మియ్యవలసి యున్నది గనుక వారిని తీసికొనిపోయి నేను సమాధానపఱిచి వచ్చెదను. నన్ను క్షమించెదరా?

భాను—అవశ్యకముగా పోయి రావచ్చును.

వసు—నామిత్రుఁడు మీయొద్ద నుండును. మీరితనిచేత కావలసినపని చేయించుకోవచ్చును. ఓ సోదరీ! నీకు నేను పరమ విధేయుఁడను. ఓ కామపాలా! మీరు సుఖు లయి యుందురుగాక! (తనలో) ఈకామపాలుఁ డమాయకుఁ డయిన బుద్ధిహీనుఁడు. ఇతనిని నాచేతిలో తోలుబొమ్మ నాడించిన ట్లాడించుచున్నాను. నేను దివ్య మయినపని చేసినాను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

భాను—ఓ చంద్రకేతూ! నీవు మరల నాకు మార్గదర్శివయి శారదామఠమునకు నన్నుఁ గొనిపోయి విడిచి వచ్చెదవా?

కామ—ఓప్రియురాలా! నీ వక్కడ కేలపోవలెను?

భాను—దానికి వేఱేకారణమున్నది. నీవు నావెంట వచ్చుచుండఁగా మనల నెవ్వరును జూడఁగూడదు. అక్కడినుండి నేను మాతండ్రి కొకలేఖ వ్రాసెదను. ఏకారణముచేత నే నిల్లువిడిచిరావలసివచ్చినదో విశదపఱిచినపక్షమున, ఆతనిమన సొకవేళ కరఁగవచ్చును.

కామ—నాకాయాశ లేశమును లేదు. ఓ హృదయేశ్వరీ! ఇఁక నీవొక్క యీబాహువులనే శరణము చేసికోవలెను.

భాను—తాళిమివహించి కొంచెమునేపోర్చుకొని యుండుము. అక్కడినుండి నాతండ్రి నన్ను బలవంతముగా తీసికొని పోలేఁడు. కొంత ప్రొద్దుండఁగానే నీ వక్కడకువచ్చి నన్ను కలిసికొమ్ము. నీ కప్పుడు సమస్తమును తెలుపుడు చేసెదను.

కామ—నీవు చెప్పినట్లు చేసెదను.

భాను—మిత్రుఁడా! రమ్ము. ఓ కామపాలా! ఈచంద్రకేతుఁడును నీవలెనే పూర్వ మొకసారి కాముకుఁడయి యున్నవాఁడే సుమా.

కామ—అట్లయినపక్షమున మనమీతనియందుంచినవిశ్వాసగౌరవ మితనికి చక్కగా తెలియును.

చంద్ర—నే నెప్పుడును మీయెడల విశ్వాసఘాతుకుఁడ కాఁబోను.

సీ. చిత్తజుఁ డొకసారి చిత్తంబులోపల
నతిథియై మన్నన లంది యుండి

యెఁగినపిమ్మట నెదలోన నెప్పుడుఁ
గామార్తునెడ జాలి కదలకుండు
యాత్రాపరాయణులైన మహాత్ములు
కాము వసించిన కావులెల్లఁ
బావనంబులు చేయుపగిదిని గాముండు
నొకసారి మున్ను తా నుండినట్టి
స్వాంతములనెల్లఁ బరిశుద్ధ పఱిచివైచి
వెనుకఁ దనచిహ్నముగాఁగ విడిచిపోవు
స్థిరముగా నాత్మలోఁ గనికరము కరము
తన్ను మఱచిపోయిన యనంతరము కూడ.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తృతీయాంకము

౧. రంగము — సుదర్శనవర్మ గృహములోని పుష్పనిలయము.

[సుదర్శనవర్మయు సేవకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుద — నేను పుట్టి బుద్ధి యెఱిఁగినతరువాత నా కిటువంటి యద్భుత మెప్పుడును కలుగలేదు. ఏమీ యీవింత. భానుమతియే వసుకాముని తీసికొని లేచిపోయినదిగా! నేను వివాహము చేయఁ దలఁచుకొన్న పురుషునితో నే దొంగతనముగా పాఱిపోయినదా? తన భర్తనే తగులుకొని పోయినదా? ఇట్లు జరిగియుండదు.

సేవ — మీరు వీధిలోనికి వెళ్ళఁబోవునప్పుడు వారుద్యానవనములో తిరుగుటకు మీవద్ద సెలవు పొందినారని యామె పరిచారిక చెప్పుచున్నది. మేము పోయి చూచునప్పటికి పూలతోఁటలోనిలతా

గృహముతలుపు తీయఁబడి యున్నది; అప్పటినుండియు వారిజాడ యెక్కడను తెలియరాలేదు.

సుద—సరే. నాకిదియేమో మాయగా నున్నది. ఏమి నిర్ణయించుటకును వీలు కనఁబడదు. ఇందులో నాకు తెలిసికో శక్యము కాని పిశాచప్రేరణ యేదో యున్నది.

[మఱియొక సేవకుఁడు లేఖపట్టుకొని ప్రవేశించు చున్నాఁడు.]

సేవ—ఇదిగో మీకు వసుకాముని యొద్దనుండి కమ్మవచ్చినది.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సుద—ఇప్పుడీలేఖవల్ల నిజము తేటపడవచ్చును. ఓ వసుకామా! నీవెంతటి వాఁడవురా! ఇందులో నే మున్నదో చదివి చూతము. (అని చదువుచున్నాఁడు.)

"ఆర్యోత్తమా! నేను నీ కొమార్తెను తీసికొని పాఱిపోవుట మీకత్యాశ్చర్య కరముగా నుండును."—సందేహము లేదు. ఇది నిశ్చయముగా వీనిపనియే. నాకాశ్చర్యముగానే యున్నది.—"మా ప్రథమ సందర్శన సమయమునందే నే నామె హృదయమును నా వశము చేసికొన్నాను."—ఓరి రాక్షసుఁడా! నీవశము చేసికొన్నావు-"మందభాగ్యముచేత మీ చేతిమీఁదుగా తాను భర్తను పొందననియామె ఘోరప్రమాణము చేసికొన్నందున, నే నామె పిచ్చకోరికను చెల్లింపవలసి వచ్చినది"—అలాగుననా? అలాగుననా?—"మేము శీఘ్రముగానే వచ్చి మీ పాదములమీఁద పడఁబోవు చున్నాము; ఈ యవివేక కార్యమును మనసులో పెట్టుకోక మీ రల్లుని నాశీర్వదింప సంసిద్ధు లయి, యుందురని నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లువిన్నవించు మీ విధేయ సేవకుఁడు,

వసుకాముఁడు."

ఇది యెంతపిచ్చి యాలోచన! ఆసమయమునందు నాకో మా త్రైకేదో పిశాచ మావహించి యుండి యిట్లు చేయించి యుండును. ఈప్రాతఃకాలము వఱకును ప్రాణము పోయినను తా నాతనిని వివాహము చేసికో ననుచుండినది! అప్పుడే సాయంకాల మయినను కాక మునుపే యతనితోనే పాఱిపోయినది! పోనిమ్ము. వారియుద్దేశ మెట్టిదయినను జరగవలసినది నాయిష్టమే జరిగినది. ఇంక తక్కిన విషయములలో వసుకాముఁడు మాయొడంబడిన ప్రకారమే నడుచుకొనునని నమ్మెదను.

[సేవకుఁ డొకలేఖ పట్టుకొని మరల ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సేవ—ఈకమ్మ మీకొమా ర్తెయైనభానుమతి మీకిమ్మని పంపిన దని యెవ్వఁడో తెచ్చినాఁడు. (అని చేతికిచ్చి పోవుచున్నాఁడు)

సుద—(పుచ్చుకొని) ఏమీ! ఈవ్రాఁత నేనెఱుఁగుదును. ఇది నాకూఁతుఁరు వ్రాసినదే. ఇద్దఱును వేఱువేఱుగా జాబులు వ్రాయవలసిన పనిలేదే! అయినను భానుమతి యేమి చెప్పెనో చూతము. (అని చదువు చున్నాఁడు)

"ఓ ప్రియజనకుఁడా! నే నవివేకినినయి యింతసాహస కార్యము చేసి యిప్పుడు నిన్నెట్లు క్షమింప వేఁడుకోఁగలను? ఈయుద్దేశముతో పాఱిపోతినని నే నేనోరు పెట్టుకొని చెప్పఁగలను?"—ఇంతే కద? ఆయుద్దేశమేమో యిప్పుడు వసుకాముఁడు చెప్పనే చెప్పినాఁడు. ఈలేఖలు వ్రాసినప్పుడు వారిద్దఱు నొక్కచోట లేరనుకొనెదను— "నిరాదరము కలిగినప్పుడు నాహృదయ మెంత యాగ్రహపరవశమగునో, సదాదరము కలిగినప్పు డంత దయార్ద్రమగునని మీకు విశద మయియే యున్నది"—సరిసరి! ఇప్పుడు గుట్టంతయు బయలికి వచ్చుచున్నది. కామపాలుఁ డనాదరము చేయఁగా వసుకాముఁడు

చేసినయాదరమునుబట్టి దానికతని యందు దయపుట్టినది. అవునవును, ఇప్పటి కంతయు స్పష్ట మయినది. ఆపయిని—"నన్ను దేవతనుగా భావించి పూజించెడు నామనోహరుండే నాకు భర్త కాఁబోవుచున్నను, నే నింకను వివాహము చేసికొనలేను"—అవు నవును. వసుకామునికి భానుమతి పంచప్రాణములలో నొక ప్రాణము.—"ఇప్పుడు మీ యాంగీకారమును పొందునంతటిభాగ్యము నాకు పట్టినయెడల, నేను సంపూర్ణసుఖవంతురాల నగుదు. సవినమ్రకముతో ప్రతిక్షణమును మీ ప్రత్యుత్తరమున కెదురుచూచుచుండు

మీ ప్రియపుత్రిక—భానుమతి"

నాయంగీకారము కావలెనా? నిశ్చయముగా నీవివాహమునకు నే నంగీకరించెదను. నాకింతకంటె సంతోషము మఱి యెప్పుడును గలుగదు. నేను వెంటనే నాయనుమతి తెలుపవలెను. మూర్ఖపుపట్టు పట్టుట యెప్పుడును మంచిది కాదు. ఓరీ! దారకా!

సేవ—(ప్రవేశించి) అయ్యా! ఏమి సెలవు?

సుద—ఈరెండవలేఖ తెచ్చినవాని నుండుమని, మొదటివానితో మంచిది పొమ్మన్నానని చెప్పు. నీవు లోపలికిఁబోయి కాగితమును కలమును సిరాబుడ్డియు తీసికొని రా.

సేవ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సుద—పాపము! ఉయ్యాలవలె కొట్టుకొనుచుండు భానుమతీ మన స్సిప్పుడు శాంతిపడుతునా యని నాకత్యాతురముగా నున్నది. ఓరీ! దారకా! ఓఘటకా! (అని పిలుచుచున్నాఁడు)

[ఇద్దఱు సేవకులు ప్రవేశించుచున్నారు]

సుద—ఈరాత్రి బంధువుల కందఱకును మనయింట విందు గనుక, పిండివంటలతో వంట కావలెనని లోపలికిపోయి చెప్పు.

వంటలవారిని వేగిరము పిలిపించుమను. మంచికూరలు చేయించవలెను. సంగీతముపాడుటకయి పాటకులకు వర్తమానము పంపు. తిన్నఁగా విన్నారా ?

సేవ—చిత్తము. విన్నాము.

సుద—ఈరాత్రి యెవ్వరు వచ్చినను మనయింట భోజనమువ కడ్డంకి యుండఁగూడదు.

సేవ—(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సుద—ఈరాత్రి వేడుకకు విలువలేకుండఁ జేయవలెను. ఈ రాత్రి నాచర్యచేత ముసలివాఁడుకూడ వేడుకసమయమం దెంత యుత్సాహముతో నుండఁగలఁడో యందఱికిని తెలియునట్టుచేసెదను.

ద్విపద. పగ లెల్ల సరసంపుఁబలుకులఁ గడపి
తెగువమై రాత్రులు తిని త్రాగి త్రుళ్ళి
కలుములఁ దులఁదూఁగి కష్టము ల్లేక
యెలఁబ్రాయమునఁ దొల్లి యేనున్నయపుడు
వ్యసనమర్గ పేరైన నాలించి యెఱుఁగ;
నిసుమంత యున్న నాయీడె పోఁద్రోలు;
మిగిలి యింకనునున్న మృష్టాన్నభుక్తి
యెగమీటు నద్దాని నించుకలోన.
తుద కిప్పు డింత నాదౌశ్శక్తి తగ్గి
ముదిమి పైకొని నన్ను మోసంబుచేసె;
తలవెంట్రుకలు కొన్ని తలపైని నిలచె;
నిలిచిన కొన్నియు నెఱసి పీచయ్యె;
వసుధ సుదర్శనవర్మ కట్లయిన,
నిసుమంత యుత్సాహమేనియుఁ బోదు;

వయసు చచ్చినఁగాని వడి యించుకంత
యయినను జావలే దది నిశ్చయంబు.

(అందఱు నిష్క్రమించు చున్నారు.)

---

౨ రంగము—వీధిలో వినోదమంటపము.

[విజయవర్మయు దామోదరుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

విజ—ఏమి! నీవింతమాత్ర మామెజాడ తీయలేక పోయి నావుగదా! ఆమె యెక్కడకు పోయియుండునో నీ వూహా మైనను చేయలేవు. ఓ సుదంతా! ఓ సుదంతా!

దామో—నా కామెజాడ యెంతమాత్రమును తెలిసినది కాదు. ఆమె తండ్రియొద్దనుండి పాఱిపోయినదని మాత్ర మెక్కడఁ జూచినను గుంపులకూడి చెప్పుకొనుచున్నారు. మాధవసేనుఁడామెను వెదకి పట్టుకోవలె నని బయలుదేఱినాఁ డన్న మాటకూడ నందఱి నోళ్ళలో నున్నది. ఆమె యెక్కడకు పోయినదో యేమయినదో మాత్ర మెవ్వరును జెప్పలేరు.

విజ—ఓ తెలివిమాలిన మొద్దా! నీమాటలకు నాకు కోపము వచ్చుచున్నది; ఆమె యీ యుజ్జయినీనగరము దాఁటి యెక్కడకును పోయి యుండదు.

దామో—నేనును నాలో నాలాగుననే యనుకొన్నాను. ఉజ్జయినీనగరము త్యజించి పోలే దని నాకును తెలియును. తెలిసిన నేమిప్రయోజనము! కొంద ఱామె కామవేదనచేత చచ్చిపోవుచున్న దన్నారు; మఱికొంద ఱామెను కామపాలుఁ డెత్తుకొని పోయినాఁ డన్నారు.

విజ—ఓ పశువా! ఇది కేవలము నీకల్పన ఆమాట యెవ్వరు ననలేదు.

దామో—అట్లయిన పతుమునవారిమాట నేనే పొరపాటుగా గ్రహించినాను కాఁబోలును!

విజ—పో, ఓ బుద్ధిహీనుఁడా! ఇంటికి పో. ఆమె సమాచారము తీసికొని వచ్చువఱకును నీవుమరల నాకు మొగముచూపఁబోకు.

దామో—మంచిది. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

విజ—ఓహో! కృతఘ్నురా లయిన యామెయందుఁ గల మోహముచేత నామన స్సెంత చెడిపోయినది!

[అప్పుడు వసుకాముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

వసు—ఆమెను సురక్షితమైనచోటనుంచి వచ్చినాను. ఇఁకను వివాహము చేయించుట కొక్కపురోహితుని మాత్రము సంపాదించుకోవలెను. కామపాలుఁ డిఁక సుదంతను వివాహము చేసికొన్నను సరే, చేసికోకపోయినను సరే.

విజ—వసుకామా! నీవిప్పుడు సుదంతనుగూర్చియన్న దేమి?

వసు—ఓ విజయవర్మా! బావా! ఇక్కడ నీవు నా కలభ్య యోగముగా తటస్థించినావు!

విజ—ముందు సుదంతసంగతి చెప్పు.

వసు—సుదంతసంగతి కావలెనా? చెప్పెద వినుము. నేఁటి యుదయకాలమున నేనుమీయింటికి వచ్చుచుండఁగా నాకొకసుందరి యెదురుపడి తనపేరు సుదంత యనిచెప్పి నన్ను శరణు వేఁడినది.

విజ—ఏమని?

వసు—ఉజ్జయినీనగరమునందున్న యొక పడుచువానిమీఁది వలపుచేత తనతండ్రియింటినుండి లేచివచ్చినానని చెప్పినది.

విజ—ఓ యీశ్వరా! ఆసంగతి యామె యొప్పుకొన్నదా?

వసు—స్పష్టముగా నొప్పుకొన్నది. తానుపాఱిపోయి వచ్చు సంగతి తనప్రియునకు తెలియఁజేయలేదనియు, తనకట్టియుద్దేశమున్న ట్టయినను దనప్రియునకు తెలియదనియు కూడ చెప్పినది.

విజ—(తనలో) ఆమాట సత్యము. ఓప్రియురాలా! ఈ సంగతి యొక్కటియు నాకు నిజముగానే తెలియదుసుమా. ఓహో! నే నదృష్టవంతుఁడను. (ప్రకాశముగా) వసుకామా! అటుతరువాత—

వసు—అటుతరువాత తనప్రియుని వెదకి కనుఁగొని తన్నా తని యొద్దకుఁ గొనిపొమ్మని నన్ను బతిమాలుకొన్నది.

విజ—ఓయీశ్వరా! ఏమిభాగ్యము! అట్టయిన మనమిప్పుడు పోదము రా. ఇఁక నొక్కనిమిషమైనను నీవాలస్యము చేయఁ గూడదు. (అని యతనిని లాగుచున్నాఁడు)

వసు—ఆగు. మన మిప్పు డెక్కడకు పోదము?

విజ—ఏమి? అటుతరువాత మఱి యేమైనజరిగినదా?

వసు—జరిగినది. ఆమెదీనాలాపములచేత నామనసు కరఁగి నే నామెప్రార్థన చెల్లించినాను.

విజ—మంచిది. ఇప్పు డామె యెక్కడ నున్నది?

వసు—ఎక్కడ నున్నదా? ఆమెను సురక్షితముగా ప్రియుని చేతులలో నప్పగించి వచ్చి యామెప్రార్థన చెల్లించినానని నేను నీ కిప్పుడు చెప్పలేదా?

విజ—నాకు చావుగా నున్నది. నీ వూరక కాలహరణము చేయుచున్నావు. తరువాత నా కామె కనఁబడనేలేదు.

వసు—అవును కనఁబడలేదు. ఆమె నీకేలాగున కనఁబడును?

ఆమె కామపాలునినే కోరినది; నేనామెను కామపాలునికే యొప్ప గించినాను.

విజ—(తనలో) అయ్యో! నేను చెడినాను. నామతి పోవు చున్నది. (ప్రకాశముగా) కామపాలుఁడా? ఏ కామపాలుఁడు? విపణివీధినుండు కామపాలుఁడా?

వసు—అవును. ఆ కామపాలుఁడే. ఇందులో మఱియొక చమత్కార మున్నది. అతఁ డామెను స్వీకరించుట కొకపట్టున మొట్ట మొదట నొప్పుకోలేదు. తనప్రియమిత్రుని మోసము చేయఁగూడ దనియు, న్యాయము కాదనియు, మనసొప్పదనియు, అతఁడు బహు దూరము నీతులు చెప్పినాఁడు. కాని మేమాశంకల కన్నిటికిని పరి హారములు చెప్పి మెడలు విఱిచి తుదకతనిని సమాధానపఱిచినాము.

విజ—ఇంతపని మీరే చేసినారా?

వసు—నిస్సందేహముగా మేమే చేసినాము. అతఁడు మోసము కూడ దన్నాఁడు. ఆమె కామవిషయములో మోసము తప్పు కా దన్నది. అతఁడు తనప్రియమిత్రుఁ డన్నాఁడు; నేనాప్రియమిత్రుని తుంగలో నూరఁద్రొక్క మన్నాను. పాపము! తుద కతఁడు విధిలేక యొప్పుకొన్నాఁడు. ఇష్ట మున్నయెడల నిఁక నాతనిని తనన్యాయము నిమిత్తమయి యురి పెట్టుకొని చావు మను.

విజ—(తనలో) ఇఁక నేనిక్కడనుండిపోవలెను. పోనియెడల నాగుట్టు బయలఁబడిపోవును. (అని పోవు చున్నాఁడు.)

వసు—విజయవర్మా! నిమిషము నిలువుము. ఇందులో నున్న చమత్కారము నీవు కడవఱకును విననేలేదు.

విజ—నీచమత్కారము తీసికొనిపోయి పాతిపెట్టు.

వసు—ఓహోహో! నీకు నిష్కారణముగా కోపము వచ్చుచున్నది. నేను నీకు కావలసినంతవినోదము కలిగించుచున్నా నను కొనుచున్నానే.

విజ—వినోదము కాదు. వేదన కలిగించుచున్నావు.

వసు—ఆమోసపోయిననిర్భాగ్యనాయకుఁడవు నీవు కావు గద? నీవే యయినట్లున్నావు. అవునవును. సందేహము లేదు నీవే. ఇది యిప్పుడు నేను చెప్పెడుదానికంటెను మంచివినోదము. ఆహాహాహా !

విజ—ఓరిపాపిష్ఠుఁడా! పరమచండాలుఁడా! ఏమీ! నన్ను చూచి నవ్వుచున్నావా? (అని మెడ పట్టుకొని) నీవంటి యధముని మీఁద కోపము చూపుట నాకే గౌరవహానికాని, లేకపోయినయెడల నీగుండె లిపుడు బద్దలుచేయుదును. (అని త్రోయుచున్నాఁడు.)

వసు—రక్షించురక్షించు. బావగారికిచూపవలసిన గౌరవమా యిది?

విజ—ఓరి శుంఠా! విను. ఆద్రోహులు లెక్కడకు పోయినారో తిన్నగా చెప్పు. చెప్పకపోతివా చూడు నా—

(అసి కత్తి యొఱలోనుండి దూయు చున్నాఁడు.)

వసు—ఓబావా ! ఓకరుణామయా ! క్షమించు క్షమించు. కోపము శాంతిపఱుచుకో. నేను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుచున్నాను. మనుష్యుల ధారణశక్తిలో తారతమ్యము లున్నవి. కావలసినది కొందఱికి సమయమునకు స్మరణము రాదు; నాదివట్టిపిఱికిమతి. ఎదుటనీకత్తిని జూచి వెనుకకు పాఱిపోవుచున్నది. నీతో పోరాడ శక్తి యెంత యున్నదో జ్ఞాపకశక్తియు నాకిప్పు డంతే యున్నది.

విజ—భయములేదు నిజముచెప్పు. నీకు నేను హానిచేయను,

వసు—బావా! నీవు నాకెప్పుడును హాని చేయవు కాని నీ చేతిలోని యాభయంకర మైన—

విజ—ఏమీ? నీవు నిజము చెప్పునట్లు లేదు.

వసు—చెప్పుచున్నాను. చెప్పుచున్నాను. నీకు సమస్తమును చెప్పెదను. వినునప్పుడు నీకు చేతిలో కత్తి యేల తోడుకావలెను?

విజ—ఇదిగో కత్తి క్రింద పడ వేయుచున్నాను. (పడ వేసి) ఇప్పుడు చెప్పు.

వసు—వారు-వారు-అక్కడకు-కాదు కాదు-నా మిత్రుఁడైన చంద్రకేతుఁడు సుదంతను-ఓ విజయవర్మా! నీ చేతులు దూరముగా పెట్టు-శారదామఠమువద్ద విడిచి వచ్చినానని చెప్పినాఁడు.

విజ—శారదామఠములోనా?

వసు—అవును. అక్కడనే కామపాలుఁడు నేఁ డామెనుగలిసి కొనఁ బోవుచున్నాఁడు.

విజ—నీవు చెప్పినది సత్యమేకద?

వసు—ఈశ్వరసాక్షి!సంపూర్ణసత్యము. ఈ విషయములో నే నెఱిఁగిన దింతే.

విజ—ఓరి పిఱికిపందా! ఇఁక నీవు బ్రతికిపోయినావు. ఈ కోపము నిఁక మిత్రద్రోహి యైనయా కామపాలునిమీఁదఁజూపెదను.

వసు—నీకోప మంతయుఁ జూపుము. అతనిని జంపుము. తల నఱికి వేయుము. నాకది పరమసంతోషము.

విజ—ఇఁక సుదంత నేమి చేయును? ఆమె దయనీయురాలు. ఆమెకీవఱకువచ్చినయపకీర్తియేచాలును. ఆమె నాపగకర్హురాలు కాదు

వసు—బావా! అర్హురాలు కాదు. ఆమె విషయములో నాకును కోపము లేదు. ఆమె నాపగకును నర్హురాలు కాదు.

విజ—నీమాట సత్యము కాదు. నీ వనఁగా నెంతవాఁడవు? ఆమె రాజాధిరాజుల స్పర్ధకైన నర్హురాలే.

వసు—అవు నవును. నీమాట సత్యము. ఆమె యర్హురాలే. అంతటి యోగ్యురాలిని పోఁగొట్టుకొన్న నీ దుస్థితికి జాలిపడు చున్నాను.

విజ—ఓరి పాపండుఁడా! నాస్థితికి జాలిపడుచున్నానని చెప్ప సాహసించుచున్నావుగా! నన్నుఁజూచి జాలిపడుటకు నీ వేపాటి వాఁడవు?

వసు—ఓబావా! క్షమింపుము. నే నెంతమాత్రమును జాలి పడలేదు. నామాట నమ్ము.

విజ—నీకు రెండుకాలుక లున్నవి. ఓ జడుఁడా! పో పో. నాయెదుటనుండి లేచి పో. ఇంక నవ్యక్తప్రలాపములు ప్రేలి నాకు మఱింత కోపము తెప్పింపకు. నీ యనామకత్వమే నిన్ను రక్షించి నది. పో.

వసు—(తనలో) అట్లయిన నా యనామకత్వమే నాకుముఖ్య బంధువు. (ప్రకాశముగా) ఓ విజయవర్మా! పోవుచున్నాను. (తనలో) ఇతఁ డెంత నిర్దయుఁడైన చండకోపనుఁడు!

(ఇద్దఱును వేఱు వేఱుగా నిష్క్రమించుచున్నారు)

---

3. రంగము—శారదామఠములోని తోఁట.

[భానుమతియుఁ, సుదంతయు ప్రవేశించుచున్నారు]

భాను—నా యన్నగారికి నీవు కనఁబడ కుండవలెనని నిజము గానే నీమనసులో నున్నదా?

సుదం—ఉండకపోయినయెడల, నే నీ క్రొత్తవేష మెందుకు వేసికొందును?

భాను—ఈ నిమిషములో నొకవేళ నీ కీవేషమువిూఁద మక్కువ యుండి యుండవచ్చును. నీవెల్లకాలమును యోగినివై యుండుటకు మాత్రి మభిలషింప వనుకొనెదను.

సుదం—రాత్రి విజయవర్మ నిశ్చయముగా నా కంతకోపము తెప్పించియుండని యెడల—

భాను—నిన్ను పోఁగొట్టుకొందు నన్నభయముచేత తొందర పడి యతఁడాసాహసము చేసెనేగాని మఱియొకటి కాదు.

సుదం—నీవు నన్ను క్రూరురా లనుకొందువు. అతఁ డీక్షణ మిక్కడ నున్నయెడల, నే నతనిని క్షమించి యుందునని ప్రమాణము చేయఁగలను.

ద్విపద. మనప్రియుల్ తప్పులు మనయెడఁ జేయ,
మనకోప మెంతలో మాయమై యడఁగు!
ఒకదిన మెడగల్గ నున్నను దీఱు;
మొకము చూచినయంత ముగిసి చల్లాఱు
గతరాత్రి నీ యన్నగా రటువచ్చి
వెతఁబెట్టుటను, వేగ వెడలి పొమ్మంటి;
అతఁడు చేసినయట్టి యపరాధ మరయ
నతికోప మొదవింప నర్హమైనదియె,
కాని యిప్పుడతండు కనఁబడు నేని,
మాన మెంతగ నాదు మది నేఁచుచున్న
దొడరి నో రాతని దూఱకయున్న
యెడఁద యాతనిఁగాంచి యిష్టమున్నించు.

భాను—నీవు యోగినితన మెట్లుండునో పరీక్ష చేయుచున్నావు కాఁబోలును!

సుదం—ఈయోగినీవృత్తి నాకర్హతమముగా నుండలేదా?

భాను—పాటిపోయివచ్చి మాఱువేషము వేసికొనువారికి యోగినీవేష మర్హతమ మైనదే. కాని మతిమాలిన దెవ్వతయో యొకానొకతె తప్ప వివేకము కలిగిన సుందరి యెవతెయు నీవేషము నొక్కరాత్రికంటె నెక్కువ కాలము వేసికొన వాంఛింపదు.

సుదం—నీ ప్రియుఁడయిన కామపాలుఁడదె యాప్రైపున నుండి వచ్చుచున్నాఁడు. ఇఁక నే నిక్కడనుండి మీా సల్లాపసౌఖ్యమునకు భంగము కలుగఁ జేయను. భానుమతీ! ప్రియుని మొగము చూచుటకై యెంతసంతోషముతో నీ వావంకఁ దిఱుగు చున్నావు?
(అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

[కామపాలుఁడు ప్రవేశించు చున్నాఁడు.]

కామ—ఓ ప్రియురాలా! భానుమతీ! నేను నిన్ను విడిచి పోయినతరువాత విశేషము లేవియు లేవుగదా?

భాను—ఏమియు లేవు. నాతండ్రియొద్దకుత్తరము పట్టుకొని పోయినమనుష్యుఁడింకను రాలేదు.

కామ—అతనియొద్దనుండి యనుకూలమైన ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని యెప్పుడును నే నెదురు చూడలేదు.

భాను—అయినను నేనిప్పు డీప్రయత్నముకూడ చేసిచూచుట వలన తరువాత నన్ను నామనస్సు బాధించకుండఁ జేసికొన్నాను. నీకు నాయెడల నున్నప్రేమనుగూర్చి నా కనుమాన మెంతమాత్రమును లేదు. అయినను బీదతనము మొదటినుండియు తనలో పుట్టి పెరిఁగి యలవాటుపడని నూతనప్రేమను చంపివేయు దుస్స్వభావము

కలది. వసము కామదేవునినే మనగృహదేవతనుగాఁ జేసికొన దలఁచుకొన్న యెడల, అతనిసౌఖ్యమునిమిత్తమయి మనయిల్లు సుఖ ప్రదమయినదిగా చేసికోవలెను.

కామ—

చ. పడఁతిరో! యెన్నిసార్లు మునుపల్కవు నాపయికూర్మి పేర్మి నీ
పుడమిని జక్రవర్తి దగుహాంగును బాసెద నంచు నాకడన్?
నుదువుల వట్టి నెయ్యమును నూల్కొనఁజూపిన నీ నిమిత్తమై
పుడమిని జక్రవర్తిపదము న్విడనాడుదు నేను నొక్కటన్.

ఉ. బీదల మెట్టులౌదు మెదఁ బ్రేమధనం బిటు లింత యుండఁగా!
పైడలి! నీవు ప్రేమమునఁ బట్టపుదేవివి; నే నృపేంద్రుఁడన్;
మేదిని సర్వసౌఖ్యముల మించుచు నెవ్వరు సాటిలేక యు
త్యాదరలీల నిద్దఱము హాయిగనుందము సర్వకాలమున్.

[ఉత్తరము చేతఁబట్టుకొని పరిచారిక ప్రవేశించుచున్నది]

భాను—ఈ యుత్తరము నాతండ్రియొద్దనుండి కాఁబోలును!
(అని పుచ్చుకొనుచున్నది)

కామ—ఓ ప్రియురాలా! నామాట నమ్ము. ఈ యుత్తర ములో తిట్లును బెదరింపులును తప్ప మఱియేమియు నుండవు.

భాను—అయినను చదివిచూతము. (చదువుచున్నది)

"నా యత్యంత ప్రియపుత్రికా! నీప్రియుని సుఖునిగాఁ జేయుము; నీ యిష్టప్రకారము వివాహమాడుటకే మనఃపూర్తిగా నేనిప్పుడనుమ తించుచున్నాను. ఈరాత్రి నీప్రియజనకునితోఁ గలిసి భోజనముచేసి యానందించుటకయి మీరు తప్పక మనయింటికి రండు. నిన్నాశీర్వ దించు ప్రియజనకుఁడు—

సుదర్శనవర్మ"

కామ—భానుమతీ! నీవు నాతో నెక్కసక్కెము లాడు చున్నావు.

భాను—కాదుకాదు. నీవే చదువుకొమ్ము. (అని యుత్తర మిచ్చుచున్నది)

కామ—ఏమి యీభాగ్యము! ఇందులో నీవు చదివినట్టే యున్నదే. నిస్సందేహముగా నీతండ్రి యిందులో నేదో భ్రాంతిపొంది యుండును. కానిమ్ము. మనకిప్పు డావిచారముతో పనిలేదు. ఇంక జాగుచేయుటకు నీ కేమియు పాలు లేదుగదా?

భాను—మనము పోయి మనకృతజ్ఞతను నాతండ్రికి తెలుప వలెనుజుమా?

కామ—ముందుగా మన మొక్కపురోహితుని సంపాదించి నీతండ్రి తాను వ్రాసిన దానిని మరల త్రిప్పుకొన్న ప్రయోజనము లేకుండ జేసికొని తరువాత పోదము. నేను పరుగెత్తుకొనిపోయి యొక యాజకుని నిప్పుడే తీసికొని వచ్చెదను.

భాను—నీవు మరల నన్నుడఁబాసిన పక్షమున, నీవొకవేళ నన్ను దక్కించుకో శక్తుఁడవు కాకపోదువేమో!

కామ—అట్లయిన నీవును నాతో రమ్ము. కేశవస్వామి యాలయము సమీపమున వసించు యాజకుఁడు నాకు పరిచితుఁడు. ఈ మతములలో నుండెడుగుట్టు నీ కీవఱకే తెలిసిపోయినదిగదా? ఇంక దేవాలయములలోనుండు పరిశుద్ధతనుగూడ చూతువుగాని రా.

భాను—అది నేను చూడనక్కఱలేదు. మతములోను మైత్రి లోను పయివటన లెవ్వరి కెక్కువ యుండునో వారే యెప్పుడును మిక్కిలి వంచకులుగా నుందురు.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

[సుదంత మరల ప్రవేశించుచున్నది.]

సుదం—పరిశుద్ధమయిన పరస్పరానురాగమువలనఁ గలుగఁ దగిన సుఖమంతయు ననుభవించుచు వారట్లు పోవుచుండఁగా, నే నొంటరికత్తెనయి యిట్లు నిలుచున్నాను. కావలసినవారి నందఱిని విడిచివచ్చిన దుఃఖమున కయినను తాళనిచ్చునుగాని తాను కామించినవారివియోగమునుమాత్రము వల పెప్పుడును సహింపనియ్యదు. ఓహో! ఆవచ్చెడువా రెవ్వరు? అతఁడు నిశ్చయముగా విజయవర్మ. అతఁ డీలోపలి కెట్లు రాఁ గలిగినాఁడు? కామపాలుని వలెనే యితఁడును కావలివారికి లంచమిచ్చి వచ్చేయుండును. ఆహా! బంగారమునం దెంతయద్భుతమహిమ యున్నది! ఇతఁ డత్యాతురుఁడయి యెంతకలత నొందియున్నాఁడో! ఇతఁ డింకను న న్నిప్పు డెఱుఁగఁ గూడదు. (అని కావిబట్ట ముసుఁగు వేసికొను చున్నది.)

[విజయవర్మ ప్రవేశించు చున్నాఁడు.]

విజ—అవునవును. ఆపోవుచున్నవారు వారే. నాకతఁడు చెప్పినది సత్యమే. (అని పోఁబోవుచున్నాఁడు.)

సుదం—అయ్యా! క్షణకాల మాఁగుము. మీ రిప్పు డిక్కడి కేపనిమీఁద వచ్చినారో చెప్పుడు.

విజ—ఆసంగతి నీకెందుకు ? పోనిమ్ము—ఓహో ! వా రక్కడ నిలిచినారు! (అవంకఁ జూచుచు) ఆమె నిశ్చయముగా వంచకురా లయినసుదంతయే.

సుదం—(తనలో) లేనిపోనియనుమానముచేత నితఁడు వెఱ్ఱిభ్రమ పడుచున్నాఁడు. స్వస్థత లేక నానిమిత్తమయి యితఁ డింత పరితపించు చున్నందుకు సంతోషముగా నున్నది.

విజ—ఇప్పు డెంత వేషము మార్చుకొన్నను, ఆరూప మెంత

మాత్రమును దాఁగునది కాదు. నావంటి కానుదంతయాకారము స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచున్నది.

సుదం—(తనలో) ఇతఁడు చక్కఁగా గుఱుతు పట్టినాఁడు! (ప్రకాశముగా) అయ్యా—

విజ—ఓయోగినీ! నన్ను మాటాడించకుఁ. నన్నాయాసపెట్టఁ బోకు—హాదైవమా! ఆమె యాతనిహస్త మెట్లుపట్టుకొని తన కవలంబము చేసికొను చున్నది. ఓకాంతా! కాంతా!

సుదం—అయ్యా! నీకిప్పుడు కావలసిన దెవరు?

విజ—నీవుకాదు నీవుకాదు. నన్నుశ్రమపెట్టఁబోకు. నీవు రానక్కఱలేదు. ఓయోగినీ! నీయొద్దనుండి యిప్పుడు పోవుచున్నది సుదంత కాదా ?

సుదం—ఇంకను సుదంత యీతోఁట దాఁటి పోనేలేదు.

విజ—అవునవును. నేనూహించినది నిజమే. ఇప్పుడామెతోఁ గూడ గడపవద్ద నిలుచున్నవాఁడు కామపాలుఁడు కాఁడా?

సుదం—అవును. అతఁడు కామపాలుఁడే.

విజ—అతఁడుతప్ప మఱియొకఁడు కాఁడని నేనీవఱకే యను కొన్నాను. ఓయోగినీ! ఇంకొక్కప్రశ్న మాత్రమున్నది. వారిప్పు డేపనిమీఁదఁ బోవుచున్నారో నీవు చెప్పఁగలవా?

సుదం—వివాహమునిమిత్త మనుకొనెదను.

విజ—తెలిసిపోయినది. ఇఁక చాలును. నేనిప్పుడుపోయి వారి వివాహము చెడఁగొట్టకపోతినా— (అని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

సుదం—(ముసుఁగుతీసివేసి) అన్యులమీఁద ననుమానమున్న ప్పుడు కాముకు లేమో మహానూక్ష్మదృష్టి కలవారుగా నుందు రందురే, నాప్రియుఁడిక్కడ గుడ్డివాఁడగుచున్నాఁడేమి? ఈభ్రమకు

నాతో భానుమతి చెప్పినకథ హేతువయి యుండును. విశ్రాంతిలేక నానిమిత్తమయి యితఁడింతకలఁత పడుచుండుట నాకు పరమానందముగా నున్నది. ఇతఁడు తాను పొందినభ్రమ తెలిసికొని యద్భుతపడునప్పుడు దగ్గఱ నేనుమాత్రి మేల యుండకపోవలెను! ఇతఁ డీదారిని బోవునప్పటికి వెనుకనేపోయి యక్కడ నేనుప్రత్యక్షమయ్యెదను. భానుమతి తోడులేకుండ పెండ్లికూఁతురు కాఁకూడదు.

ద్విపద. అనుతాపశబ్దంబు లనయ మెల్లెడల
వినఁబడుచుండంగ వెలయు మఠంబ!
నీయొద్ద సెల విదె నేఁ బోయి వత్తు
పాయక యెప్పు డీపాడింటనుండి
మ్రొక్కులకును స్తోత్రముల కేడ్పులకును
నొక్కట నలవడ్డ యోగినులార!
సెల వియ్యఁగదరమ్మ చెచ్చెర నాకుఁ
జింతలమఠమును శీఘ్రంబ విడిచి
సంతోషభూమికిఁ జనుచున్నదాన.

(అని నిష్క్రమించుచున్నది)

---

౪. రంగము—దేవాలయము ముందరివీథి.

[వసుకాముఁ డెదురురాఁగా కామపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కామ—ఓహో! నామిత్రుఁడు వసుకాముఁడా!

వసు—ఏమీ! కామపాలా! నన్ను దీవింపుము. నేను భానుమతిని భద్రముగా తెచ్చినాను

కామ—తెచ్చినావా? ఆభానుమతియు నీవును చిరకాలసుఖ మనుభవింతురుగాక !

వసు—నావివాహము చేయించుటకు యాజకునినిమిత్తమయి నే నిక్కడకు వచ్చినాను.

కామ—అట్లయినపక్షమున మన మిద్దఱము నొక్కపని మీఁదనే వచ్చినాము. నేనావీధినున్న నారాయణశర్మను పిలుచుకొని పోవలె నని వచ్చినాను.

వసు—నాకందుకు సంతోష మగుచున్నది. అతఁడు నావివాహము ముందుగా జరపవలెను. నాప్రియురాలావల వేచి యున్నది.

కామ—నాప్రియురాలును వేచియున్నది. ఆమెను నేనా వసంతమంటపమువద్ద విడిచి ముందు వచ్చినాను.

వసు—నేనిప్పుడు వేగముగా మరల సుదర్శనవర్మ యింటికి పోవలెను.

కామ—నేనును పోవలెను.

వసు—అట్లయిన యెడల కాలహరణము లేకుండ మన యిద్దఱ వివాహములు నొక్కసారియే చేయించుకొందము. నీకు నేను కన్యాప్రదాతనుగా నుండెదను. నాకు నీవు కన్యాప్రదాత వగుము. పురోహితుని పిలుచుకొనివత్తము రమ్ము. నీ కీవివాహము నాసాహాయ్యము మూలమున నగుచున్నది సుమా.

కామ—అవు నవును. సందేహము లేదు.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు)

---

౫ రంగము — కేశవస్వామి గర్భాలయముముందరి మంటపము.

[గండభేరుండాచార్యులును, కంఠీరవాచార్యులును, క్రిందపళ్లెములో ప్రసాద ముంచుకొని చేతులలో గిన్నెలు పట్టుకొని కూరుచుండి ప్రవేశించు చున్నారు.]

కంఠీ—స్వామీ! మీదాసానుదాసునికి పెరుమాళ్ళసేవకు సెలవా?

గండ—ఇఁక నీవు స్వీకరింపవచ్చును.

గీ. వాలు చున్నాఁడు సూర్యుండు పశ్చిమమున;
ప్రొద్దు గ్రుంకిన వత్తురు పూజకోరులు;
వాంఛ తీఱంగ మధు వింత వడిగ మనము
త్రాగవలయును కేశవార్పణముగాఁగ.

(అని త్రాగుచున్నాఁడు.)

కంఠీ—స్వామీ! మీ పెరుమాళ్ళబుద్ధి నావద్దికిఁ బంపుఁడు. ఈ మధ్యాహ్నము స్వామికి భోగము చేయించిన పద్మావతి పేరుచెప్పి యింకొక గిన్నె త్రాగవలెను. ఈరాత్రి పెరుమాళ్ళు మనలో తాండవ మాడవలెను.

(అని చేతిలో గిన్నె త్రాగి రెండవచేయిచాచుచున్నాఁడు.)

గండ—నేను గ్రామాంతరము పోయిన నాలుగుదినముల లోను స్వామివారి కెవ్వరెవ్వరేయేతిరుకైంకర్యములు చెల్లించినారు?

కంఠీ—మన పట్టణములోని, మధుసూదనదాసుఁడు స్వామికి కంఠాభరణము చేయించుమని నూఱువరహాలు సమర్పించినాఁడు.

గండ—స్వామికిఁ గాదు మన సానికి కంఠాభరణము చేయింతము. అది స్వామిమెడలోకంటె దానిమెడకే యందముగా

నుండును. ఇఁక భక్తు లెవ్వరును మ్రొక్కులు చెల్లింపలేదా?

కంఠీ—చెల్లించినారు. మనపట్టణములో లోభియని పేరు పడిన యీ ముసలిగోవిందసేనుఁడుచచ్చినతరువాతతనపేరుస్థిరముగా నుండుట కయి పెరుమాళ్ళసన్నిధానమునందు నందాదీపము పెట్టుమని వెండిదీపస్తంభమును, ఏఁటేట ధనుర్మాసములో తనపేరుపెట్టి యొకనాఁ డుత్సవము చేయించుమని వేయివరహాలును, అమ్మవారికి పట్టుచీరయు, సమర్పించినాఁడు.

గండ—అతఁడు పరమభాగవతోత్తముఁడు. ఆ వైకుంఠములో స్వామి సన్నిధానమందు నిత్యముక్తులలో చేరియుండును. అతఁ డిచ్చిన సొమ్మేలాగు వినియోగింపవలెనో తరువాత సావకాశముగా నాలోచింతము కాని దీపస్తంభముమాట ముందుగా పరిష్కరింతము. బ్రతికియున్న భూదేవత లుండఁగా దానిని ప్రాణము లేని రాతిదేవతలయొద్ద నుంచఁగూడదు. స్వామివారికి చీకటిలో భయము లేదు. ఆదీపము మన గదిలోనే పెట్టుకొందము. ఆ పట్టుచీర నీవు నీభార్య కిచ్చుకో. ఎవరో తలుపు తట్టుచున్నారు.

[కంఠీరవాచార్యులు తలుపు తీయఁగా సేవకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సేవ—ఎవరో వచ్చి గండభేరుండాచార్యులవారిని పిలుచుచున్నారు.

కంఠీ—స్వామీ! మీ కోసర మెవ్వరో వచ్చినారఁట.

గండ—(ఒకచేతిలో మధుపాత్రముతోను రెండవచేతిలో దధ్యోదనకబళముతోను ముందుకువచ్చి) ఓ శుంఠా! పెరుమాళ్ళసేవ చేసి స్వామివారికి నైవేద్యము పెట్టుచుండఁగా నడుమ వచ్చిపూజాభంగము చేసినా వేమిరా?

సేవ—స్వామీ ! మీరు మీ పూజ ముగించినా రను కొన్నాను.

గండ—నీవు శుద్ధ బుద్ధస్వరూపుఁడవు. ఇంతకాలమునుండి మావద్ద నున్నను నీకు పూజాకాలమే తెలియదు. మీరు శుద్ధ భక్తి హీనులు. మీకు కడుపే వైకుంఠము. మత్తిల్లి యీ ప్రకారముగా నిహాలోక సుఖములలో సదా మునిఁగి తేలుచుండెదు మీవంటి యుదరపరాయణులకు పరమపదమును గోరి యీప్రకారముగా శరీర శోషణముచేసికొనుచు స్వామిసన్నిధానమునందు నిరంతరముకృశించు చుండు మాబోటి భాగవతశిఖామణుల రహస్యము లెట్లు గోచరము లగును? (అని దధ్యోదనపుముద్ద కొఱుకుచున్నాఁడు.)

సేవ—ఎప్పుడును మాకడుపు పట్టినంతకంటె మే మెక్కువ తినము. స్వాముల కారగింపు కాఁగా మిగిలిన ప్రసాదములో మీ రింత చేతిలో పెట్టినదేకదా మాకు—

గండ—ఓరీశుంఠా! భగవదపచారముకంటె భాగవతాపచార మెక్కువ పాపము సుమా. మీ వంటి పామరులకు పరలోకచింత లేదు. సమయము వచ్చినప్పుడు కేవల ఫలహారము చేసి మావలె నీ వొక్కదిన ముండఁగలవా ?— ఓ కంఠీరవాచారీ! పెరుమాళ్ళ నివేదనచేసి మన మిప్పుడు త్రాగుచున్న గుమగుమ పరిమళించుచున్న యీ తిరుపానక మేమయిన గిన్నెలో మిగిలినయెడల నీ వారగింపు చేయుము. (తనచేతిలోని దధ్యోదనమును మ్రింగుచు) ఓరి తిండి పోతా! ఆ వచ్చినవా రెవరో నాకు చూపు. నేను వచ్చెదను.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

౫. రంగము—దేవాలయముఖమంటపము.

———:౦:———

[యాజ్ఞికుఁడు నారాయణశర్మయు, వసుకాముఁడును, కామపాలుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

వసు—ఆ పాడుగండభేరుండాచార్యుఁ డెంతసేపటికిని కదలి రాకున్నాఁడు! ఆతఁడు లోపల దేవతార్చన చేయుచున్నాఁడేమో!

కామ—లేదు. అదిగో వచ్చుచున్నాఁడు చూడు.

[గండభేరుండాచార్యుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

గండ—శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

కామ—ఓ యాచార్యవర్యా! నేను నీ యాశీర్వచనముకొఱకు వచ్చినాను.

వసు—ఓ యాచార్యోత్తమా! నిజముగా నీవలన నొకకార్యముండియే మేము నీయనుగ్రహము కోరి వచ్చినాము.

గండ—మీరు వచ్చినకార్య మేమో చెప్పుఁడు.

వసు—మా కిప్పు డీ దేవాలయములో వివాహము కావలసియున్నది. మా వెంటఁ బురోహితుని దెచ్చుకొన్నాము.

గండ—ఇటువంటి పడుచువాండ్రను మా దేవాలయములో వివాహము చేసికోనియ్యఁగూడదు. మీరు తరువాత మా కేమయినను చిక్కులు తెచ్చిపెట్టుదురు. కాఁబట్టి యిక్కడ వివాహమునకు నే నొప్పుకోను. నా కొక గొప్పయాక్షేపణ యున్నది.

కామ—వసుకామా! ఈయాచార్యుని సమాధానపఱుచుటకు మంచిసాధన మేమయిన నున్నదా?

వసు—తిరుగులేనిదొడ్డసాధన మొకటి యున్నది. దానిని మించినసాధనము మఱియొకటి లేదు, నీవిప్పుడు రెండువరహాలీతని

చేతిలో పెట్టితివా, దానితో సమస్తాక్షేపణలును నిమిషములో పోవును.

కామ—ఓయాచార్యోత్తమా! మాయందనుగ్రహింపుము.
(అని చేతిలో సొమ్ము పెట్టుచున్నాఁడు.)

గండ—ఈవిషయములో నేను ధన మంగీకరింపవలసినపని కాదు. కాని మీరు నాయోగ్యతను కనిపెట్టి భక్తిపూర్వకముగా దక్షిణ యిచ్చినప్పుడు దానిని నేనుస్వీకరింపకనిరాకరించినపక్షమున మీమనస్సులు చిన్నపోవునని గ్రహించు చున్నాను.

కామ—ఇఁక మనము లోపలికి పోవుదము రండు.

వసు—ఓనారాయణశర్మా! ఇంక జాగుచేయక నీవు మా సంతోషములకు కారణభూతుఁడవు కమ్ము.

నారా—మంచిది. ఈవివాహమువలన ముందొక వేళ మీలో నెవ్వరైన పశ్చాత్తాప పడవలసివచ్చెడుపక్షమున మీరప్పుడు నన్ను నిందింపవలసినపని లేదు సుమండీ.

కామ—(తనలో) ఈహితబోధ పాప మీవసు కామునకు తగి యున్నది. (ప్రకాశముగా) ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! నీపని నీవు జరిగింపుము. ఆపయి నేమిసంభవించినను నేనుబద్ధుఁడ నయియుండెదను.

వసు—నేనంతకంటెను బద్ధుఁడ నయి యుండెదను.

[అప్పుడు భానుమతి పరుగెత్తుకొనివచ్చి ప్రవేశించుచున్నది.]

భాను—ఓకామపాలా! విజయవర్మ వసంతమంటపమువద్దకు వచ్చి మన మెక్కడ నున్నామని యక్కడవారి నడుగుచున్నాఁడు.

వసు—ఎవరు? సుదర్శనవర్మకొడుకు విజయవర్మా? అతఁడు నాపేరడుగలేదుగద?

కామ—ఓ ప్రియురాలా! జడియఁబోకుము నే నాతనిని శాంతాత్ముని జేసెదను.

వసు—ఆపని నీచేత కాదు. ఓకామపాలా! నీవు నామాట విని పాఱిపో. ఆవిజయవర్మ దయాదాక్షిణ్యములు లేనిక్రూరకిరాతుఁడు. అతనివద్దనల్లత్రాఁచువలె నిడుపయినచెడుకత్తి యొక్కటి యున్నది. ఈశ్వరసాక్షికముగా చెప్పుచున్నాను. అతఁడు నిశ్చయముగా దానితో నీగొంతుక కోయవలెనని వచ్చుచున్నాఁడు.

కామ—నా కాభయము లేదు.

వసు—భయము లేకపోయినపక్షమున నీ వుండుము. నేను మఱియొకపురోహితుని సంపాదించి యింకొకదేవాలయములో వివాహము చేయించుకొనెదను. ఈరెండుకాళ్ళలోను శక్తియున్నంతవఱకు నిఁక నే నాతనికంటఁబడను. (అని పరుగెత్తి పోవుచున్నాఁడు.)

భాను—(మేలిముసుఁగు వేసికొను చున్నది.)

[విజయవర్మ ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

విజ—కష్టపడి చిట్టచివఱకు మిమ్మిక్కడ పట్టుకొన్నాను.

కామ—మంచిది. ఇప్పుడేమనెదవు?

విజ—ఓరి పరమనీచుఁడా! మిత్రద్రోహీ! వంచకుఁడా! నమ్మించి ద్రోహము చేసినపురుషునివంక నింతనిర్భయముగా చూడఁ గలుగుటకు నీకీధైర్య మెక్కడినుండి వచ్చినది రా?

కామ—ఓయీ! నీవు దురాగ్రహగ్రస్తుడవయి యున్నావు. నాప్రాణాధికురా లయినప్రియురాలిని నేనిప్పుడు వివాహము చేసికొనఁబోవుచున్నమాట సత్యమే. కాని యిల్లు బయలుదేఱి రమ్మని నే నామె నెంతమాత్రమును ప్రోత్సాహపఱుపలేదు. నీవలెనే నేనును మోసమన్న ద్వేషించువాఁడనే. దైవముతోడు! ఆమె తనపితృ

గృహము విడిచివచ్చినదని నేనామెను కన్నులార చూచువఱకును నాకు తెలియనే తెలియదు.

విజ—ఇది వట్టిపనికిమాలిన సమాధానము. నీవీవిషయములో తప్పక మిత్రద్రోహముచేసినావు. ఆమె మొండిసాహసికత్వముచూచి యిట్టిద్రోహ మేదో జరిగిన దని మనసులో నేనీవఱకే యనుమాన పడినాను. ఈసంగతి యంతయు నీతార్పుకాఁ డయినయాపాపండుఁడు నాతో స్పష్టముగా చెప్పినాఁడు. ఇఁక నీవు చేసినపనికి సాకులు వెదకిన ప్రయోజనము లేదు. ఈద్రోహము చేయుసాహసించినావు గనుక నీ విప్పుడు నా వెంటవచ్చి, చేసినపని చేసితి నని దృఢముగా చెప్పుటకు నీకు ధైర్య మున్నదని కనఁబఱుపుము.

భాను—(జనాంతికముగా) ఓ కామపాలా! నే నిప్పు డీతని భర్తగా కనిపెట్టినాను. ఇతనిని నా కొప్పగింపుము. నే నితనిభ్రమ నివారణము చేసెదను.

నారా—అయ్యా! ఆశపడి వచ్చిన కాముకులయొక్క పొందు చెడఁగొట్టుట నీకు ధర్మము కాదు.

విజ—ఓ పురోహితా! ఇందులో నీవేమియు సంబంధము కలుగఁ జేసికో కూడదు. ఇతఁడు పాణిగ్రహణము చేసికోఁ దలఁచు కొన్న యీ సుందరి నాసొత్తు.

నారా—అట్లయినపక్షమున నేనిఁక వివాహము చేయించను. ఓ సుందరీ! ఇతనిని చేపట్టెద నని నీ వెప్పుడయిన వాగ్దానము చేసి యున్నావా ?

భాను—(తల యూఁచుచున్నది.)

విజ—ఓసుదంతా! నీమౌనమునకు నాకు సంతోష మగు చున్నది. నీజిహ్వ యసత్యము పలుకుచుండఁగా వినుటకు నా కిష్టము

లేదు. నిన్ను నేను దూషింప లేదని స్మరించుకొనుటయే నీకు తగిన శిక్ష.

[ముసుఁగు వేసికొని సుదంత ప్రవేశించుచున్నది.]

సుదం—ఏమి యీూహాకష్య మిక్కడ !

విజ—కామపాలా! దేవాలయ మగుటచేత నీవిక్కడ నిర పాయుఁడ వయినావు. ఇఁకముందు మన మొక్కడను కలిసికోక పోము లే. (అని పోఁబోవుచున్నాఁడు.)

సుదం—(అతని చేయి పట్టుకొను చున్నది.)

భాను—(రెండవచేయి పట్టుకొని) కొంచెము సేపు నీకోపము చల్లార్చుకొని యొక్కసారి కరుణించి యీవంక చూడుము.

సుదం—నిన్ను నిలిపి నీ కోపశాంతి చేయుట కయి నేనును తోడుపడవలెను.

భాను—నీ కత్యంత ప్రేమాస్పదురాల నయిన నన్నానవాలు పట్టలేవా?

సుదం—నా ప్రియుఁడ వయి యుండియు నీవీప్రకారముగా నన్ను విడిచి పాఱిపో వచ్చునా ?

(ఇద్దఱును ముసుఁగులు తీసివేయు చున్నారు.)

విజ—ఇదియేమి ? నా చెల్లెలా ? సుదంతకూడనా ? నా కిక్కడ చిత్తవిభ్రాంతి కలుగు చున్నది.

భాను—ఓ ప్రియసహోదరా! నేను నీ చెల్లెలనే.

నారా—ఏమి యీ ధర్మవిరుద్ధము ! ఇతఁడు తన తోడఁ బుట్టిన దానినే వివాహ మాడఁ దలఁచుకొన్నాఁడా ?

భాను—ఎంత సిగ్గుపాటు! నీవు నీ సోదరినే తెలిసికో లేక పోయినావు!

సుదం—నీప్రియురాలినే తలెమివేయుట యంతకంతెను—

భాను—అనుమానముచేత జనులెంత కన్నుగానని వా రయ్యెదరో నీకు తెలియదా?

సుదం—ఇఁకముందును నీ వీలాగుననే యనుమాన పడుచుండెదవా?

విజ—ఎప్పుడును పడను—ఓ సోదరీ! నీవు క్షమింతు వని నే నెఱుఁగుదును—ఓసుదంతా! నిన్ను నే నెట్లు క్షమింపఁ వేఁడుకోఁగలనో—

సుదం—అక్కఱలేదు. "న న్నాయాగ పెట్టఁబోకు" మని యింతకు ముందే నన్ను కసరినావు. "అయ్యా! నీ కిప్పుడు కావలసిన దెవరు?" అని నే నడిగినప్పుడు "నీవుకాదు నీవుకాదు" అని నాకు తెలియఁజెప్పినావు. ఓ కామాంధా! నా విషయ మయి యిఁకముం దెప్పుడును శంక పడనని ప్రమాణము చేసెదుపక్షమున, నిన్ను మన్నించెదను.

విజ—లోకములోని సర్వదేవతల—

సుదం—చాలును. ఇప్పు డెంత దృఢముగా ప్రమాణము చేయ నారంభించినావో ముందు నీ వంతదృఢముగా నే చేసినబాసను చెల్లింపవలెను సుమీ. (అని చేయి పట్టుకొనుచున్నది)

భాను—అన్నయ్యా! నీవు క్షమింపుమని వేఁడుకోవలసినవారిక్కడ మఱొక్క రున్నారు.

విజ—ఓ కామపాలా! ఈ సంగతి తలఁచుకొనుటకే నాకు సిగ్గగుచున్నది. నన్ను—

కాము—విజయవర్మా! నీవు క్షమార్పణము చేయవలసిన పని లేదు. నేనును కాముకుఁడనే గనుక కాముకుల కోపము నుగణన

చేయురా దన్నమాట యెఱుఁగని వాఁడను గాను. మన మిాబ్రాహ్మ ణునితో లోపలికిఁ బోయి ముందుగా మన పెండ్లితంతు జరిపించు కొందము రమ్ము. ఈభ్రమకు కారణము తరువాత నీకు సావకాశ ముగాఁ జెప్పెదను.

ఉ. ప్రేమనటించుచుం బ్రియులు ప్రేలు ప్రలాపము లాలకించి లోఁ
గాముఁడు నవ్వుచుండు; మదిఁ గామకు లెవ్వరు, నిష్కళంకమా
ప్రేమ వహింతురో యెఱిఁగి వేగఫలంబిడు; ప్రేమచేతనే
తాము వివాహమాడి తగుధన్యులకే యిడు దీర్ఘసౌఖ్యముల్.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

---

2 రంగము — సుదర్శనవర్మ గృహములోని సభా మంటపము.

[సుదర్శనవర్మయు, దామోదరుఁడును, సేవకులును, ప్రవేశించుచున్నారు]

సుద — ఈరాత్రి మనయింట నేమియు లోప ముండఁగూడదు. మన పరిచారకు లందఱును నవ్వుమొగములు గలవా రయి మహో ల్లాసముగా నుండవలెను. ఈరాత్రి విందుకు వచ్చువారి నందఱిని మిా రాదరించి సమస్తోపచారములునుజరుపవలెను. విన్నారా? పొండి.

సేవకులు — చిత్తము. (నిష్క్రమించు చున్నారు.)

సుద — దామోదరా! నీయజమానుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు? అతఁడు సాయంకాలభోజనమున కింటికిఁ రాఁడా యేమి?

దామో — నిశ్చయముగా రానట్టే యున్నాఁడు. అతనికిచిత్త

చాంచల్యము కలిగిన దేమోయని నాకు సందేహముగా నున్నది. అతఁడు నన్నింతకుముందు బెదరించి యింటికి సాగనంపినాఁడు.

సుద—అతఁ డేదో నన్నేలాడి యెరను బడి తిరుగుచున్నాఁడు కాఁబోలును! పట్టిపడుచుని ర్భాగ్యుఁడు. వాఁడు రాఁకపోయినను మన వేడుక కొఱఁతపడఁగూడదు. నీవుపోయి లోపల కావలసినసన్నాహము చేయింపుము.

దామో—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సేవ—(ప్రవేశించి) అయ్యా! వసుకాముఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

సుద—లోపలికి రమ్మను.

సేవ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[వసుకాముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సుద—ఓ క్రొత్తపెండ్లికొడుకా! అల్లుఁడా! మిమ్ము క్షమించినాను. నాయాశీర్వాదము లొందుఁడు. నాప్రియపుత్రిక యెక్కడ? ఏదీ భానుమతి?

వసు—ఆమె వాకిటలో నున్నది. మీయాశీర్వాదము పొందవలెనని యెంతో కుతూహల పడుచున్నది కాని లోపలికి వచ్చుటకు మాత్రము జంకు చున్నది.

సుద—నీవు పరుగెత్తుకొనిపోయి దానిని లోపలికి తీసుకొని రా

వసు—(నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

సుద—పాపము! నన్ను చూచుటకు మొగము చెల్లక భయ పడుచున్నది కాఁబోలును! దానిముద్దుమొగము చూడవలెనని నాకెంతో తొందరగా నున్నది.

వసు—(తెరలో) నాముద్దుగుమ్మా! రమ్ము. నావఱపు దేవతా! రమ్ము.

[వసుకాముఁడును, రాగమంజరియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుద—(ఎదుర్కొనుటకయి పరుగెత్తుచున్నాఁడు.)

రాగ—(సుదర్శనవర్మకాళ్ళమీఁద పడుచున్నది.)

సుద—నాకన్నతల్లీ! నాకొక్కసారి నీకౌఁగిలి యిమ్ము. (అని చేతులుచాఁచి యులికిపడి వెనుకకువచ్చి) ఈరాకుసి నాయింటి కేలవచ్చినది?

సుద—ఓ సుదర్శనవర్మా! మీ రీమెను క్షమించెద మని యిప్పుడేకదా నమ్మిక యిచ్చినారు? సిగ్గుచేత నాప్రియురా లెట్లు కుంగిపోయినదో చూడుఁడు.

వసు—నిశ్చయముగా కుంగినది. ఇది ముసలి రాగమంజరి. నా కూఁతు రెక్కడ? భానుమతి యెక్కడ?

వసు—ఇదిగో మీకన్నులయెదురనే యున్నది.— ఓప్రాణే శ్వరీ! సిగ్గుపడఁబోకు.

సుద—ప్రాణేశ్వరీ! నీప్రాణముదీయుటకు దొడ్డప్రాణేశ్వరి దొరకినది. అయ్యో! నీ వీరాగమంజరినే వివాహము చేసికోలేదుగద?

రాగ—(సాష్టాంగపడి) ఓ బాబయ్యా! నన్ను మీబిడ్డనుగా భావించుకొందురని ప్రార్థించెదను.

సుద—బాబయ్యా? బాబయ్యా? నీవద్ద కురూపముకంటెను మొండితనము హెచ్చుగా నున్నట్టున్నదే.

వసు—నామనోహారిణీ! పాదముల మీఁదనుండి లేచి నీ మృదుబాహులతల నీతని కంఠమునందు తగిలించి నీ పితని బిడ్డవని యొప్పింపుము.

రాగ—అయ్యా! నన్ను క్షమింపుము.

(అని కౌగిలించుకొను చున్నది.)

సుద—ఇక్కడ నరహత్య జరుగుచున్నది. ఓ సేవకులారా! మీయజమానుని రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడు.

[సేవకులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సేవ—అయ్యా! ఇప్పు డుపద్రవ మేమిసంభవించినది?

సుద—ఈపాడు పాషండుఁడు నాగొంతుక పిసుకుటకయియీ ముసలితొత్తును తెచ్చి నాకొప్పగించినాఁడు.

వసు—హా! దైవమా! ఈమె యీతని కన్నకూఁతురు. ఈతఁడు కఠినచిత్తుఁ డయి యీమెను క్షమింపకున్నాఁడు.

[కామపాలుఁడు, భానుమతి, ప్రవేశించి సుదర్శనవర్మ పాదములకు మ్రొక్కుచున్నారు.]

సుద—నా దేహము మండుచున్నది. కంప మెత్తుచున్నది నాముందీవేషము లెక్కడివి? ఇక్కడకు నిన్నెవ్వరు రమ్మన్నారు?

కామ—ఈమెభర్తను నేను.

వసు—ఈమాట సత్యమే. ఈతఁడే యీమెభర్తయని నేను నిశ్చయముగా జెప్పఁగలను. వీ రిద్దఱిని దేవాలయములో పురోహితునివద్ద నేనే యొప్పగించినాను. కన్యాదాతనుకూడ నేనే కావలెననుకొన్నాను.

సుద—నీవే యొప్పగించినావా?

వసు—అవును. నేనే యొప్పగించినాను. ఇతఁడు నా కాప్తుఁడయిన కామపాలుఁడు; ఇతని కాళ్ళకు బంధము తగిలించెద నని నే నప్పుడు మీతో మనవిచేసినది యీ చిన్నదాని విషయమే.

సుద—నీకేమి మతిపోయినదా? లేక త్రాగి దేహము తెలియకున్నావా? ఇది నా కూఁతురు.

వసు—కాదు కాదు. ఆ మతిభ్రమయు కల్లుమత్తునుగూడ మీకే కలిగినవి. ఇదిగో మీకొమార్తె యీమె.

సుద—ఓయన్యాయధన్యురాలా! ఇందులో వాస్తవమేమో జరిగినదంతయు నీవు చెప్పు.

రాగ—ఓ సుదర్శనవర్మా! సర్వమును మారూపములే మీ రిప్పుడు చెప్పుచున్నను, నేనును విన్నపము చేసెదను. మీరు మీ కొమార్తెను నన్నును తిన్నగా చూడుడు.

వసు—ఏమిపాపము! నా పాడుచెవు లీమెమాటలనే వినుచున్నవా?

రాగ—నేఁటియుదయమున మీరు మీకోపవేగములో కొంచెము పొరపాటు చేసినారు. మీరు మీకొమార్తె నావలికి తోసివేసి మీసేవకురాలిని గదిలోపెట్టి తాళము వేసినారు. దీనిసత్యమిది.

వసు—హాదైవమా! హాదైవమా! ఈబుద్ధిమంతుఁడు ముసలి రాగమంజరికి బదులుగా తనకొమార్తనే యింటినుండి పంపివేసినాఁడు!

సుద—హాదైవమా! హాదైవమా! ఈబుద్ధిమంతుఁడు నాకొమార్తెకు బదులుగా ముసలిరాగమంజరినే వివాహము చేసికొన్నాఁడు!—ఇఁక తక్కిన పనియంతయు నెట్లు జరిగినది?

రాగ—నేను మీపుత్రికా ప్రతినిధినై యీమెస్థానమున గదిలో కూరుచుండి యిక్కడ నా సరసనున్న యీ ధీమంతుని ప్రేమకు పాత్రురాలనయి యీయనను భర్తనుగా దక్కించుకొను భాగ్యమును పొందితినని తప్ప నేను మఱేమియు చెప్పవలసినది లేదు.

వసు—భర్తనుగానా? ఓసి ముసలిభూతమా! నేనింకను నీకు భర్తనుగా నుండెద ననుకొన్నావా? ఇది పట్టిమోసము! కేవల

మాయ! హీనమైనవంచన! ఈపనిచేసినందుకు మీగందఱును తలలు వంచుకోవలెను.

కామ—ఓ వసుకామా! మాయ యని నీవుకూడ తప్పించు చున్నావా?—ఓ సుదర్శనవర్మా! నామాట వినుము. ఈజిత్తులమారి పాషండుఁడు నీకొమార్తె కిచ్చెడియరణ మంతయు పుచ్చుకొని దానికి బదులు నీకొమార్తెకు స్త్రీధనముగా తానుంచువ యేమియు నియ్యక నిన్ను మోసపుచ్చుటకయి కృషిచేసి యీఫల మంతయు తానే తెచ్చుకొన్నాఁడు. ఇది యితని స్వయంకృతాపరాధము.

సుద—నన్ను మోసపుచ్చుటకా?

భాను—అందుకు సందేహ మేమి? ఈసంగతి మీయెదుటనే మే మిప్పుడు ఋజువు చేయఁగలము.

సుద—ఓరి పాపాత్ముఁడా! ఇది నిజమయియే యుండును. కాకపోయిన యెడల, రాగమంజరి ముఖమువంటి ముఖమును చూచిన తరువాతఁగూడ నితఁ డింత సాహసము చేసియుండఁడు. ఓభూలోక బృహస్పతీ! నేను హృదయపూర్వకముగా నిన్నును నీ భార్యను సుఖవంతులగుఁ డని యాశీర్వదించు చున్నాను.

భాను—'కామవిషయములో మోసము చేయుట నిందార్హము కాదు' కాదా? నీనీతి నీకే పనికివచ్చినది.

కామ—నీమంత్రాంగశక్తి యిప్పుడు స్పష్టమయినది! నీవద్ద నింద్రజాలము మహేంద్రజాలము లున్నవి!

భాను—నీవు శంబరాదులను మించిన మోసగాఁడవు!

సుద—అవునవును. మేనత్త యితనికి చిన్నప్పుడు బృహస్పతి యని పేరు పెట్టినది.

వసు—లోకములో నున్నమాయ లక్ష్మియు మీయొద్దనే యున్నవి. ఇటువంటివంచనకు నేను లోఁబడుదు ననుకొన్నారా?

కామ—ఓ వసుకామా! నీకు నే నొక్కబుద్ధి చెప్పెదనువిను. నీకు లభించినదానితోనే తృప్తిపొంది యూరకుండుము. లేకపోయిన పక్షమున పరులను వంచింపఁబోయి మోసగాఁడే మోసపోయినాఁడని యెగతాళిచేసి లోకులందఱును నిన్ను చప్పటలుకొట్టి నవ్వుదురు సుమా.

వసు—నా కాపరిహాసము లక్ష్యము లేదు. ఈవంచన నేను సహింపను—ఓసుదర్శనవర్మా! దీని కంతకును నీవే కారకుండవు. నీవు గదిలోపెట్టి తాళము వేసినదానిని జిహ్వా పడిపోవునట్లుగావర్ణన చేసి, నాతల్లి యంత ముదిముఖము కలదనియు కుబ్జవంటికురూపిణి యనియు నేను చెప్పినప్పుడు నామాట పెడచెవినిబెట్టి కోపపడినావు.

రాగ—ఓరి జిత్తులమారినక్కా నన్నేమన్నావు?

సుద—మేలుమేలు. మంచిపని చేసినావు. రాగమంజరీ! ఆలాగున బుద్ధిచెప్పు.

రాగ—ఓ నడపీనుఁగా! నీయందమునకు నీవు సౌందర్యము పేరుకూడ తలపెట్టుచున్నావా? పిల్లికన్నులును, చప్పిదౌడలును, దొప్పముక్కును, మిట్టనొసలును, పెట్టుకొని కొండముచ్చువలెనున్న నీవుకూడ నన్నాక్షేపించవలెనా?

సుద—రాగమంజరీ! తగినట్లు చెప్పినావు.

రాగ—కత్తికట్టి సేనలో కొలువుచేసివచ్చినతోడఁబుట్టినవాఁడొకఁడు నాకిక్కడ నున్నాఁడన్నమాట మఱచిపోకు. నావిషయములో నీవన్యాయము చేసితివా—

వసు—నీవును నీతోడఁబుట్టినవాఁడును కట్టకట్టుకొని నిప్పులో పడుండీ. మీబాధ విఱుగడ చేసికొనుట కయి నే నిప్పుడు కాశికి లేచిపోయెదను.

రాగ—నీ వెక్కడకుపోయినను నేను నీ వెంటరాక విడువను.

సుద—ఓ రాగమంజరి! నీదూదివంటిచేతు లొక్కసారి యతని కి సోఁకనిమ్ము.

[వసుకాముఁడును, రాగమంజరియు, నిష్క్రమించుచున్నారు.]

సుద—మంచిది. భానుమతీ! నిజముగా నీవీ బీదప్రభువును వివాహము చేసికొన్నావా?

భాను—మీయాజ్ఞకు బద్ధురాలనయి రెండుగడియలక్రిందట నే నీయాతని చేపట్టఁబట్టినాను.

సుద—నాయాజ్ఞ కా?

కామ—అవును. ఇదిగో మీ యంగీకారపత్రిక. ఇది మీ స్వహస్తలిఖితము.

సుద—ఏమీ! నన్ను భ్రమపెట్టి నాకొమార్తెను నీ వపహరింపఁ దలఁచుకొన్నావా? ఈ యుపాయముచేతనే నీవు భానుమతి హారణమునుకూడ దక్కించుకొనెంచినావా? అట్లయిన, నిశ్చయముగా వసుకామునివలె నీవును దొంగవే.

కామ—ఓ సుదర్శనవర్మా! నేనట్టివాఁడనుగాను. నీ కొమార్తెను పాణిగ్రహణము చేసికొనుటలో నీ యుత్తరమువలని లాభము పొందినవాఁడ నయినను మోసముచేసి యీ సొమ్మును పరిగ్రహించుట నేను హేయముగా నెంచెదను. ఇదిగో నీయుత్తరము నీవు పుచ్చుకొమ్ము (అని యుత్తర మిచ్చి) నీ యరణమునకు మాఱుగా నీకొమార్తెకు నీ దీవనలనిమ్ము. ఇందుకు మాఱుగా నా కున్న సొ

త్తంతయు నే నీమెకు స్త్రీధనముగా వ్రాసి యిచ్చెదను. నీ వీమెను మహారాజునకిచ్చి వివాహము చేసినను, నీ కతఁడింతకంటె నెక్కు వేమియు చేయఁజాలఁడు.

సుద—నీ వత్యద్భుత మయినవాఁడవుగా నున్నావే! నీవు తప్ప నీవలె నుదారకార్యమును చేయువారు మఱియెవ్వరును లేరని నీకు గర్వమున్నదా యేమి?—ఓభానుమతీ! నే నెఱిఁగినంతవఱకు నీహారణ మక్కఱలే దన్నవాఁడు నాకితఁ డొక్కఁడు కనఁబడు చున్నాఁడు. ఈభరతఖండములో నెల్ల నీహారణమును పొందుటకితఁడే యర్హతముఁడని నా యభిప్రాయమగుట నీవు నీ ప్రియుఁడయిన యీ గర్వితునితోఁ జెప్పు. ఇదిగో మి మ్మిద్దఱిని నే నిప్పు డాశీర్వదించు చున్నాను. తప్పిదము నాదయినప్పుడు పట్టిన పట్టు నేను విడుచువా డనే కాక, న్యాయవిషయములో నేనన్నమాట యెప్పుడును తిరుగు వాఁడను కానని కూడ మీరు తెలిసికోఁ గలరు.

[అప్పుడు విజయవర్మయు సుదంతయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుద—ఇక్కడ నా కింకొక యద్భుత మగపడు చున్నది! ఓ విజయవర్మా! నీవు యోగిని నెవ్వతెనైన మఠమునుండి లేవదీసి కొని రాలేదుగదా?

విజ—ఈమె పయిబట్టలో నే కాని మఱియేవిషయములోను యోగిని కాదు. దగ్గఱగా వచ్చిచూడుడు. ఈమె మాధవసేనుని కూఁతు రయిన సుదంతయగుట మీ కన్నులే తేట పఱచును.

సుద—ఇది మహాభాగ్యము! నీ వెంతో తెలివిగల పడుచు వాఁడవు. నిన్ను క్షమించినాను ఓముద్దులకోడలా! నీవు చక్కని చిన్నదానవు. నీముసలిమామగారి కొక్కసారి నీ నవ్వు మొగము ముద్దిమ్ము.

సుదం త—అయ్యో! ఇఁకముందు మీరు మమ్మాదరించి కడుపులో పెట్టుకో వలెను.

(అని చేయిముద్దిచ్చుచున్నది.)

సుద—తావళములు త్రిప్పుటచేత నీచేతులింకను గఱుపాఱ లేదే! నేనిప్పుడు సంతోషము పట్టఁజాలకున్నాను—ఓరీ! దామోదరా! ఘటకా! దారకా! మన వీధితలుపులు తీసియుంచినారా? ఈవయస్సున మాకుబిడ్డలవివాహములే గొప్ప వేడుకలు. ఈరాత్రి యుత్సవము దివ్యముగాజరగవలెను. మన బంధువులును మిత్రులును వచ్చుచున్నారు. పిన్న పెద్దలందఱును కలిసి యీరాత్రి యుల్లాసముగా గడపవలెను.

[లోపల సంగీతము పాడఁబడుచున్నది.]

ముత్తకోకిల

సుద—ఎల్లవారలు రండు వేడుక హెచ్చునిచ్చట హాయిగా
కొల్లగాఁగను బెండ్లిపాటలు కోరిపాడుచునవ్వుచున్
మెల్లఁగానిదె ప్రొద్దుపుత్తము మిత్రులార! కడంకతో
నుల్లమందలి చింతయంతయు నొక్కసారి యడంగఁగన్.

తరళ

భాను—మనసులోపల సంతసంబులు మల్లడింపఁగ వేడుకన్
ఘనులుమీరలు పాడియాడుచుఁ గాలమొక్కక్షణంబులోఁ
జనఁగఁ జేయుఁడు మీరునేర్పున జాగుచేయక యివ్వడిన్;
వినుఁడు వేఁడెద మిమ్ము నేశుభ వేళ యియ్యదిగావునన్.

సుగంధి

విజ—క్రొత్తపెండ్లికూఁతులార! క్రొత్తపాటలన్
చిత్తరంజకంబుగాఁగఁ జేరి మీరు పాడుఁడీ

వృత్త మిప్పు డించుకంత ప్రొద్దు నవ్వులాటలన్
నృత్తగీతవిద్యలందు నేర్పు చూపి తన్పు(డీ.

పంచచామరము.

కామ—కరంబు మీకు సౌఖ్య మిచ్చు(గాత రాత్రివిందిటన్;
దిరంబు లేక యెల్లవారు(దద్దయు న్ముదంబునన్
బిరాన నాటపాటలందు వేడ్క యింత చూపు(డీ;
పరాత్పరున్ స్తుతించి భక్తి(బ్రార్థనంబు సల్పు(డీ.

ఉత్సాహ.

సుదంత—వ్యసనమెల్ల(బాఱ(ద్రోలివలయు మదులనుండి నే(
డసమమైనసంతసమున నలరవలయు నెల్లరున్;
వెసను మనము చేరి యిందు వింతవింతక్రీడలన్
దెసలు మాఱుమ్రోయ వేడ్క దెలుపవలయు నిత్తఱిన్.

స్రగ్విణి

సుద—ఇందు(గూర్చున్నవారెల్ల నల్లంబులన్
బొందు(గా మోదముం బొంది యీరాత్రి యీ
మందిరంబందు సమ్మాన మొప్పార(గన్
విందులై వీరి దీవింపుదుర్ గావుతన్.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సంపూర్ణము.

బాళ్స ప్రెస్, రాజమహేంద్రవరము—1950.